

4 · Undersøgelser af anløbspladser langs Roskilde Fjord

4.1 Roskilde Fjords geologi og topografi

Som Roskilde Fjord fremtræder i dag, er den et resultat af sidste istids afsmeltning. Den geologiske baggrund for fjordens dannelse skal sandsynligvis søges i den tertiære forkastningszone, der forløber nord-syd langs dens østside (Bondesen 1993). En smeltevandsflod havde sit løb gennem lavningen til Kattegat, og afsatte på sin vej store mængder sand og ler i søer på den senere fjordbund. Blokke af dødis lå tilbage flere steder i landskabet, og var årsag til dannelsen af det sine steder temmelig kuperede terræn, som f.eks. findes i den sydlige del af Hornsherred.

Med Littorinahavets fremtrængen påvirkedes det bakkede landskab af bølgeslaget, der skabte de karakteristiske, relativt stejle, erosionsskrænter eller -klinger med et foranliggende terrasseagtigt, lavvandet område. Mod nord var fjorden åben gennem Brødemøse-sundet, der adskilte Halsnæs fra det øvrige Nordøstsjælland, og herigennem skete en noget kraftigere vandudskiftning end det er tilfældet i dag. De strømsteder der herved opstod i den smalle del af fjorden, skabte sammen med den højere vandtemperatur gode betingelser for østers, der med tiden dannede store banker.

Efter littorinamaximet kom de mægtige østersforekomster til at virke som propper i de smalle strømsteder. Vandudskiftningen blev dårligere, og sedimentationen tog til i bredningerne i den sydlige del af fjorden. Herved opstod meget tykke dyndlag, der sluttelig dannede en ensartet vanddybde på omkring ± 5 m, der er lig med den maksimale bølgevirkning (Bondesen 1993:41). Den efterfølgende regression frilagde store arealer i Littorinahavets tidligere sunde og dybt indskårne, smalle fjorde, og strandvolde afsnørede vige, der med tiden omdannedes til moseområder eller søer.

Landet omkring fjorden har været stærkt præget af de talrige mindre vandløb, der har afvandet store områder mod syd og øst (Meesenburg & Karlsson 1985). Åsystemer fra det østlige Midtsjælland munder

ud i Lejre Vig og Kattinge Vig, og Nordøstsjællands mosedrag og søer havde deres afløb gennem talrige åer, hvoraf den største har været Værebros å (fig. 103). Vandindvindingen har især i det 20. årh. medført ændringer i grundvandsspejlet, der i nogle områder har været meget drastiske. Forud for oppumpningen af grundvand har landskabet i langt højere grad end i dag været præget af store vådområder, kilder, bække og mere vandrige åer (Bondesen 1993:44). Disse topografiske elementer er sammen med skovene vigtige i forhold til bebyggelsernes placering, dyrkbar agerjord og mulighederne for landtransport, men en rekonstruktion af landskabet i det 1. årtusind e.Kr. er ikke uden problemer.

Rekonstruktion af det forhistoriske landskab

I de senere år er det ikke sjældent forekommet at kulturhistorikere sammenholder forskellige kildetyper som arkæologiske fund, stednavne, ældre topografiske og økonomiske kort, jordbund, klima og spredte pollendiagrammer med henblik på at 'rekonstruere' det forhistoriske landskab. Der kan ikke herske megen tvivl om, at det er nødvendigt at vide mest muligt om de naturbetingede forudsætninger, der var afgørende for ressourceudnyttelsen. Det er imidlertid vigtigt, at man ved brug af denne indfaldsvinkel gør sig klart, hvor metodens begrænsninger ligger. Kortmateriale fra udskiftningstiden i årtierne omkring år 1800 kan sammen med topografiske kort fra 1820'erne give et ganske godt billede af det stort set udrænedes landskab. Omfanget af vådområderne i denne periode kan formentlig give et fingerpeg om forholdene i jernalder og vikingetid. Til gengæld har det 20. årh.'s intensive landbrug ændret betingelserne radikalt (se f.eks. Dalsgaard 1985; Dalsgaard, Nørnberg & Sørensen 1995). Langt vanskeligere synes det at være at anslå vandmængden i åerne, og i særdeleshed skovenes udbredelse, på et givet tidspunkt i jernalder og vikingetid. Vandføringen er væsentlig i forbindelse med spørgsmålet om besejling af vandløbene, og - i givet fald - hvor langt ind i landet det har kunnet lade sig gøre.

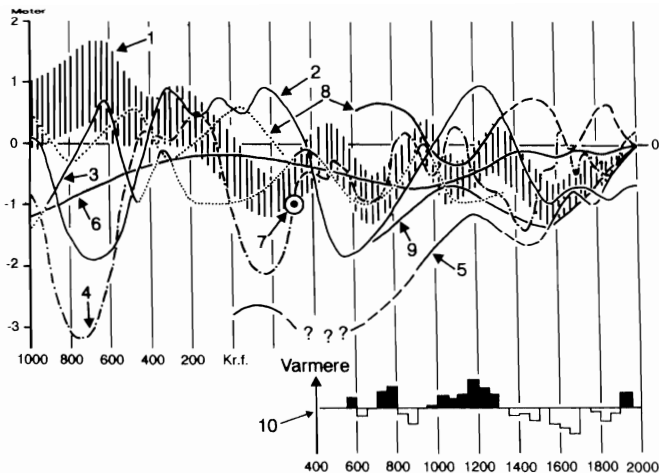

Fig. 3. Kurver over havspejlsændringer i det danske område. Kurven for Roskilde Fjord er skraveret. Efter Binderup 1996, fig. 4.

Kun meget få steder foreligger der konkrete oplysninger i forbindelse med dette spørgsmål (f.eks. Skamby Madsen & Crumlin-Pedersen 1989:12ff; C. Christensen 1995:18), og flere målrettede geo-arkæologiske undersøgelser er forudsætningen for generelle konklusioner.

Skovområdernes udstrækning og sammensætning er ikke uvæsentlig i kulturhistorisk perspektiv. Ujevnsomme og vidtstrakte skove har dannet naturlige grænser mellem forskellige befolkningsgrupper, hvor et nærliggende eksempel er de store skovarealer i Småland, der tidligere delte Sverige og Danmark. Skovens udbredelse i Danmark er hyppigt forsøgt anslået via stednavnematerialet, der dels viser i hvilke områder jernalderens og vikingetidens landsbyer findes, dels hvor middelalderens rydningsbebyggelser koncentrerer sig. Svagheden ved denne indfaldsvinkel er forbundet med usikkerheden omkring stednavnenes eksakte alder, mulige ændringer af bebyggelsernes navne og skovområdets størrelse og art. Selvom stednavnene indikerer skov, er det ikke ensbetydende med, at det før etableringen af de givne rydningslandsbyer og -gårde har været øde områder. Ser man de formodede skovarealer i sammenhæng med de arkæologiske fund fra yngre jernalder er det åbenbart, at der i egne som man for blot få år siden antog for noget nær øde, nu omfatter hustomter og/eller løsfund, der viser det modsatte.¹ Dette forhold hænger givetvis sammen med de tendenser som pollendiagrammerne viser. Skovarealerne har på ingen måde været statiske, men er blevet fældet eller har fået plads til at brede sig flere gange gennem forhistorien. I yngre jernalder breder bøgeskoven sig således omkring 5-600 e.Kr., for atter at blive trængt tilbage ved årtusindskiftet (S.Th. Andersen

1991; Aaby 1993:17ff). Det står imidlertid også klart, at ændringerne kan have været lokale eller regionale, hvorfor yderligere pollenanalyser er vigtige for at skabe et dækkende billede af forholdene. På denne baggrund bør de formodede skovstrækninger ikke betragtes som lukkede, uigennemtrængelige biotoper, men snarere som en landskabstype, der har fundet udnyttelse for folk og fæ på linie med det åbne land.

I det følgende vil der i forbindelse med tolkningen af pladserne ganske vist indgå overvejelser over landskabets udseende på baggrund af stednavne, men som det vil fremgå, sammenholdes stednavnene nøje med det arkæologiske fundmateriale. Heri ligger selvfølgelig risikoen for at basere konklusionerne på negative vidnesbyrd. Som eksempel kan nævnes anløbspladserne Lynæs, Alholm og Stubberup, hvor tolkningen af pladsfunktion i høj grad bunder i manglen på samtidige fund i oplandet, sammenholdt med fraværet af bebyggelsesindicerende stednavne indenfor et større område.

4.1.1 Havspejlsændringer i Roskilde Fjord

For undersøgelser af anløbspladser og besejlingsforhold i yngre jernalder har havniveauet en afgørende betydning. Den generelle opfattelse har i mange år været, at havstokken gradvist er faldet som følge af eftervirkningerne fra sidste istid. At det ikke forholder sig helt så enkelt, viser en række undersøgelser, der er blevet gennemført forskellige steder i de danske farvande og langs Østersøens kyster.

Havspejlsændringer i Danmark er i stor udstrækning betinget af kraftige isostatisk og eustatiske bevægelser, der især ændrede sig i de første årtusinder efter iskappens afsmeltning. Danmark er dog stadig underlagt påvirkningerne heraf, og Roskilde Fjord befinder sig i et område af landet, der stadig hæver sig.

Professor Erling Bondesen, Roskilde Universitetscenter, har siden 1970'erne studeret forholdene i bl.a. Roskilde Fjord, og udarbejdet en foreløbig eustasikurve. I perioden fra romersk jernalder til tidlig middelalder har havspejlet, med jævne mellemrum på omkring 500 år, gennemgået flere udsving (fig. 3). Sænkningerne kan ikke fastlægges nøjagtigt på centimeter under Dansk Normal Nul, men angives at svinge fra $\pm 0,5$ til $\pm 1,0$ m i midten af romersk jernalder, ved overgangen mellem yngre germanertid og vikingetid og i slutningen af vikingetid. Disse sænkninger afløses af kortvarige stigninger på maksimalt $+0,5$ m (Bondesen 1982).

Ændringer i havniveauet i den nævnte størrelsesorden har givetvis haft stor betydning i forbindelse med

fartøjer, der, som den nordiske skibstype, sjældent har stukket mere end 1,5 m. En højere vandstand på +0,5 m har bl.a. betydet oversvømmelse af de nutidige lave strandenge, og åmundingerne må have været mere vandfyldte.

Det synes dog at være det lavere havspejl, der må have haft de videste konsekvenser på forholdene i Roskilde Fjord. Et havniveau på ± 1 m har flere steder tørlagt den nuværende fjordbund, bl.a. omkring Eskilsø, hvilket har betydet, at skibene ikke kunne sejle forbi dette område, men har skullet trækkes over.

Erling Bondesen anfører, at de anslåede ændringer i havniveauet, som de fremgår af eustasikurven, må tages med et vist forbehold. Set på baggrund af det arkæologiske materiale er der dog også nogle forhold, der bør tages op til overvejelse.

Der er intet i anløbspladsernes genstandsmateriale, beliggenhed eller datering, der tyder på at ændringer i havspejlet har været af synderlig betydning. Det har været afgørende at befinde sig ovenfor højeste vandstand ved storm, hvorfor anløbspladserne næsten alle ligger på strandvolde, der mindst hæver sig et par meter over nutidens havspejl, og ikke sjældent ligger pladserne delvist endnu højere.

En lavere vandstand i fjorden har visse steder gjort et meget bredt stykke af den lavvandede tærskel foran littorinaskrænterne umulig at besejle, men det har ikke nødvendigvis været af betydning for anløbspladserne. Man har kunnet færgе eller bære last eller personer ind til tørt land. Set i lyset af, at størstedelen af anløbspladserne i fjorden findes syd for Eskilsø, kan den problematiske - og muligvis tørlagte - passage omkring øen ikke have eksisteret, eller i hvert fald ikke budt på uoverkommelige problemer.² Eksistensen af en eller flere nu ukendte strømrender i området er en hypotetisk mulighed. I Skovrenden mellem Østskoven og Eskilsø findes en dyndfyldt, yngre 'strømrende', hvis alder imidlertid ikke kendes. Desuden kan Silderenden ud for Jyllinge have været dybere, mens det af sagkundskaben vurderes, at der næppe er en 'skjult' rende over tærsklen ved Vædderholm, Eskiløs sydøstlige spids (Bondesen *et al.* 1991).

Sidst skal det bemærkes, at vandstand og strømretning i Roskilde Fjord er stærkt påvirkede af vinden. Ved sydøstlige vindretninger presses vandet ud af fjorden, og de lavvandede områder tørlægges, mens der ved nordvestlige vindretninger opstår vindstuvning, hvorved strandengene kan oversvømmes. En måling af vandstanden i Roskilde havn gennem 124 dage i 1991-92 viste et udsving på 1,4 m.³ Uanset hvilket havniveau der er tale om, har besejlingen af Roskilde Fjord været kraftigt påvirket af vindforholdene.

4.1.2 Besejlingsforhold i Roskilde Fjord

Roskilde Fjord er et omkring 35 km langt farvand, der gennem en smal, vestvendt indsejling fra Isefjord og Kattegat har strakt sig dybt ind i Sjælland.

Sejlads på Roskilde Fjord har - uanset havniveau - været krævende p.g.a. det til tider grunde vand, de smalle strømsteder og de kringlede sejlrender. For lokale skibe har navigationen været godt hjulpet af talrige landkendinger på de mange træbevoksede øer,

Fig. 4. Roskilde Fjord. Havdybden angivet for hver 2 m. Sandbund ved kysten markeret.

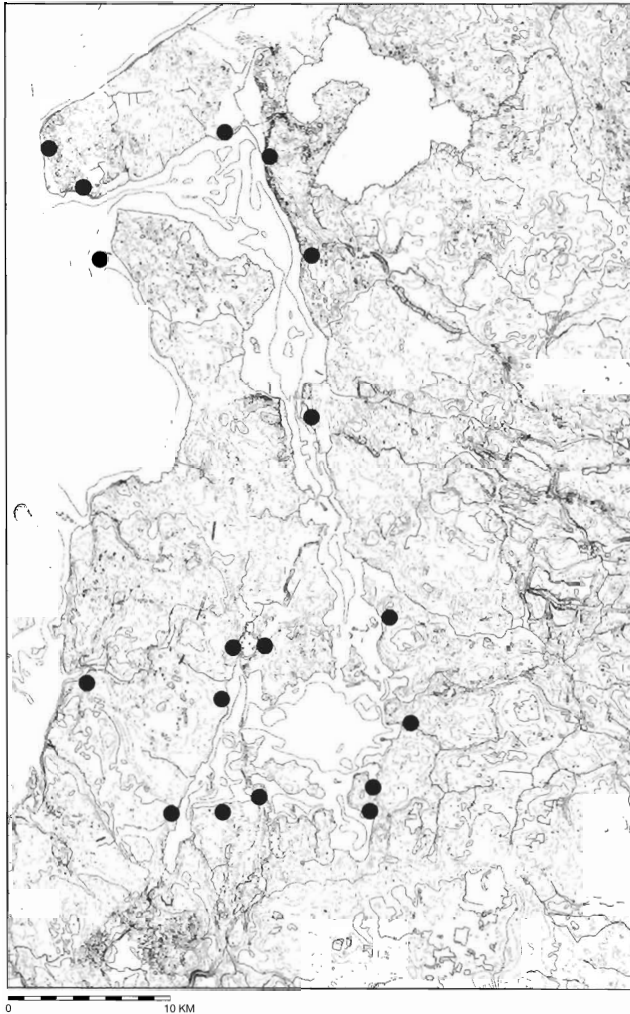

Fig. 5. Roskilde Fjord. Angivelse af undersøgte pladser.

pynte, hager og næs, mens oversigtsforholdene for fremmede skippere af samme grund må have været uklare.

Indsejlingen til Isefjord og Roskilde Fjord fra Kattégat er præget af store sandbanker, der strækker sig fra Halsnæs og næsten tværs over indløbet til Isøre. De ligger imidlertid så dybt - på et par meter vand - at de ikke nødvendigvis har været en risiko at sejle over med de lavtstikkende fartøjer og en lodstang. Dog beskriver Saxo i 'Gesta Danorum' forholdene omkring 1200 således: "Saa holdt man da Ting ved Isøre for at afgjøre, hvem, man vilde vælge (til konge). Der skærer det store vildene Hav sig ind i Landet med en temmelig snever Vig, hvor der gaar en strid og stærk Strøm som følge af, at der er saa kort imellem Strandbredderne, og midt ude i den er der Sandrevler, som kommer til Syne, naar det er Ebbe, men som er skjulte i Flodtiden, saa de er farlige for Søfarende."⁴

Fjordens dybde er meget varieret som følge af dannelsesprocesser og sedimentationen (fig. 4). Strøm-

rendernes smalle løb når dybder på 16-18 m ved hhv. Kulhuse og Ølsted Hage, mens der ved Frederikssund er ned til omkring 10 m. Det er karakteristisk, at bunden på det nærmeste rejser sig lodret fra strømrenderne til en lavvandet tærskel, hyppigt med under 1 m vand, og ikke sjældent overstrøet med stenblokke. I bredningerne ligger grunde og flak, hvoraf enkelte kun ligger 1 m under nuværende overflade.

Ved Frederikssund ligger littorinaskrænterne tæt ud til stranden, og samtidig er fjorden ganske smal med en op til 80 m bred sejlrende. Området har været karakteriseret af kraftige østersbanker, der nu er blevet gravet op i industrielt øjemed. I forbindelse med dette arbejde, er gravemaskinerne flere gange stødt på udaterede stenfyldte sænkedeasser af træ, pælerækker og et formodet molehoved af pæle, grene og sten fra 4.-5. årh. e.Kr. (Crumlin-Pedersen 1978).

Syd herfor har fjorden et næsten flodagtigt forløb, og det sejlbare farvand har form af snævre render omkring Kølholm, hvor Skuldelevspærringen fandtes (Olsen & Crumlin-Pedersen 1967). Omkring Eskilsø er farvandet præget af flere små holme og et udbredt lavvandet, stenfyldt område med under 1 m vand, og visse steder er der kun 0,2 m dybt.

Syd for Eskilsø munder det snævre farvand ud i en bredning med dybder omkring 4-5 m, kun enkelte steder brudt af flak og grunde tæt under land eller i forbindelse med holme og øer. Fjordens kyster er fligede, ikke sjældent med relativt dybt vand tæt under kysten med mange beskyttede anløbsmuligheder. Mod sydøst findes Roskilde, hvortil sejladsen har været nogenlunde ubesværet. Mod vest og sydvest findes Lejre Vig, der afgrænses mod bredningen af Færgebrorev, Nørrerev og en undersøisk revdannelse, der strækker sig fra Bognæs i syd til Selsø i nord. Lejre Vig er langstrakt med vanddybder på omkring 4 m, bortset fra den sydligste del, hvor der er mellem 1 m og 3 m vand.⁶

Overordnet betragtet kan fjorden opdeles i tre naturlige afsnit, hvor det nordligste udgøres af munden og de to bredninger ved Frederiksværk og nord for Jægerspris og Frederikssund. Området karakteriseres af relativt lige kyster med brede landgrunde, hvor vanddybden er ringe og sine steder tæt strøet med udvaskede stenblokke. Fjordens midterste del, fra Frederikssund til Eskilsø, er smal, nærmest flodagtig, med talrige grunde, stenblokke og lavt vand bortset fra strømrenderne. Kysterne har flere hager, ører og vige. Den sydligste del er generelt præget af en mere fliget kyst og en relativt større vanddybde, også tæt under land.

Besejlingsmæssigt er fjorden en vanskeligt tilgængelig søk, der godt nok giver sejlmulighed langt ind i Sjæl-

land, men som har været svær at navigere i. Dette forhold er væsentligt at bemærke, når man skal forsøge at forstå anløbspladsernes funktion og de kunstige spærringer, der har været etableret ved Skuldelev og, formodentlig, ved Frederikssund.

Har man som fremmed skipper ønsket at sejle så langt som muligt ind i Sjælland, har man - set fra et besejlingsmæssigt synspunkt - haft en noget nemmere opgave ved at benytte Isefjordens mere tilgængelige farvand få kilometer mod vest.

4.2 Primære undersøgelser

4.2.1 Baggrund for udvalgte pladser

De primære undersøgelser omfattede 16 områder, og selvom det var målsætningen at få en jævn fordeling i hele fjordens udstrækning, befinder hovedparten sig i fjordens sydlige del (fig. 5). Det skyldes ikke et valg, men den omstændighed, at der kun har været ganske få lokaliteter, der har givet sig til kende mod nord. Som det endvidere vil fremgå af det følgende, indgår hverken lokaliteter fra 200-520/30 e.Kr. eller pladser, der er beliggende ved åer. Årsagen er den enkle, at der ikke i det foreliggende materiale var muligheder for at se nærmere på netop disse områder.

Udvælgelsen var baseret på en række indfaldsvinkler til lokalisering af disse pladser.⁷ Det var ikke summen af indikatorer, der var afgørende for udvælgelsen; i stedet blev der lagt vægt på at få belyst forskelligartede oplysninger med henblik på at uddybe kendskabet til de spor, som anløbspladserne måtte have efterladt sig i landskabet.

En del af lokaliteterne har været kendt gennem flere år, og nogle indgik i pilotprojektet i 1988-89, der har udgjort grundlaget for nærværende undersøgelse.⁸ Størstedelen af pladserne rummede et eller flere arkæologiske fund, men kunne desuden omfatte sekundære indikatorer, der bestyrkede mistanken om aktiviteter ved kysten. Enkelte lokaliteter blev alene udvalgt på baggrund af stednavne, mens andre blev medtaget ud fra topografiske forhold.

Udover de udvalgte lokaliteter findes der adskillige potentielle anløbspladser langs fjordkysten, som ikke er blevet inddraget i undersøgelsen. De fravalgte områder var alle topografisk set gode muligheder, og der kan desuden være både primære og/eller sekundære indikatorer, men forskellige omstændigheder som f.eks. dyrkningshensyn og moderne bebyggelse betød, at en systematisk rekognoscering på linie med de øvrige lokaliteter ikke kunne gennemføres. (Fig. 6).

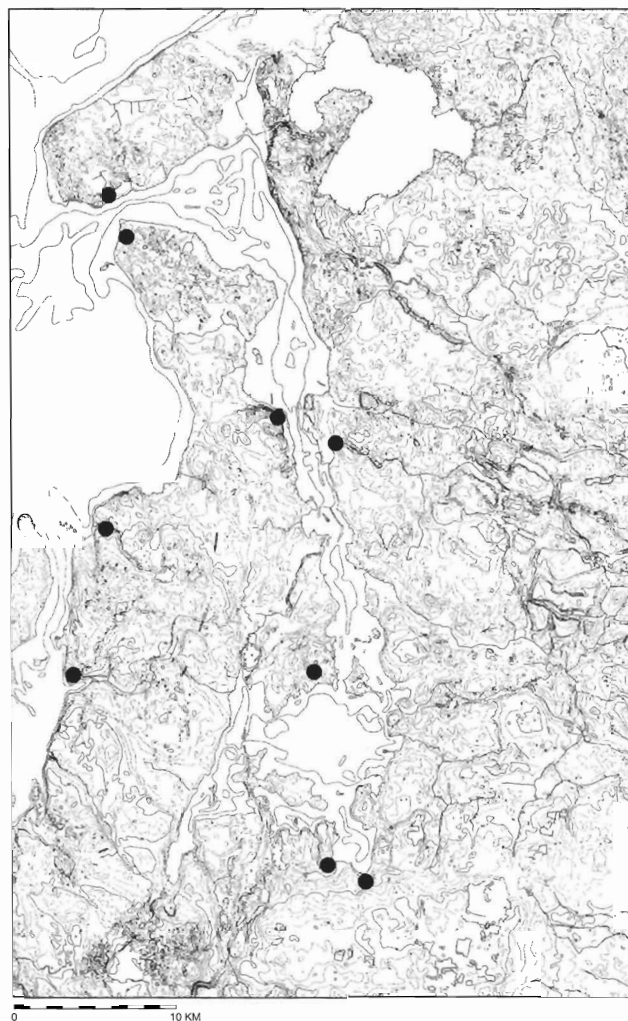

Fig. 6. Roskilde Fjord. Steder langs kysten, der omfatter en eller flere indikatorer på en anløbsplads, men som ikke blev undersøgt i nærværende forbindelse.

4.3 Udgravninger

4.3.1 Lynæs⁹

Efter en kraftig pålandsstorm i 1976 frilagdes et kulturlag i den lave kystskrænt ved den lokale stejleplads. Laget tegner sig som et ca. 30-50 cm tykt gråsort bånd under en flyvesandsaflejring, og forløber ubrudt over en ca. 250 m lang strækning på langs ad stranden. Der kunne umiddelbart iagttages stolpehuller og lerforede gruber i kulturlaget, hvorfra der opsamledes keramik af oldtidskarakter, samt en beklippet dirhem fra år 823 e.Kr. Ud for pladsen havde Skibshistorisk Laboratorium i 1975 undersøgt resterne af to tidlig middelalderlige skibsvrag af nordisk type (fig. 7). De var, ligesom det var tilfældet med kulturlaget på land, fundet af amatørarkæologen André Jørgensen på 1,5 m vand ca. 150 m fra stranden (Crumlin-Pedersen

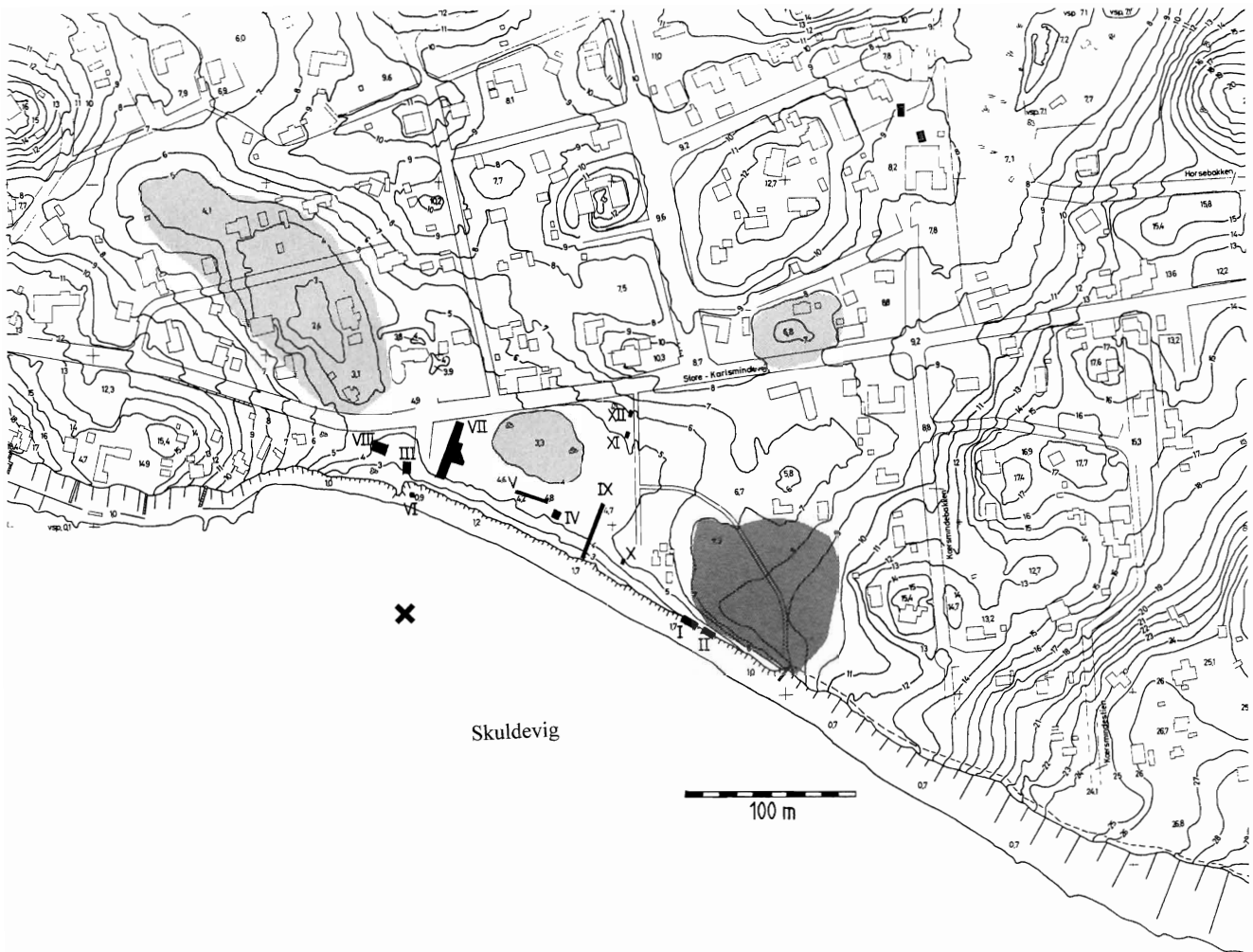

Fig. 7. Lynæs. Udgravningsfelter er vist med sort. Felt I-VI er undersøgt i 1977-79, mens felt VII-XII samt søgehullerne på Klintebakken (mørk gråtone) undersøgtes i 1994. Vragfund angivet med et kryds. Vådområder o. 1800 angivet med lys gråtone. Ækvidistance: 1 m. Tegn. Anni Larsen.

1979). Tæt vest for vragfundet er opsamlet et par hvæssesten og en ornamenteret skinne til et kamfuttet af ben fra sen vikingetid eller tidlig middelalder,¹⁰ ligesom halvfabrikata til hvæssesten i form af skiferbarrer og et konglomerat af et sværd, en økse, en stegepande og tre klinknagler fra 12. årh. er fundet i dette område.¹¹

På grund af det vikingetidige kulturlag på strandvolden indledte Nationalmuseets II. afd. efterfølgende en mindre udgravningskampagne under ledelse af daværende museumsinspektør Niels-Knud Liebgott (Liebgott 1979a). Fra 1977 til 1979 undersøgtes dele af stejlepladsen i mindre håndgravede felter og søgegrøfter, hvor der kunne iagttages et kulturlag, lerforede gruber, ildsteder og spredte stolpehuller. Pladsen blev af udgraveren tolket som en strandmarkedsplads, etableret omkring 800 e.Kr., og på baggrund af den fundne keramik synes den at have fortsat frem til højmiddelalder.

Topografi

Undersøgelsesområdet er beliggende ved Skuldevig på Halsnæs på nordsiden Roskilde Fjords mundning. Anløbspladsen ligger på en ca. 200 m lang strandvold, der udfylder et skår i de ellers høje og stejle klinger mod øst og vest. Strandvolden rejser sig fra forstranden ved en ca. 1,5 m høj skrænt, mens dens højeste punkt ligger omkring 4,80 m o.h. Mod øst hæver terrænet sig relativt jævnt mod Klintebakke (33 m o.h.), mens Skuldeklint mod vest rejser sig med en mere markant profil til ca. 20 m o.h. Umiddelbart bag strandvolden ligger flere små, tidligere vådområder, og et lang-smalt mosebassin strækker sig 100-150 m mod nordvest.

Området er præget af to erosionsfænomener, nemlig flyvesand og kystnedbrydning. Halsnæs har i hvert fald siden slutningen af det 16. årh. været hjemsogt af flyvesand, der omkring Lynæs har lejet sig i de kystnære områder i varierende tykkelse (Binderup 1986). På anløbspladsen er flyvesandslaget sjældent over 50

cm tykt, mens det på Klintebakken kan være over 1 m, hvilket bl.a. kan iagttages fra stranden, hvor kulturlaget overlejres af stadig tykkere flyvesandslag jo længere mod øst man kommer. Der er desuden sket en erosion af kysten, der, siden bygningen af den ny havn i Lynæs i 1930'erne, er blevet forstærket øst herfor (Binderup 1986). De to klinger er under stadig nedbrydning, hvilket også er tilfældet for strandvolden, hvorpå anløbspladsen ligger.

Udgravningerne 1977-1979¹²

Undersøgelsen var motiveret af et ønske om at klarlægge hvorvidt lokaliteten - trods sin tidlige datering til vikingetid - kunne sammenlignes med høj- og senmiddelalderlige pladser som Dragør (Liebgott 1979b) og Skanør-Falsterbo (Ersgård 1988).

Udgravningerne omfattede ca. 120 m² fordelt på 6 felter. Endvidere blev der gravet en fundtom søgegrøft på stejlepladsens nordøstlige del.¹³ Alle felter opgravedes i hånden fra nuværende terræn, og opdeltes i 1., 2., 3. afgangning o.s.v. efter den naturlige lagfølge.¹⁴ I felt I blev kulturlaget fuldstændig soldet i 10 mm sold.¹⁵

Fundmaterialet befinder sig i Nationalmuseets magasin. Kun en mindre del af genstandene er nummererede, mens størstedelen har følgesedler med angivelser som "Fra vestligste lergryde" og "Sorte lag 3. Ved det store skår". Endvidere var en del genstande ikke stedfæstet til felter eller anlæg, men lå i en kasse med teksten. "Lynæs 1977. Indføres", hvorfor de må henregnes til felt I og II, der udgravedes dette år. Desuden findes et mindre antal genstande forsynet med D-nummer. Det drejer sig bl.a. om skår af ornamentet østersøkeramik, bl.a. fra et låg, en stor cylinderlås af jern, mens bronzesagerne bestod af en synål, en pincet med ring og indpunslet ornamentik og en bronzebarre (Liebgott 1979a, fig. 6).

Felt I og II placeredes ved foden af Klintebakken i den østlige ende af lokaliteten, nær det sted den arabiske dirhem var fundet. Kulturlaget var aflejret opad selve klingen mod nord, og skrånede relativt kraftigt mod stranden. Under flyvesandslaget var et "gammelt vækstlag" med materiale fra sen middelalder og renæssance. Herunder fandtes kulturlaget, der indeholdt enkelte anlæg i form af lerforede, nærmest cirkulære gruber med en diameter omkring 100-150 cm, spredte stolpehuller, stenlagte ildsteder, kogegrube, fladt "lergulv" og en rødbrændt lerplade. Der kunne iagttages stratigrafi mellem flere anlæg. Fundmaterialet var sparsomt, og domineredes af keramik af yngre jernalder/vikingetids type, men også østersøkeramik med senslavisk ornamentik var repræsenteret (Liebgott 1979a, fig. 5). Flere keramikskår var afslidt på

overflade og i brudfladerne, hvilket skyldes vinderosion. Det næsthøypigste materiale var jern, oftest i form af uidentificerede stumper, nagler og søm. Desuden fandtes et klæberstensskår med jernhank, fragment af hvæssesten af sandsten med gennemboring, tøndeformet ravperle, brændt ler, forkullede hasselnøddeskal-ler og enkelte små stykker rårav. Knoglematerialet var sparsomt, men arter som okse, hest, får/ged, svin, torsk og gråsæl var repræsenteret.¹⁶

Udgraveren opfatter kulturlaget som et "færdselslag" på 10-20 cm's tykkelse, mens resten af det mørkefarvede sand anses for at være et nedsivningsfænomen (Liebgott pers. medd.).

Felt III blev lagt i vestenden af strandvolden, og rummede bl.a. et stort, rektangulært stenlagt ildsted på ca. 1,5 x 4 m nær kulturlagets bund. Fundmaterialet udmærker sig ved et fragment af en båndformet jernfibul med bronzespiral, lidt uidentificerede jerngenstande og slagge. Der er ingen efterretninger om keramik herfra.

Felt IV-V blev lagt omtrent midtvejs mellem felt I-II og III på strandvoldens bagside. Kulturlaget i dette område var ikke mere end 10-20 cm, og fattigt på anlæg.

Felt VI blev opgravet nogle meter syd for felt III, og som det eneste i selve erosionskrænten. Kulturlaget blev registreret.

Udgraveren satte lokaliteten i forbindelse med sæsonbaseret fiskeri, strandmarked o.lign., der har fungeret over en længere årrække (Liebgott 1979a:16). Anlægs-sporene tolkedes som tilhørende en bosætning med meget lette bygninger, og de største lerforede gruber blev foreslået som gulve i - ganske vist små - telte. Dateringen bygger dels på dateringen af den arabiske dirhem, der var det ældste fund,¹⁷ dels vurderedes østersøkeramikken til tidligst at være fra midten af 11. årh.

1980-81

I 1980-81 blev der i forbindelse med kloakering af St. Karlsmindevej, der forløber på langs ad lokaliteten, samt på Kløvervej mod nordvest, observeret kulturlag og anlæg i de opgravede render. På privat initiativ blev de fremkomne profiler i en vis udstrækning fotodokumenteret, beskrevet og skitseret.¹⁸

Kulturlaget kunne følges op ad bakken mod vest, og der kunne iagttages lerforede gruber flere steder. På Kløvervej dokumenteredes to lerforede gruber nedgravet fra midten af de ca. 60 cm tykke kulturlag. Ved dets bund fandtes en 150 cm lang og få centimeter tyk lerlinse, sandsynligvis en lerplade i lighed med eksempler i felterne på strandvolden. Der blev ikke fremdraget fund i forbindelse med registreringen.

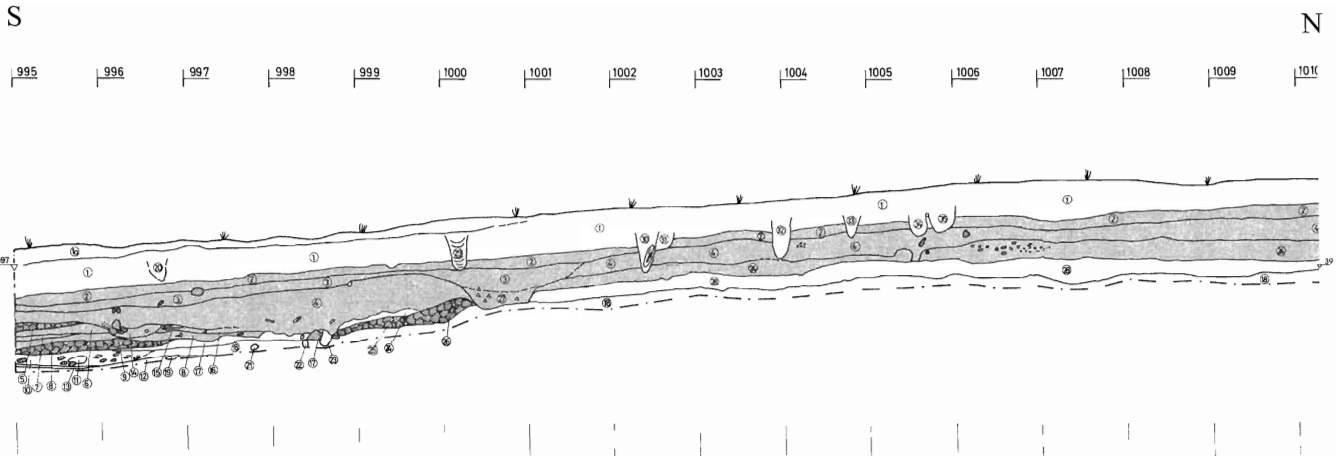

Fig. 9. Lynæs. Udsnit af den kystnære del af profil 1 i felt VII. Kulturlaget er fremhævet med gråtone. Tegn. Anni Larsen.

Udgravningen 1994¹⁹

Hensigten med en fornyet udgravning på lokaliteten var at fastslå dens udstrækning mod øst og vest, ligesom profiler tværs over strandvolden skulle dokumentere lagforholdene og belyse anlæg m.m. på strandvoldens bagside.

Det var desuden håbet, at klarlægge hvorvidt der eksisterede andre anlægstyper og eventuelle større

Fig. 8. Lynæs. Udgravning af kulturlaget i felt VII.

konstruktioner end de tidligere påviste ildsteder og lerforede gruber.

Det dækkende flyvesandslag blev ned til kulturlagets top afrømmet med maskine i tynde lag, der muliggjorde en nøje afsøgning med metaldetektor. Kulturlaget var fra 10 cm til 80 cm tykt, og opdeltes i kvadratmeter og tørsoldedes gennem et 4 mm sold i kunstige 10 cm tykke lag, der fulgte terrænets linier (fig. 8). Som udgravningen skred frem blev fundtomme eller meget fundfattige områder enten opgravet uden soldning eller kun undersøgt med stenspyd og metaldetektor.

Undersøgelsen omfattede et areal på ca. 305 m² fordelt på to felter og fire søgegrøfter, angivet med romertal VII-XII. Hovedindsatsen blev lagt i felterne VII og VIII, hvor kulturlaget var mægtigst, og hvor anlægsmængden var størst. Felt IX blev kun delvist gravet i bund, med henblik på at fremdrage østprofilen i feltets sydlige del. I felt X var bagsiden af kulturlaget repræsenteret, men det blev ikke yderligere undersøgt. Felt XI-XII blev indmålt, men var i øvrigt uden kulturlag og anlægsspor. Desuden blev der på Klintebakken lavet otte prøvehuller med gravemaskine, for at afklare om der var kulturspor fra anløbspladsens periode på det højtliggende område. Det stod klart, at der kunne være et betydeligt dække af flyvesand (Binderup 1986), og der blev gravet op til 4 m dybe huller for at være sikker på at ramme et eventuelt kulturlag eller anlæg. Det kunne med sikkerhed afvises, at der var kulturspor fra den relevante periode på arealet.

Kulturlaget

Kulturlaget var bedst bevaret i felt VII, der var uforstyrret af moderne aktiviteter bortset fra nedgravede stejlepæle, der tydeligt kunne ses som lyse sandfyldte fyldskifter i det sortgrå kulturlag. Laget var mægtigst

Fig. 10. Lynæs. Stenforet stolpehul i snit.

på strandvoldens forside, mens det var noget tyndere og fattigere på fund på toppen og især på bagsiden. I de øvrige felter var kulturlaget generelt tyndt og fundfattigt, men med en del anlægsspor bevarede. I felt VIII var kulturlaget kun bevaret umiddelbart over strandvoldssedimentet som følge af moderne forstyrrelser, men var i øvrigt næsten fundtomt.

Der er ingen tvivl om, at kulturlaget har været udsat for både hav- og vinderosion. Kystnedbrydningen er et tilbagevendende fænomen, men der er også forhold, der tyder på vinderosion af strandvoldens højestliggende partier. Dels viste keramik i felt VII og IX en tydeligt eroderet overflade, dels kunne fyldskiftet fra en yngre bronzealders urnegrav ses i samme niveau som ildsteder fra 9. årh. e.Kr.

I felt VII kunne laget på strandvoldens forside på grundlag af farveforskelle opdeles i to horisonter (fig. 9). Øverst var en lys grålig horisont (profil 1, lag 2 og lag 3), der langt overvejende udgjordes af soldeniveau 1 og 2. Herunder var en sortgrå horisont, (profil 1, lag 4), der sammen med et antal underliggende lag, (lag 5, 6, 7, 8, 15, og 16) omfattede langt størstedelen af genstandsmaterialet. Denne horisont blev opsamlet i soldeniveau 3-7.

En svag hulning af strandvoldens naturlige overflade fra x:995 til x:1001 er et gennemgående træk i til-

svarende profiler andre steder i feltet. Også den øgede komplicering af lagserien længst mod syd var et typisk træk i hele anløbspladsens bredde. Nord for hulningen på strandvoldens forside mindskedes kulturlagets tykkelse til mellem 40 og 60 cm, og i felt VII's østlige udvidelse var der kun 15-40 cm bevaret. Dette forhold kan i store træk genfindes i felterne øst herfor. I felt IX var kulturlaget 15-50 cm tykt, og dets afgrænsning mod nord kunne relativt klart ses i fladen nær toppen af strandvolden. I felt I og felt II er kulturlaget imidlertid af samme mægtighed som i felt VII, mens felt VIII, som nævnt, var forstyrret af moderne nedgravninger til en dybde af 50-70 cm under nuværende terræn.

Ved at sammenstille felternes vidnesbyrd fremgår det, at kulturlaget strækker sig kileformet fra øst mod vest, og knytter sig overvejende til strandvoldens forside og top. I pladsens østlige ende strækker kulturlaget sig spidst ud på en lav terrasse nedenfor Klintebakke (felt I og felt II). Det er sikkert, at der ikke har været aktiviteter på selve bakken ovenfor, men til gengæld er det sandsynligt, at kysterosionen har påvirket denne del af pladsen med nogen kraft. Hvor meget der er skyllet væk, kan der kun gisnes om, men der er formentlig tale om maksimalt 20-30 m. Det er nærliggende at antage, at kulturlagets bredde har

været nogenlunde ensartet i hele pladsens længde, og mægtigheden mod øst underbygger denne formodning.

Anlæg

Indlejret i kulturlaget fandtes ca. 75 anlæg af forskellig karakter. Generelt var anlæggene at finde nær lagets bund, og ofte fik man fornemmelsen af, at der var tale om aktiviteter i pladsens tidligste fase.

I felt VII dominerende *stenforede stolpehuller*, der karakteriseredes af en samling af hånd- til hovedstore sten, af og til placeret i en kreds med et åbent hul i midten (fig. 10). Der kunne ikke konstateres fyldskifte i fladen, men ved snitning fremstod nedgravningen mere eller mindre tydeligt med stenforing og gennembrydning af undergrunden. Disse stolpehuller lå alle indlejret i kulturlaget på strandvoldens top, og kunne først erkendes efter 1. soldeniveau. Der kunne iagttages et antal stenforede stolpehuller på en let krummet række, nogenlunde i nord-sydlig retning

med uregelmæssige mellemrum på 80-200 cm. Den samlede længde af forløbet var 10 m. Muligheden for tilstedeværelsen af et krumvægshus gjorde, at feltet udvidedes mod øst, for at konstatere om der skulle være en modsvarende række hér. Det viste sig ikke at være tilfældet. Til gengæld fremkom flere, spredte stenforede stolpehuller, en større stensamling, lerforede gruber, en lerflade og et par stenlagte ildsteder. Disse anlæg var ligeledes indlejrede i kulturlaget, der i dette område var mellem 15 og 40 cm tykt. Som de stenforede stolpehuller var placeret i udgravningsområdet kunne de ikke konstateres at udgøre en bygning eller dele af en sådan, og deres funktion er derfor ikke umiddelbart gennemskuelig. De var alle fundtomme, bortset fra A920, hvor der fandtes et sideskår af yngre jernalders keramik i stenansamlingen på fladen i soldeniveau 2.

Et andet karakteristisk træk ved lokaliteten var de *lerforede gruber*, der især var typiske i felt VIII (fig. 11). Der er tale om let fordybede, runde eller ovale, nedgravninger, sjældent over 1 m på længste led, hvis bund og sider er beklædt med en ca. 10 cm tyk foring af gul moræneler (fig. 12). De fandtes nedgravet i strandvoldssedimentet eller indlejret i kulturlaget, enkelte steder med indbyrdes stratigrafi, der dokumenterer en længerevarende anvendelse af denne anlægsform. Der fandtes ingen daterende genstande.

Spredt i felterne lå flere *stenlagte ildsteder*, hvoraf majoriteten lå tæt på strandvoldens naturlige overflade, mens et enkelt fandtes nogenlunde midt i kulturlaget. I felt VII synes i særdeleshed ildstederne ved kulturlagets bund på strandvoldens forside at have med metalhåndtering at gøre. I et stort ildsted, og i laget omkring, fandtes meget trækul, en del 'slagger' i form af forsmeltet sand, jernslagge, samt fragmenter af digler, støbeforme og avlsten. Der fandtes dog også et lignende materiale på strandvoldens højereliggende partier, men i mindre omfang og uden entydig tilknytning til anlæg. Ud fra lagfølgen at dømme synes aktiviteten på strandvoldens forside at være ældst. I dette område fandtes ingen digler m.v. i de øverste 20 cm af kulturlaget, hvilket til gengæld var tilfældet på strandvoldens højereliggende dele.

En sidste anlægstype var *lerflader*, der som betegnelsen antyder, var en plamag af moræneler i kulturlaget. I felt VII fandtes en lerflade i tilknytning til en større samling af marksten. Det har ikke været muligt at godtgøre den nærmere funktion af disse anlæg, hverken kombineret eller isoleret.

Et ganske specielt 'anlæg' udgjordes af en skåltegnsten, der kunne iagttages allerede fra kulturlagets top. Efter soldning af de omkringliggende kvadratmeter, kunne det konstateres, at stenen var sekundært place-

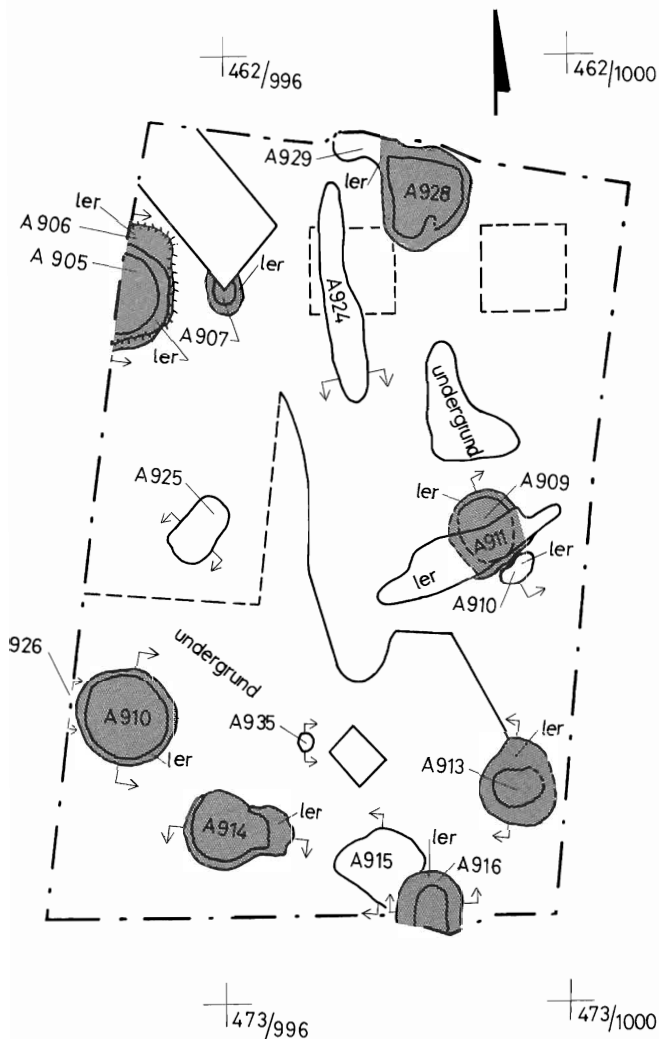

Fig. 11. Lynæs. Felt VIII med angivelse af lerforede gruber. Tegn. Anni Larsen.

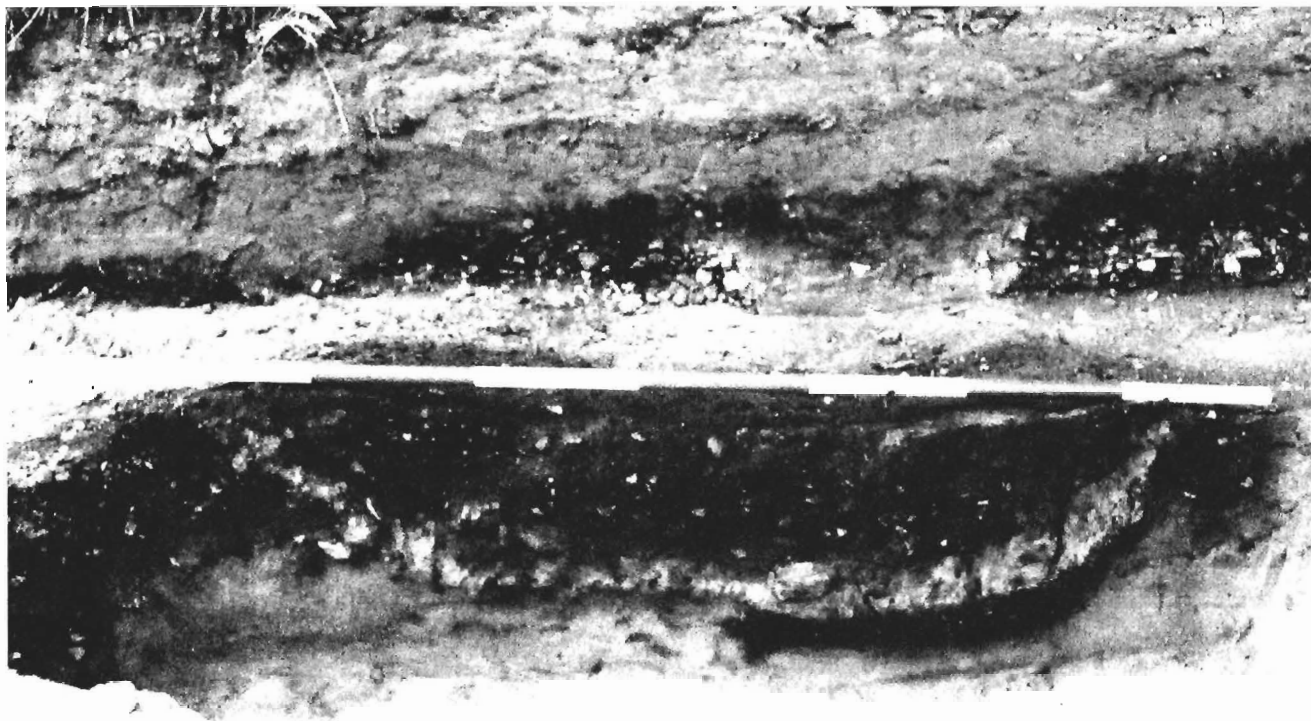

Fig. 12. Lynæs. Lerforet grube i snit.

ret på siden på et fundament af mindre sten. I dette fundament fandtes en jerngenstand og enkelte stykker keramik af yngre jernalders typer. Med hvilket formål stenen er blevet anbragt, står ikke klart.²⁰

Genstandsmateriale

Fundene fra anløbspladsen blev næsten udelukkende fremdraget fra kulturlaget, og overvejende fra felt VII. Den klart dominerende fundgruppe var keramik, efterfulgt af jerngenstande. Øvrige typer var fåtallige.

I modsætning til en stor del af de danske anløbspladser foreligger der ingen detektorfund fra overfladen på Lynæs. Det hænger sammen med, at området aldrig har været dyrket, men afgørende er det relativt tykke flyvesandslag, der effektivt har beskyttet det fundførende kulturlag og anlæg.

Keramik

Der fandtes ca. 900 skår af keramik, hvoraf 62 var randskår, 15 bundskår og resten sideskår. Materialet er fragmenteret i en grad, der er typisk for skår, der har ligget på jordoverfladen på en boplads, d.v.s. sjældent over 5 x 5 cm, og kun få skår lod sig sammensætte. Farvespektret domineres af brune og sortbrune nuancer, ofte blakkede, og med grå til sort skærv. Karrene har enten haft jævnt rundet bug eller mere eller

mindre rette sider. Randprofilerne domineres af fra stærkt udadbøjede til let udfaldende former, mens lige afsatte og indfaldende rande kun er repræsenteret med ganske få eksemplarer. Selve randen er hyppigt let fortykket, men der foreligger også få eksempler på tynde rande. Selve randfladen er afrundet eller lige afskåret, og ingen rande bærer spor af efterdrejning, som det kendes fra visse typer østersøkeramik. Bundskårene er alle fra fladbundede kar, der går over i en markant udfaldende karside. Der er ingen spor af standring eller oppresset sand i bunden, som er karakteristisk for mellem- og senslavisk østersøkeramik.

Ornamentik er yderst sjældent forekommende og ukarakteristisk. Der fandtes kun to sikre skår af østersøkeramik, begge med en ganske tynd omløbende fure, og det ene suppleret med omløbende bølgefure. Hertil kommer et uornamenteret randskår med lågfals, ligesom et randskår fra et låg eller en skål formentlig skal henføres til denne kategori.

Endvidere fandtes enkelte skår med omløbende linie, men uden østersøkeramikens karakteristiske fure. I alt syv udadbøjede eller lige afsatte randskår var forsynet med skråtstillede indstik i selve randfladen. Østersøkeramik med denne dekoration hører til indenfor Garztypen, der er en skål, og derfor ikke kan sammenlignes med Lynæsskårene. Til gengæld er der i

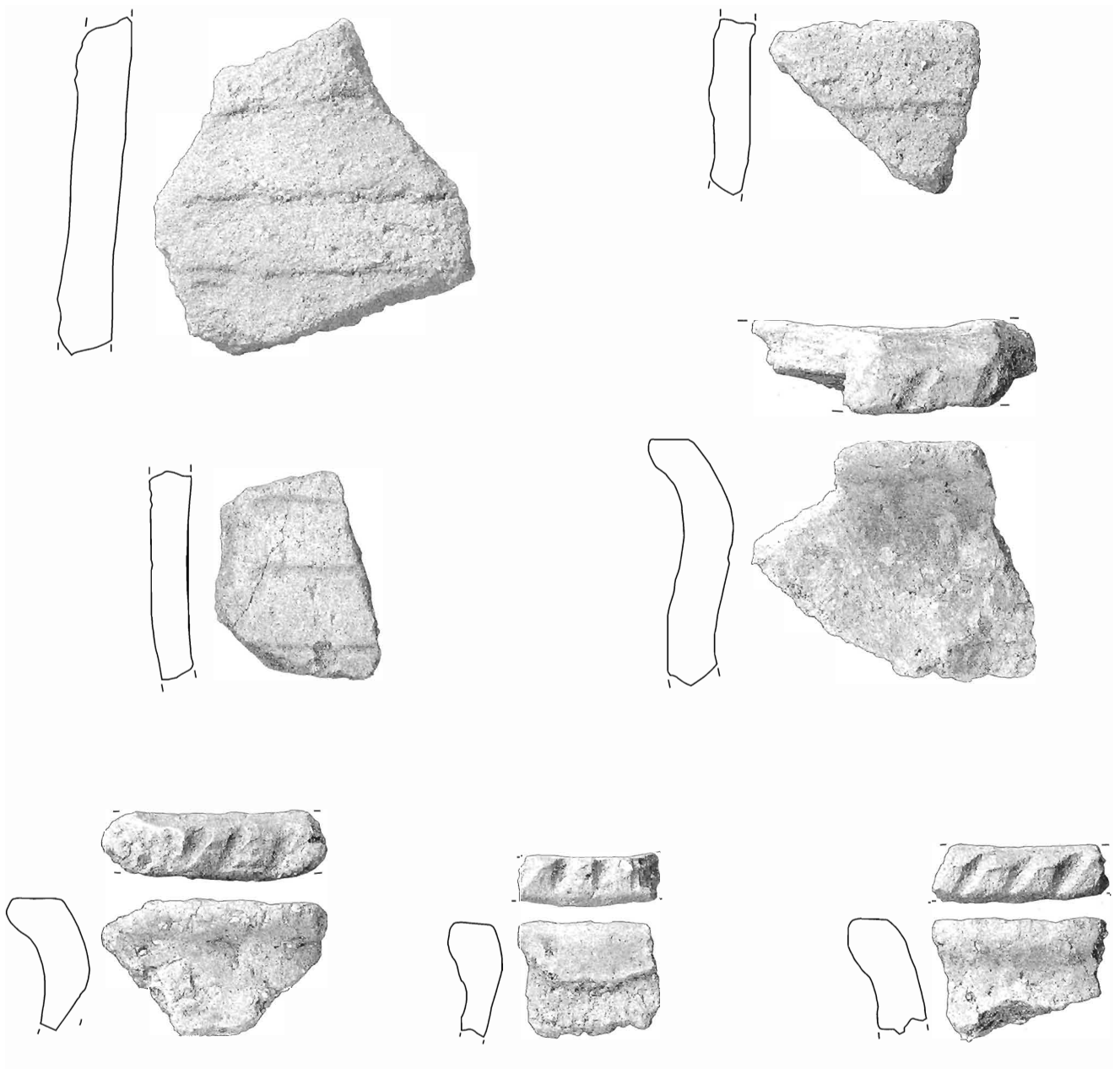

Fig. 13. Lynæs. Ornamenteret keramik fra kulturlaget i felt VII, niveau 2 og 3. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

en udgravning i Brogade i Næstved fundet flere skår af samme karakter, stratigrafisk dateret til "jernalder".²¹ Selve randprofilen findes bl.a. på et lerkar fra Selsø-Vestby. Af Lynæsskårene er seks fundet i soldeniveau 2 og det sidste i soldeniveau 3, hvorfra også fem skår med en meget ru overflade og omløbende, ganske smalle vulste stammer, bortset fra et enkelt eksemplar fra A975 (fig. 13 og 14).

Generelt set tilhører skårmaterialet kartyper, der er almindelige på bopladser fra yngre germanertid og vikingetid, men som i øvrigt ikke udmærker sig ved kronologisk signifikans. I kulturlaget optræder udfaldende rande med en næsten fuldstændig jævn fordeling fra top til bund, mens lige afsatte og indfaldende

rande kun er fundet i soldeniveau 2 og 3. Det meget lille indslag af østersøkeramik blev fremdraget i hhv. soldeniveau 3 og 5.

Indtrykket af keramikken fundet i 1994 stemmer godt overens med oplysningerne fra de tidligere gennemførte udgravninger. Dog er der i felt I og II et lidt større antal skår af østersøkeramik med omløbende furer og bølgeornamentik.

Sølv

Der fandtes kun enkelt genstand af sølv, nemlig en penning slået under Valdemar I. Den fremkom under detektorafsøgningen af kulturlagets overflade efter det sidste træk med gravemaskinen.²²

Bronze

Der blev fundet forsvindende lidt bronze i forbindelse med udgravningen, og heraf kun en enkelt genkendelig genstand. Det drejer sig om en pincet med isiddende ring fra felt IX, soldeniveau 3 (fig. 15). Paralleler til stykket er bl.a. fremkommet i moseofferfundene fra Nydam og Kragehul, ligesom der foreligger et eksemplar fra Lundeberg. Typen dateres til yngre romertid.

Jern

Bevaringsforholdene for jern var temmelig ringe i de sandede omgivelser. De 63 genstande var stærkt medtagne af korrosion, og i mange tilfælde var det umuligt at identificere de sørgelige rester. Klart dominerende var dele af søm og nagler, mens der ikke blev konstateret redskaber. Våbnene var kun repræsenteret i form af en enkelt lancetformet pilespids med dølle, der fandtes i soldeniveau 3.

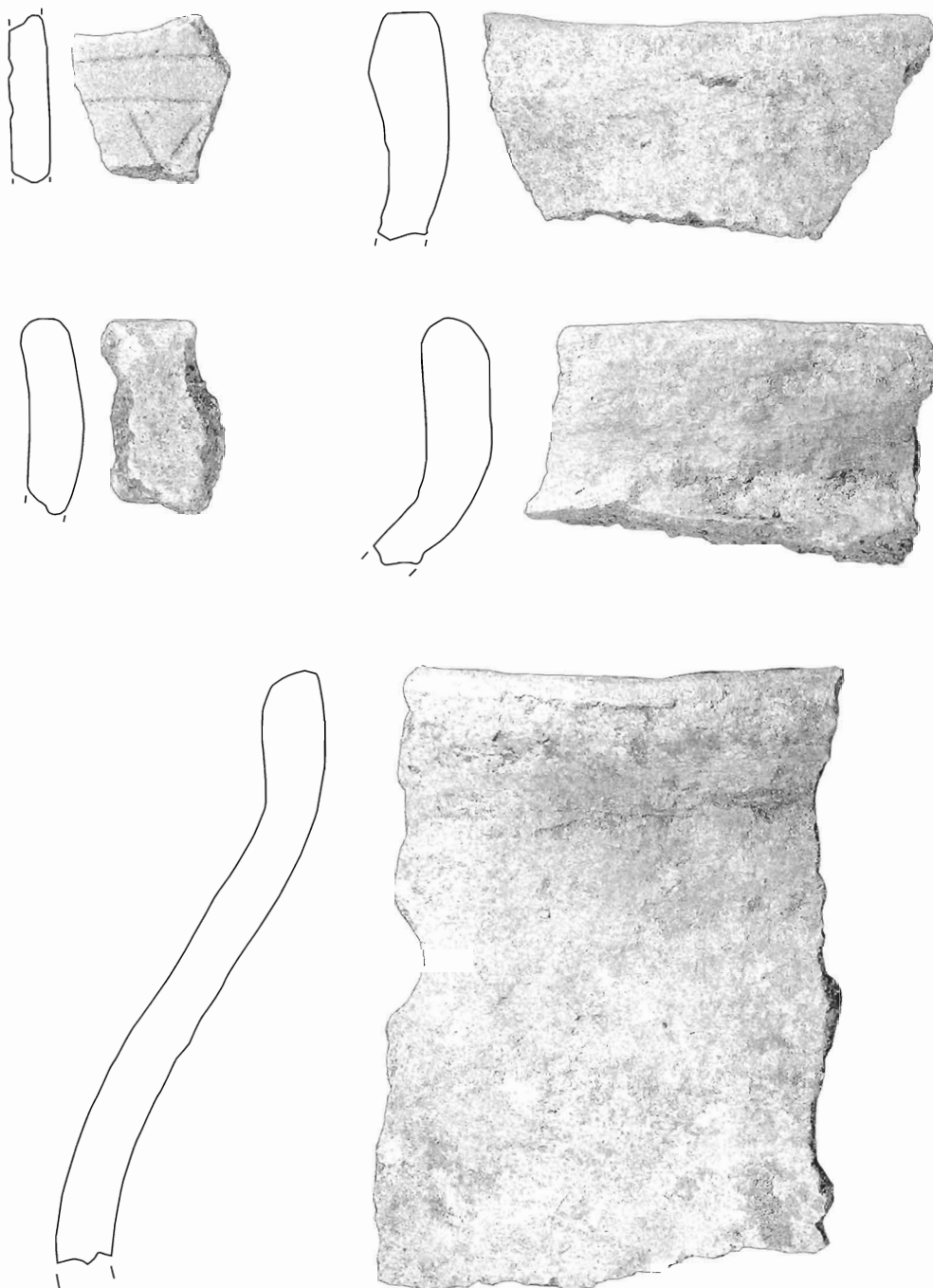

Fig. 14. Lynæs. Keramik fra kulturlaget i felt VII, niveau 5. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

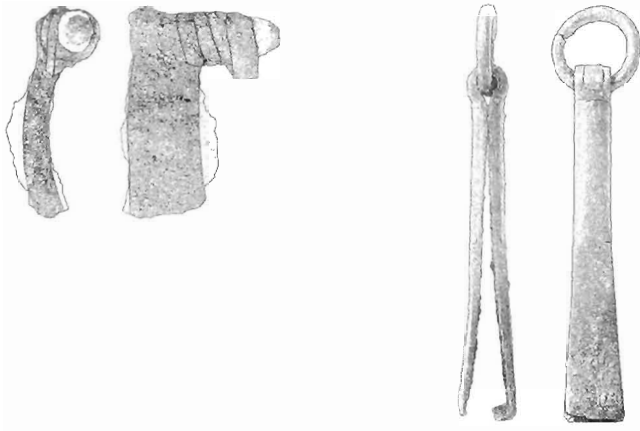

Fig. 15. Lynæs. Pincet af bronze og fibel af jern med bronzespiral (tegnet efter røntgenoptagelse). Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

Jernsagerne er tydeligt koncentreret i kulturlagets øverste 30 cm. I soldeniveau 1 og 2 findes de langt overvejende nær strandvoldens højeste område, mens der i soldeniveau 3 og 4 ses en forskydning mod strandvoldens forside (se fig. 18).

Digler

Der fandtes flere fragmenter af smeltedigler, der karakteriseredes af en grålig glaseret yderside, grålig inderside og i brudfladerne sås tydelige luftbobler.

Der var enkelte randpartier og tre stykker med tap og mærker efter tangen. Diglerne fandtes udelukkende i kulturlaget i felt VII, og de fleste fremkom i soldeniveau 4 og 5, koncentreret omkring det store stenlagte ildsted på strandvoldens forside (fig. 16).

'Avlsten'

I felt VII fandtes enkelte fragmenter af hvad der formodes at være en 'avlsten' af ler med sintret forside og rødbrændt bagside. To stykker lå i soldeniveau 2 på strandvoldens højereliggende del, mens et stykke fandtes i soldeniveau 6 i forbindelse med det store stenlagte ildsted på strandvoldens forside (fig. 17). Fra soldeniveau 1 foreligger endvidere et fragment af endnu en avlsten eller en esseplade.

Støbeformsfragmenter

Der fandtes enkelte fragmenter af støbeforme af ler, dog uden aftryk af objekterne. De var især koncentreret omkring det store stenlagte ildsted på strandvoldens forside i felt VII i soldeniveau 3, 5, 6 og 7. Ydermere var der enkelte fragmenter på strandvoldens højereliggende partier i soldeniveau 1 og 2.

Slagger

Slaggerne fandtes kun i felt VII. Det beskedne materiale præges af små, relativt tunge metalholdige slagger, men der fremkom også lette konglomerater, der overvejende består af forsmeltet sand.

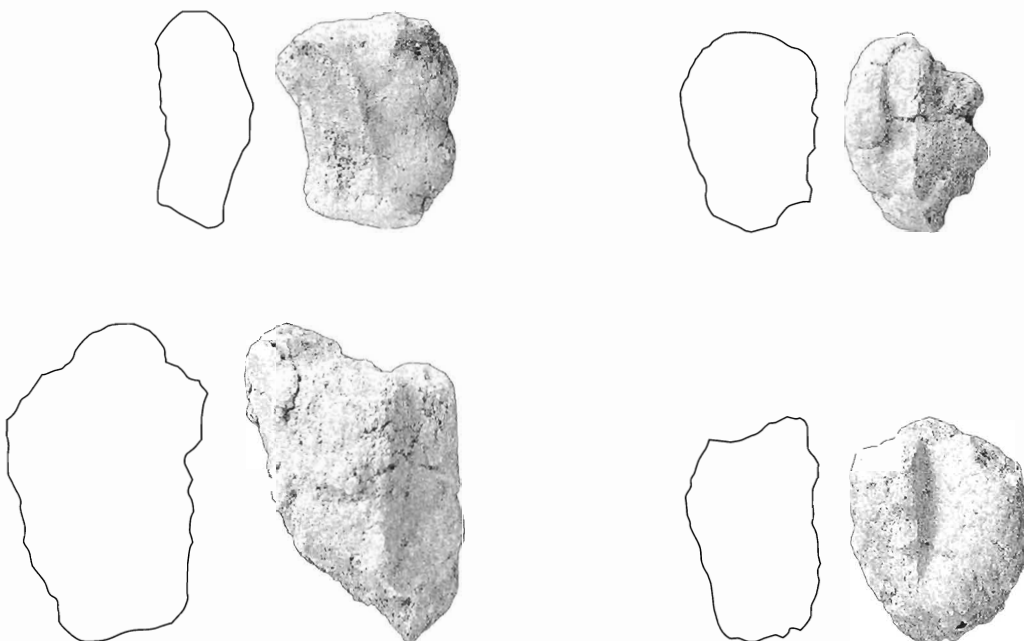

Fig. 16. Lynæs. Fragmenter af smeltedigler fra felt VII, niveau 4 og 5. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

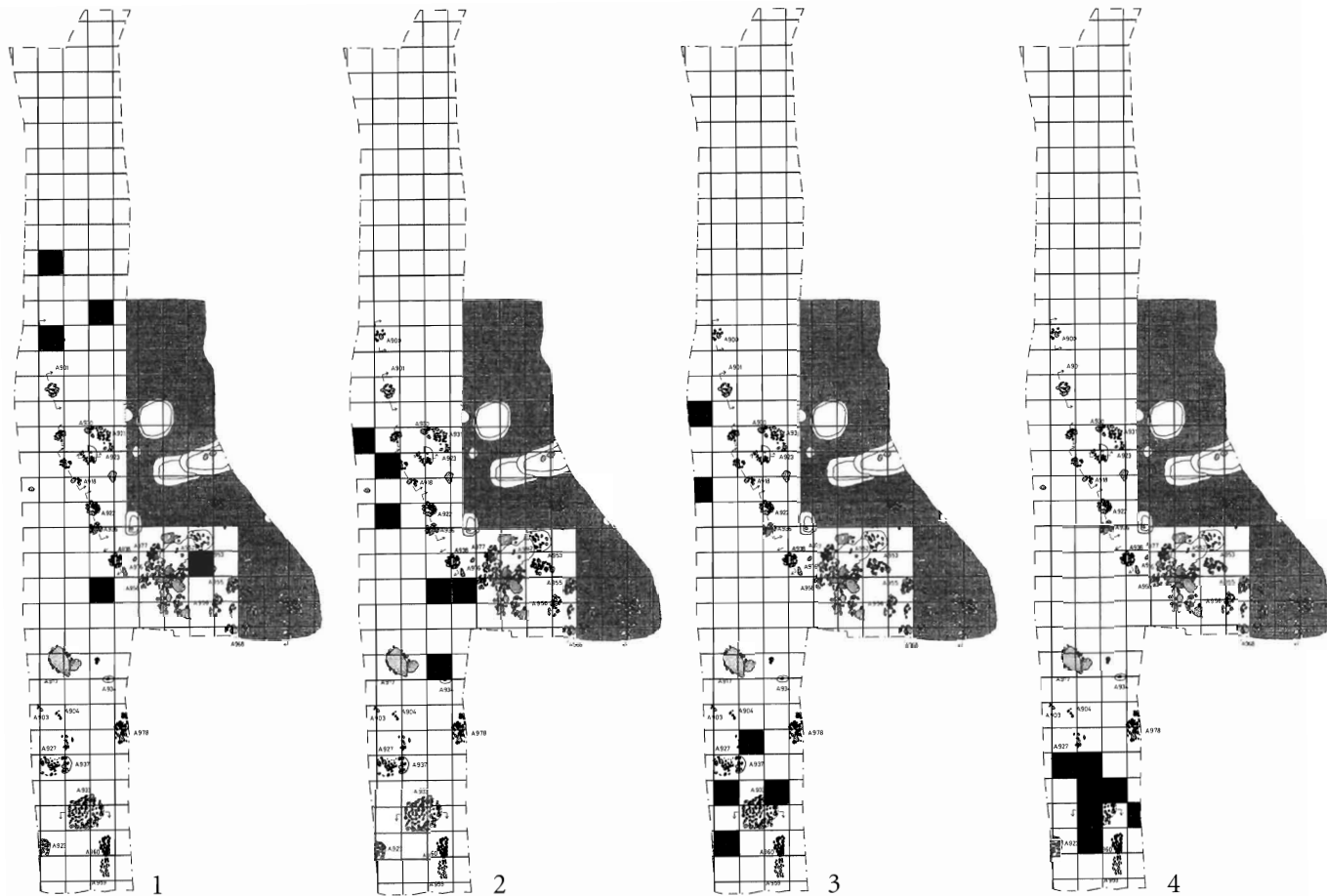

Fig. 17. Lynæs. Fordeling af støbeaffald (digler, slagger, avlsten og støbeformsfragmenter) fra felt VII, niveau 1-4 angivet med udfyldt firkant. Tegn. Anni Larsen.

De fordeler sig ikke overraskende i overensstemmelse med digler, støbeformsfragmenter og 'avlsten' både vertikalt og horisontalt, ligesom mængden er størst i kulturlagets dybere afsnit på forsiden af strandvolden.

Hvæssesten

Der blev kun fundet et enkelt fragment af en hvæssesten, fremstillet af skifer, og med fure til slibning af nåle og kroge. Stykket har været knækket allerede i dets brugstid, da der er lavet en sekundær gennembo-ring til ophængning. Den fremkom i soldeniveau 1 på strandvoldens højereliggende parti.

Glasperle

Der fandtes en enkelt glasperle i felt VII, soldeniveau 2, fremstillet af mørkeblåt glas.

Knogler

Bevaringsforholdene for knogler var generelt meget dårlige. Ubrændte ben fandtes i stort set alle niveau'er og i hele kulturlagets udstrækning, men kun nær det-

tes bund på strandvoldens forside havde de bevaret en hvis hårdhed, hvilket skyldes strandvoldssedimentets kalkholdige sten. Der foreligger ligeledes en del brændte ben, overvejende stærkt fragmenterede. Sidstnævnte koncentrerede sig i felt VII på strandvoldens højtliggende del i soldeniveau 1 og 2, men sjældent over 10 gram/kvm. Knoglematerialet er yderligere blevet delt op i 11-50 g/kvm., 51-100 g/kvm. og 101-200 g/kvm. og der er en tydelig koncentration på strandvoldens forside, og mængden stiger jo dybere kulturlaget man kommer. Knoglemængder over 101 g/kvm. blev kun fundet i soldeniveau 4-6 omkring det store ildsted på strandvoldens forside.

Ingen knogler kunne ses at være forarbejdede, og der kunne kun påvises 'slagtemærker' på ganske få eksemplarer.

Diverse

Trækul. Mængden af trækul er ikke synderlig stor. Der var overvejende tale om ganske små stykker, der kun kunne opsamles i soldet. I de to øverste soldeniveau'er i felt VII fandtes kun ganske lidt trækul, men fra sol-

deniveau 3 øgedes mængden og fra det følgende niveau udelukkende koncentreret omkring det store ildsted på strandvoldens forside.

Nøddeskaller. I trækulsmaterialet fandtes flere fragmenter af forkullede hasselnøddeskaller koncentreret i felt VII, soldeniveau 1-3 på strandvoldens højtliggende del.

Rav. I felt VII fremkom en del rav i soldeniveau 1-5, men tydeligt koncentreret i de to øverste niveau'er. Der var udelukkende tale om små stykker, og ingen havde forarbejdningsspør. Der er formentlig tale om rav, der har hængt fast i bundgarn, som har været hængt til tørre på stejlepladsen, og herfra er faldet ned. Hvorvidt de dybereliggende ravstykker indicerer, at der har været garnfiskeri i anløbspladsens funktionstid er ikke til at konstatere med sikkerhed. De mange stejlepæle fra nyere tid, der når ned i kulturlaget, kan i teorien godt have forårsaget 'moderne' ravforekomster.

Naturvidenskabelige undersøgelser

Pollen

I et forsøg på at belyse anløbspladsens nærmeste omgivelser, blev der foretaget en sonderende pollenanalyse i to af de fossile vådområder i lokalitetens umiddelbare nærhed.²³

Den kedelformede lavning på strandvoldens bagside og øst for felt VII viste sig uanvendelig, da der ikke var bevaret organisk materiale.

Det langstrakte vådområde i pladsens nordvestlige del viste sig at omfatte tørve- og gytjeflejringer. Her-

fra blev taget en række prøver, der blev analyseret med henblik på at fastslå bevaringsforhold. Generelt blev det konkluderet, at prøverne var vanskelige at analysere, bl.a. p.g.a. usikkerhed med hensyn til sekundært indskyllede pollen, og det vurderedes som svært at få pålidelige C¹⁴-dateringer på det foreliggende grundlag. Der blev ikke fundet materiale af en kvalitet, der berettigede til en nærmere udredning af landskabsudvikling og kulturaktivitet i området. Den sonderende undersøgelse viste, at kulturaktiviteten ikke har været synderlig intensiv over en længere periode, der formodentlig omfatter anløbspladsens funktionstid.

Trækul

Der blev foretaget en analyse af trækul fra det store ildsted i felt VII (A933) med henblik på at fastslå, hvorvidt der forekom eksotiske træarter, der indirekte kunne sige noget om kontaktområder.²⁴

En trækulsprøve domineredes af eg, bøg og enkelte stykker hassel. Der blev ikke konstateret nogen besynderligheder, og sammensætningen af arter tyder - ikke overraskende - på opsamling af brænde i den umiddelbare nærhed. En del af trækullene af eg var deformerede og slaggelignende, hvilket tyder på hurtig forbrænding af fugtigt træ under stærk varme.

Datering

På trods af den klare farveforskel i kulturlaget i felt VII, mellem på den ene side lag 2 og 3, og på den anden side lag 4 og underliggende lag, er der keramisk tale om yngre jernalder i hele lagserien. Det tidlig

Lab.nr.	Anlægsnr.	Datering	Middelværdi
R-941502	A921, felt VII	880 ± 60 e.Kr.	810 ± 60 e.Kr.
R-941503	A921, felt VII	760 ± 60 e.Kr.	
R-941504	A921, felt VII	780 ± 80 e.Kr.	
R-941505	A933, felt VII	790 ± 80 e.Kr.	820 ± 60 e.Kr.
R-941506	A933, felt VII	800 ± 60 e.Kr.	
R-941507	A933, felt VII	855 ± 80 e.Kr.	
R-941508	A941, felt IX	790 ± 80 e.Kr.	790 ± 80 e.Kr.
R-941511	A951, felt VII	760 ± 80 e.Kr.	*)
R-941512	A951, felt VII	1060 ± 80 e.Kr.	
R-941513	A951, felt VII	1130 ± 80 e.Kr.	
R-941514	A947, felt IX	640 ± 80 e.Kr.	640 ± 80 e.Kr.
R-941515	A948, felt IX	930 ± 80 e.Kr.	930 ± 80 e.Kr.

Tabel 1. Resultater af luminescensdateringer. *) Radioaktiviteten var usædvanlig høj, og den store forskel i dateringerne umuliggør beregning af en korrekt datering.

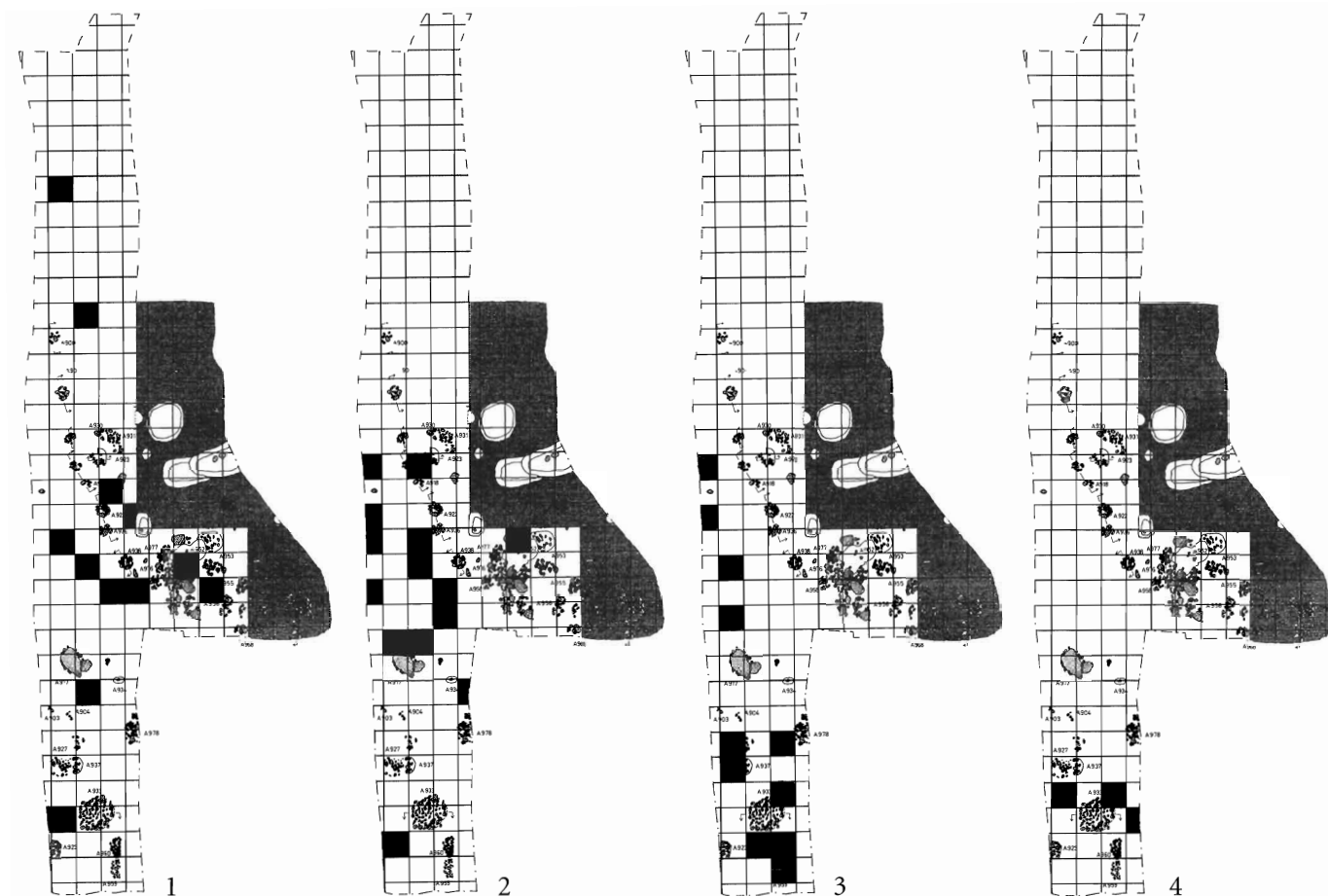

Fig. 18. Lynæs. Fordeling af jerngenstande i felt VII, niveau 1-4 angivet med udfyldt firkant. Tegn. Anni Larsen.

middelalderlige indslag i den øvre horisont udgøres stort set kun af en enkelt sølv mønt, fundet med detektor umiddelbart under flyvesandslaget.

Fundmaterialet var så ensartet, at soldningen i 10 cm-niveau'er ikke viste nogen erkendelig kronologisk forskel. Alligevel kan der iagttages en spredning i fundmaterialet i forhold til niveauopdelingen. Fordelingen af tre fundgrupper, nemlig affald fra metalforarbejdning (fig. 16-17), jern (fig. 18) og keramik (fig. 19) viser en klar tendens til koncentration af materialet. Det er især de tre øverste soldeniveau'er, der er interessante, da de efterfølgende fire niveau'er kun er repræsenteret forrest på strandvolden, hvor kulturlaget er mægtigst. I soldeniveau 1-3 rykker fundkoncentrationen fra strandvoldens forside op på dens højere liggende parti. Man kan altså iagttage en tendens til, at det primære aktivitetsområde flytter fra strandvoldens forside til dens top i løbet af funktionsperioden. Det er imidlertid væsentligt at huske på, at netop de højst liggende partier omfatter indikationer på, at have været udsat for vinderosion, således at det foreliggende fundmateriale i dette område i princippet kan stamme fra en ligeså lang funktionsperiode som mate-

rialet fra de tykkere aflejringer på strandvoldens forside. Det er i den forbindelse vigtigt at understrege det kronologisk ensartede fundmateriale både horisontalt og vertikalt i felt VII.

Det absolutte dateringsgrundlag hviler dels på luminescensdateringer (tabel 1), dels på keramik og i mindre grad på metalgenstande.

Der blev foretaget *luminescensdatering* på seks anlæg i felt VII og IX.²⁵ Prøverne bestod af ildskørnede sten fra ildsteder, der lå indlejret i kulturlaget (A933 og A941) eller ved kulturlagets bund (A921, A947 og A948). Dateringer af to ildsteder i felt VII's ældste fase af kulturlaget var 810 ± 60 e.Kr. og 820 ± 80 e.Kr. I felt IX var spredningen af dateringsresultaterne noget større, nemlig mellem 640 ± 80 e.Kr. og 930 ± 80 e.Kr. Hvorvidt der er tale om en virkelig dateringsramme, eller om dateringen " 640 ± 80 e.Kr." er en fejl, kan ikke afgøres på basis af fundmaterialet. Kulturlaget var tyndt i dette felt, og fundmængden tilsvarende begrænset, hvorfor området formentlig ikke har været anvendt med samme regelmæssighed som den vestlige ende af pladsen.

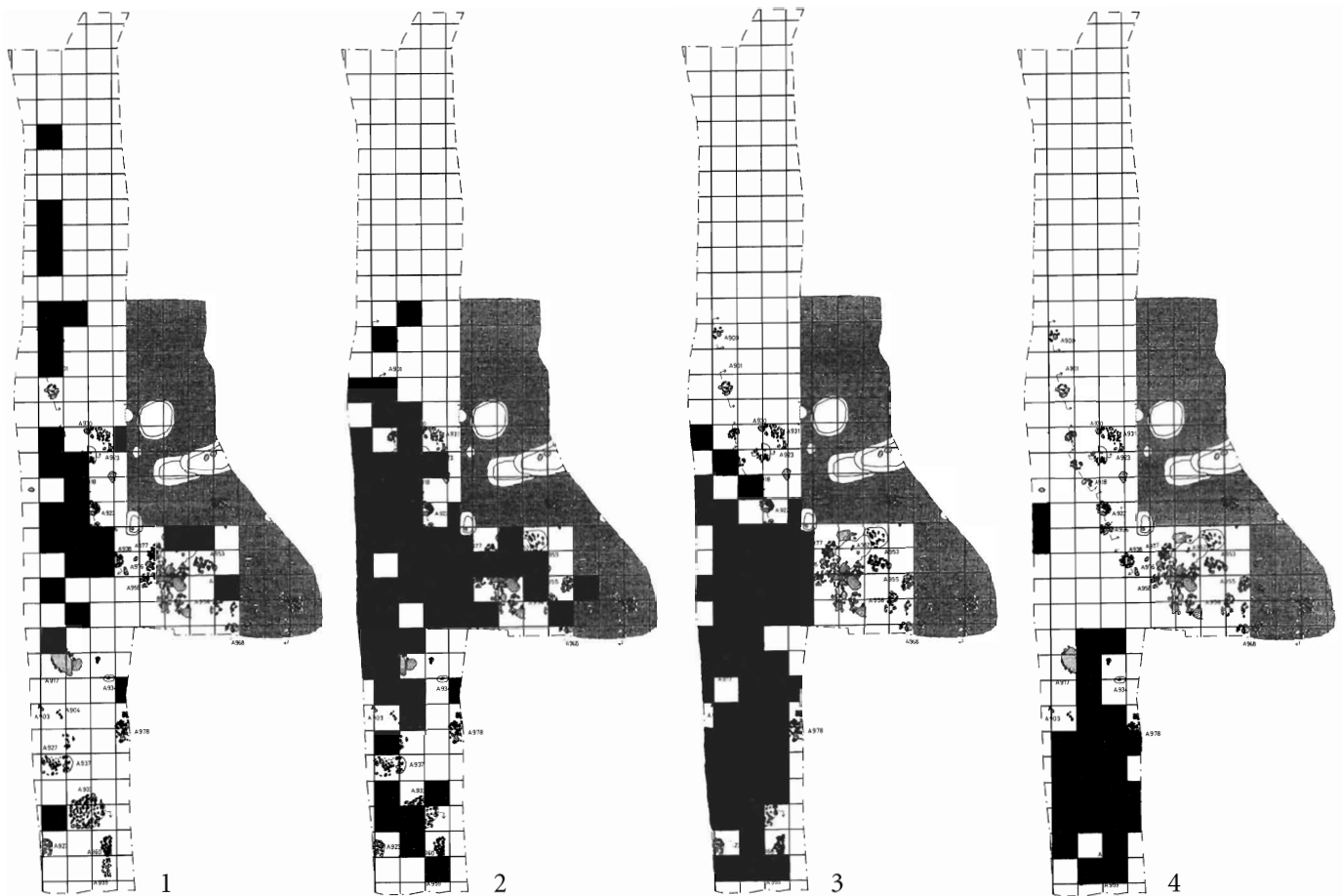

Fig. 19. Lynæs. Fordeling af keramik i felt VII, niveau 1-4 angivet med udfyldt firkant. Tegn. Anni Larsen.

Keramikken kan typemæssigt henføres til yngre germanertid/vikingetid, men giver i øvrigt ikke nærmere dateringsmæssige muligheder. Randskårene med skråtstillede hak i randfladen kan henføres til 'yngre jernalder' under henvisning til de stratigrafiske forhold i Brogade, Næstved. Der fandtes tre skår af østersøkeramik - alle fra felt VII - ornamenteret med omløbende furer. Skårene var alle meget små, hvorfor en nærmere typebestemmelse indenfor østersøkeramikens kar- og ornamentformer ikke kan gøres med sikkerhed. Et af skårene fandtes i soldenniveau 5, og kan med forsigtighed bestemmes til Menkendorftypen, selvom der ikke er fundet direkte paralleller til ornamentkombinationen (fig. 14). Østersøkeramikens meget svage repræsentation i fundmaterialet på Lynæspladsen tyder på, at kulturlaget i det område der blev berørt i 1994-undersøgelsen, er blevet dannet før denne keramiktype blev almindelig i Danmark.²⁶

Metalgenstandene giver desværre ikke synderlig mange oplysninger, der kan hjælpe med en snævrere datering af lokaliteten. I 1994 var mængden af fund forsvindende lille, og omfattede tilmed næsten udelukkende ukarakteristiske stykker. Den kraftige pincet

fra kulturlaget i felt IX kunne identificeres som hørende hjemme i yngre romertid, mens sølv mønten hører til i anden halvdel af 12. årh. Fra de tidligere udgravninger foreligger lokalitetens eneste smykke, nemlig den båndformede jernfibul med bronzespiral, der øjensynlig hører hjemme i yngre romertid, og har paralleller på Hørup nær Slangerup.²⁷

Pladsens udvikling

Sammenholdt med resultaterne fra de tidligere udgravninger må det anses for sandsynligt, at anløbspladsen er blevet etableret på strandvolden i yngre germanertids anden halvdel. De ældste fund - bortset fra bronzealdergraven - er vel at mærke en jernfibul og en bronzepincet, der hører hjemme i yngre romertid. At opfatte dem som udtryk for anløbspladsens generelle *terminus post quem* er dog uholdbart al den stund, at der ikke i øvrigt foreligger genstande eller naturvidenskabelige dateringer før yngre germanertid.

En af luminescensdateringerne åbner mulighed for et begyndelsestidspunkt så tidligt som 7. årh., mens de

øvrige naturvidenskabelige dateringer ligger senere. Det arkæologiske materiale omfatter ikke fund, der kan indsnævre pladsens etableringstidspunkt nærmere end 7.-9. årh.

Kulturlaget varierer i omfang på langs ad kysten (fig. 20). Nærmest de to klintformationer, i hhv. øst- og vestenden af pladsen, er laget kraftigst og rigest på fund, mens strandvoldens centrale del karakteriseres af et noget tyndere kulturlag. Der er formentlig tale om vinderosion af strandvoldens højereliggende partier, men den begrænsede fundmængde - både absolut og relativt - tyder på, at aktivitetsniveauet reelt set har været mindre i dette område. Kun i vest kunne kulturlaget følges udover strandvoldens forside. Fra felt VII strækker det sig mod nordvest på bagsiden af klinten og langs vestsiden af det aflange vådområde. Hvor langt mod nord det findes, kan ikke siges på nuværende tidspunkt, ligesom en eventuel forekomst på østsiden af vådområdet står åben. Sandsynligheden herfor anses dog for stærkt begrænset med udgangspunkt i kulturlagets udstrækning på selve strandvolden. En registrering af en fundamentsudgravning til et sommerhus nord for felt VII viste, at der er kulturlag i 40

cm's tykkelse på sydkanten af vådområdet. Der kunne ikke konstateres anlæg eller daterende fund i den meget smalle grøft, hvorfor en direkte sammenhæng med den vikingetidige anløbsplads ikke er sikker.²⁸

Allerede fra første færd har pladsens vestdel været præget af stenlagte ildsteder, stenforede stolpehuller og lerforede gruber. Det er typisk, at anlæggene generelt ikke findes i kulturlagets øvre horisont. Der kan ikke hæftes nogen speciel funktion på noget anlæg, men der er en klar koncentration af affald fra metalforarbejdning omkring ildstedet A933. På et tidspunkt opgives aktiviteterne på strandvoldens forside til fordel for toppen, og et fundfattigt lag (profil 1, lag 2) aflejres på forsiden inden pladsen helt dækkes af flyvesand. Denne forsejling skete sandsynligvis i senmiddelalder og renaissance, hvor sandflugten hærgede store dele af Halsnæs.

Mod øst bliver kulturlaget stadig smallere, og strækker sig kileformet frem til Klintebakkens fod ved felt I og II. Dette forhold skyldes muligvis, at en del af kysten er borteroderet, hvorfor det formentlig kun er bagsiden af pladsen, der er bevaret i dette område. Her konstateredes anlæg allerede fra kulturlagets top, og også genstandsmæssigt afviger lokalitetens østligste

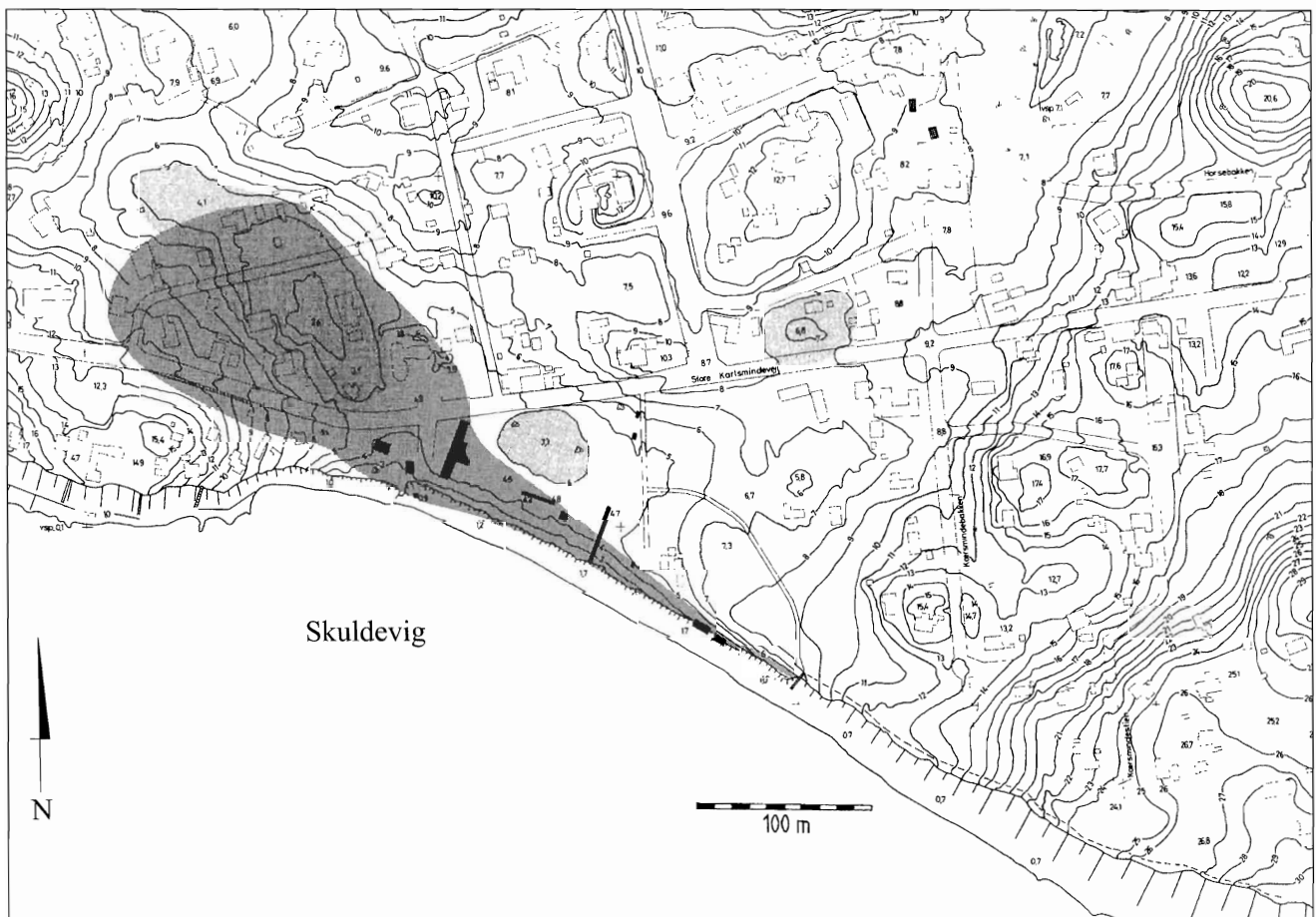

Fig. 20. Lynæs. Kulturlagets dokumenterede udstrækning. Ækvidistance: 1 m. Tegn. Anni Larsen.

Fig. 21. Halsnæs. Fordeling af fund fra romertid (▲), ældre germanertid (★), yngre germanertid (●) og vikingetid (■). Ækvidistance 5 m.

felder fra det generelle indtryk ved at omfatte en relativt set stor mængde østersøkeramik. Det tyder på, at lokalitetens aktiviteter i slutningen af 10. årh. og i 11. årh. har været koncentreret nedenfor Klintebakken, mens selve strandvolden kun i meget begrænset omfang har fundet anvendelse.

Anløbspladsen synes etableret i 8. årh. - eventuelt allerede i 7. årh. - med aktiviteterne koncentreret i læ af den vestlige klintformation. Strandvoldens centrale del har været benyttet i mindre udstrækning, og begge områder synes opgivet før anden halvdel af 10. årh. Ved Klintebakkens fod fandtes samme anlægstyper og samme tykkelse kulturlag som i pladsens vestende, hvilket tyder på samme aktivitetsniveau gennem en længere årrække. Keramikmaterialet i dette område omfattede dels uornamenterede yngre germanertids-/vikingetidstyper, dels senslavisk østersøkeramik, der tyder på en fortsat anvendelse i 10. årh.'s anden halvdel og formentlig frem til og med tidlig middelalder.

Pladsens funktion

Der er flere forhold, der springer i øjnene, når man betragter det arkæologiske materiale, der er blevet fremdraget på strandvolden ved Lynæs. For det første kulturlagets stedvist anseelige mægtighed, der tyder på en længerevarende anvendelse af pladsen. For det andet er det karakteristisk, at anlæggene findes ved kulturlagets bund og i dets midte, mens der kun i enkelte tilfælde er påvist anlæg i toppen. For det tred-

je er det bemærkelsesværdigt, at der hverken er fundet smykker eller redskaber fra pladsens funktionstid, ligesom det turde være forventeligt at finde smelteklumper, barrer, afklip og fejlstøbninger i forbindelse med den metalhåndtering, der er foregået. Metalhåndværk er i det hele taget den eneste dokumenterede aktivitet på anløbspladsen, men omfanget synes ikke så stort, at det kan have været lokalitetens primære funktion.

Liebgott har anført, at fiskeri og handel var væsentlige årsager til etableringen af pladsen (Liebgott 1979a), men fundmaterialet yder ikke den fornødne støtte til en sådan antagelse. Knoglematerialet er præget af de ringe bevaringsforhold i store dele af kulturlaget, men nær dets bund var ben fra såvel pattedyr som fisk relativt velbevarede, uden at de af den grund optrådte i særlig stort tal. Fiskebenene var endda meget sjældne, selv i 1994-udgravningen, hvor der blev soldet gennem net med 4 mm masker, der andre steder giver gode resultater.²⁹ Heller ikke fiskeredskaber er blevet fundet på pladsen.

Bortset fra den beklippede dirhem glimrer, hvad der hyppigt opfattes som handelsrelaterede genstande, ved deres fravær, og muligheden for at der primært er tale om en 'strandmarkedsplads' i egentlig forstand, kan på ingen måde underbygges.³⁰ Det er dog overvejende sandsynligt, at der kan være foregået en form for 'en gros' handel, et forhold der vil blive diskuteret nærmere nedenfor.

Etableringen af anløbspladsen ved Lynæs er snarere forårsaget af nogle rent besejlingsmæssige forhold i forbindelse med den strategisk meget vigtige position på tærsklen mellem Kattegat og Isefjordssystemet. Topografisk er der tale om det vestligste punkt ved Roskilde Fjord med egnede anløbsforhold, og hvor der samtidig er læ for de vestlige og nordvestlige vindretninger.

I modsætning til en række andre anløbspladser, er der flere forhold der indikerer, at Lynæspladsen ikke har haft et opland, der har betinget den eksistens. Det samtidige fundmateriale er fåtalligt og meget spredt, og der er endnu ikke påvist egentlige bebyggelsesspor (fig. 21).

Det skal nævnes, at en løsfundet glasperle er fundet i oppumpet slam fra Lynæs havn,³¹ og et par kilometer vestnordvest for Lynæspladsen, på strandengen hvor det nuværende plejehjem i Lynæs er opført, er fremkommet to enkle gulds spiralarmringe af ældre germanertidstype. Lidt over 1 km nord herfor, i det meget kuperede terræn i det nuværende Hundested, er fundet et ildsted, der er blevet C¹⁴-dateret til 440-650 e.Kr.³² og ved Kikhavn på nordsiden af Halsnæs er undersøgt en brandgrav, bredt dateret til jernalder (Walther 1995). I samme område er flere steder kon-

stateret urner, der ikke er blevet nærmere tidsfæstet. Hertil kommer lokaliteten Hundested-Nørregade tæt ved den gamle fiskerihavn, der dog er af meget tvivlsom karakter.³³ Ca. 1 km nord for Lynæspladsen er opsamlet et par ildpåvirkede glasperler. Arealet blev prøvegravet i 1976 af Nationalmuseets I. afd., og omfattede store gruber og ildsteder med keramik, der dateredes til bronzealder.³⁴

Der er ca. 7 km i luftlinie til det nærmeste fund fra yngre germanertid, mens vikingetidens fundene er endnu længere væk. Heller ikke stednavnene på Halsnæs tyder på bebyggelser fra yngre jernalder. Landsbynavnene viser, at der er tale om torper, der meget vel kan være etableret i et øde område i forbindelse med landbrugseksansionen i tidlig middelalder. Overdrevsnavne findes f.eks. i det kuperede landskab omkring Lynæs.³⁵

Lynæs kan opfattes som omladeplads, ikke for et nærliggende opland, men for hele Roskilde Fjord. En sådan tolkning kan underbygges af flere forhold. De manglende bosættelsesspor på Halsnæs tyder ikke på, at årsagen til pladsens etablering skal søges i et behov for søværts kontakter hér. Besejlingen af Roskilde Fjord må betegnes som yderst vanskelig og har krævet lokalkendskab eller stor påpasselighed af en fremmed skipper. Ikke mindst for større skibe har det været risikabelt at stå ind i Roskilde Fjord, hvorfor en omladning til mindre skibe og både ved fjordens munding må have været et velkomment alternativ. Fundet af Lynæsskibet³⁶ ud for anløbspladsen tyder på, at denne antagelse er korrekt. Kun en fjerdedel af vraget var bevaret, men det har alligevel været muligt, at rekonstruere skrogform og størrelse (Crumlin-Pedersen 1979). Der er tale om et temmelig stort fartøj, der er dendrokronologisk dateret til efter ca. 1142, men bygget i vikingetidens nordiske skibstradition. Skroget har været 24-35 m langt, 6-6,5 m bredt og 2,5-3 m højt midtskibs. Størrelsen taget i betragtning er der tale om et fragtfartøj med en dybgang på minimum 1 m og maksimum 1,90 m, og det har givetvis været formålstjenligt at omlade lasten fremfor at sejle gennem de snævre, kringlede passager og krydse lavvandede tærskler i Roskilde Fjord.

Der er ingen tegn på længerevarende ophold på lokaliteten i form af faste bygninger, der heller ikke har været nødvendige i forbindelse med kortvarige besøg. Skriftlige kilder fra denne periode viser, at fremmede skibsbesætninger har været underlagt forskellige restriktioner i forbindelse med deres ophold i fremmed havn (Ellmers 1972:225), og vi må regne med, at de i stor udstrækning har været i stand til at klare sig selv m.h.t. logi. En del af en besætning har

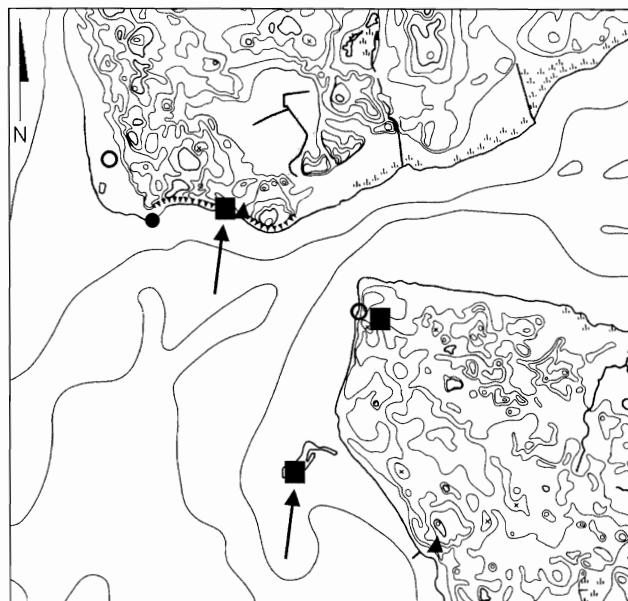

Fig. 22. Roskilde Fjords munding. Anløbspladser angivet med \blacktriangle . Fordeling af fund fra romertid (\blacktriangle), ældre germanertid (\circ) yngre germanertid (\bullet) og vikingetid (\blacksquare). Vådområder o. 1800 markeret med gråtone. Ækvidistance 5 m.

formentlig sovet ombord på det opankrede skib, mens en del kan have haft telte med på land (Ellmers 1972:213ff). Lynæspladsen har kunnet tilbyde en naturhavn, en fast sandbund og lavt vand til henved 100 m fra stranden, en strandvold der hæver sig over stormhøjvande og ferskvand. Det kan ikke siges, hvorvidt der har været en sø med drikkevandskvalitet ved strandvolden, men få hundrede meter langs stranden mod vest findes Boeskilde nedenfor Skuldeklint, som en oplagt forsyningsmulighed. På land har skibsbesætningerne kunnet tilberede mad, ligesom der kan være handlet i den forstand, at skibsladningen har skiftet hænder.

Anløbspladsen ved Lynæs kan ydermere have været base for et vagtmandskab, der sammen med lignende stationer ved Kulhuse på nordspidsen af Hornsherred og Isøre på vestsiden af indsejlingen til fjordsystemet fuldstændig har kunnet kontrollere sejladsen i området (fig. 22). Fra Lynæs er der direkte sigt mod syd til Kyndby Vig, hvor gravpladsen fra 8. årh. er fundet (Ørnsnes-Christensen 1955), og lokaliteten på Alholm ligger i samme synsfelt.³⁷ Formodningen om aktiviteter ved Kulhuse bygger på fundet af en sølvskat fra omkring år 1000, ligesom der på stranden ud til Isefjorden er opsamlet en guldfingerring fra ældre germanertid.³⁸ Der findes ingen bosættelsesindikatorer yngre end romersk jernalder mellem Jægerspris og Kulhuse, et område der i middelalderlige kilder benævnes 'Hornswith' (Hornsved), og som muligvis har været skovbevokset siden begyndelsen af ger-

Fig. 23. Vestby mark. Foto: Færgegaarden Egnsmuseum.

mansk jernalder. Det er en situation, der minder om de formodede forhold på Halsnæs, og det antages derfor, at tilstedeværelsen af fund ved Kulhuse beror på en anvendelse af området i forbindelse med søfart. På Alholm er der påvist kulturlag med keramik fra vikingetid og middelalder, og det anses for meget sandsynligt, at stranden ved Kulhuse Camping har været anvendt som anløbsplads. Hér findes et kystparti med nem adgang fra stranden til tørt land, mens der både nord og syd herfor er klinte. Med hensyn til muligheden for eksistensen af en anløbsplads ved Isøre kan det kun sandsynliggøres gennem et enkelt fund af en flettet guldarmring fra vikingetid, opsamlet på lavt vand omtrent en halv kilometer nord for Isøre skanse.³⁹

Vi kender ikke sikkert dokumenterede vagtstationer af denne type, og det er uvist hvilke faciliteter man kan forvente at finde på land. Nærværende tolkning er derfor naturligt behæftet med stor usikkerhed. Den strategiske position og det arkæologiske fundmateriale taget i betragtning forekommer det imidlertid som en sandsynlig antagelse.

Afslutningsvis kan, som et kuriosum, nævnes Saxos omtale af valget af Harald Hen til konge i 1074, som fandt sted ved Isøre. "Skaaningerne havde lagt til ved Østsiden af Vigen, og den øvrige Flaade ved Vestsiden, og Brødrene holdt Ting hver paa sit Sted og med sine Tilhængere."⁴⁰ Lynæspladsen kan ikke med sikkerhed identificeres som lejrplads i den pågældende situation, men tanken er meget nærliggende.

4.3.2. Selsø-Vestby

Selsøområdet har ikke været kendt for fund fra yngre jernalder. Kun ganske få løsfund har vist, at området ikke har ligget øde hen indtil middelalderen. Ved Ølseskilde øst for Sønderby er opsamlet en fuglefibul fra yngre germansk jernalder (Ørsnes 1966, fig. 48), og ved Selsø søs inddæmmede nordende er med metaldektektor fundet en bronzøgle fra vikingetid (fig. 23).⁴¹

De første spor efter en bebyggelse dukkede op så sent som i sommeren 1992. P.g.a. af ekstraordinær tørke kunne man i slutningen af juni se grønne tuer i det tvangsmødne korn på marken øst for Selsø sø. Tuernes størrelser tydede på, at der kunne være tale om stolpehuller, gruber og grubehuse fra en oldtidsbebyggelse. En prøvegravning viste, at det drejede sig om en grubehusbebyggelse fra vikingetid, og i forbindelse med nærværende projekt blev der foretaget en større fladeafdækning, der skulle kaste lys over pladsens udstrækning, funktion og alder.

Topografi

Selsø er betegnelsen for det næsten ølignende landskab på Hornsherreds østside ved Roskilde Fjord. Man skal imidlertid tilbage til littorinatransgressionerne for at de lavtliggende og stadig sumpede arealer fra Selsø sø i syd til Torp Mark i nord var en del af fjorden (fig. 24). De store, sammenhængende vådområder har dog stadig virket som en markant grænse mellem Selsø og det øvrige Hornsherred, og først i anden halvdel af 18. årh. blev der ved dæmningen tværs over Selsø nors udløb i fjorden etableret en

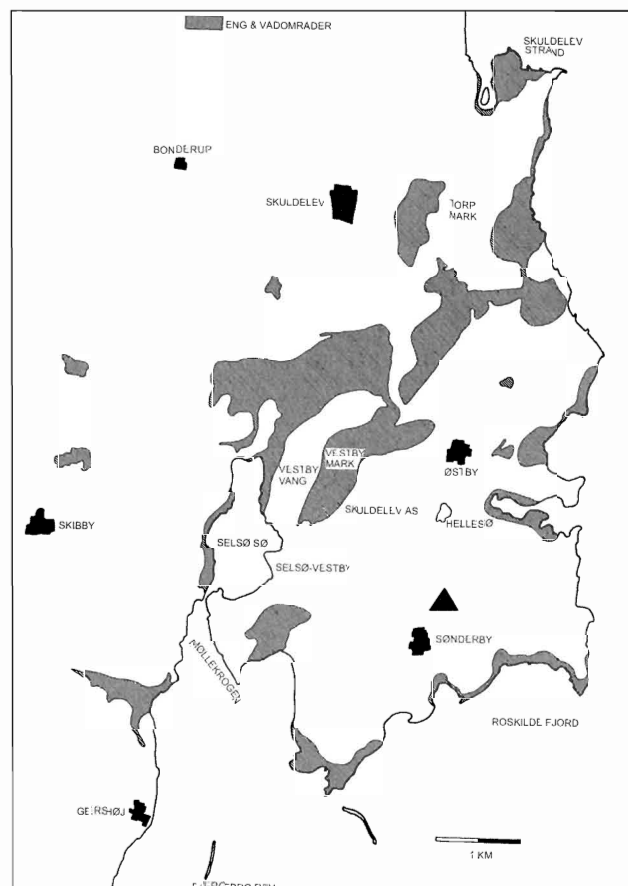

Fig. 24. Selsø med angivelse af vådområder og stednavne nævnt i teksten. 'Skibstømmerås' er angivet med ▲. Tegn. Claus Pedersen.

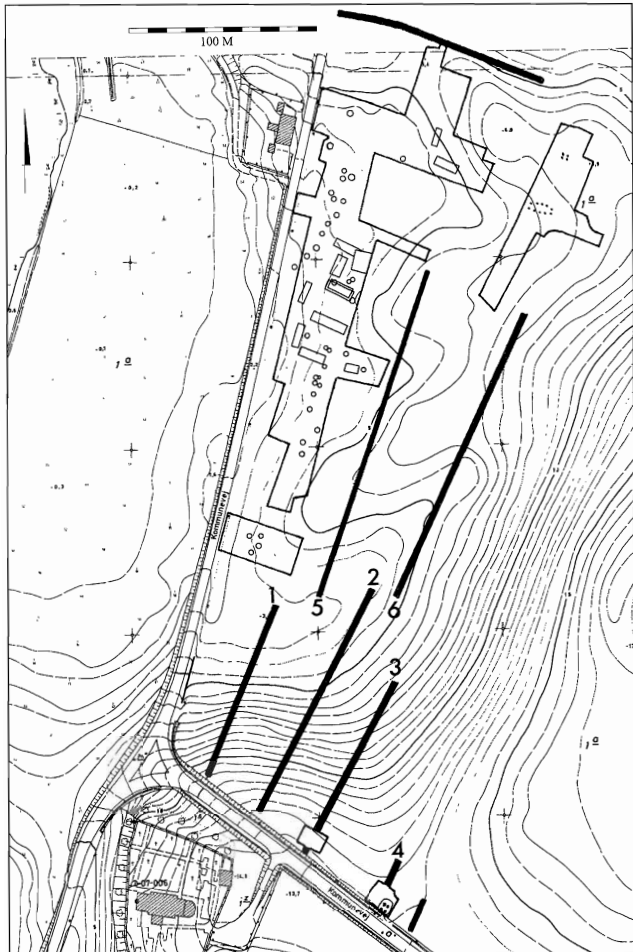

Fig. 25. Selsø-Vestby. Udgravningsfelter og søgegrøfter. Numre på søgegrøfterne refererer til teksten. Ækvidistance 0,5 m.

alternativ vejføring til det eneste naturlige passagested omtrent 1 km vestnordvest for Østby.

Undersøelsesområdet findes i en næsten grydeformet lavning, der er åben mod det tidligere nor (fig. 25). Undergrunden består af stiv moræneler, der nærmest kysten overlejres af en strandvoldsdannelse af fin sand og gruset sand med stort indhold af knuste skaller. Strandvoldssedimentets overflade ligger mellem 2 m og 4 m o.h. Mod syd ligger Selsø kirke på en smal næsformation, der markant rejser sig fra norets bred til omkring 14 m o.h. Langs anløbspladsens østside forløber en ligeså markant bakkeskråning, der hæver sig fra 4-5 m o.h. til 17-18 m o.h. over en afstand på omkring 100 m. Mod nord findes en lavere øst-vestgående rygning fra det højtliggende areal mod øst til bakkekuden, hvorpå gravhøjen Baunehøj ligger. Denne rygning danner grænse mellem anløbspladsen og et vidtstrakt vådområde, der strækker sig flere kilometer mod nord.

Som nævnt var Selsø sø indtil anden halvdel af 18. årh. et nor, forbundet med Roskilde Fjord gennem en smal passage i norets sydlige ende. I nyere tid er søen

forsøgt tørlagt og opdyrket, men uden større succes (Høy & Dahl 1996). I dag er kun den nordlige del indvundet, ligesom engen ud for anløbspladsen er blevet inddæmmet og drænet. Kystlinien i yngre jernalder har antagelig forløbet nogenlunde langs 0,5 m koten, men havspejlsændringer har, som tidligere nævnt, forekommet med jævne mellemrum. En ekkolodning foretaget i juli 1981 viste, at vandstanden i søens centrale og østlige del generelt var mellem 1,2 og 1,4 m, mens der langs vestsiden overvejende er tale om dybder på 0,5 - 1,0 m. Ved klapslusen var dybden 1,4 til 1,8 m. Det er værd at bemærke, at vanddybden er relativt stor i området nærmest anløbspladsen (fig. 26).

Historiske kilder

Undersøelsesområdet ligger i umiddelbar tilknytning til Selsø slot, der som hovedgård tidligst kendes i 1288, hvor den ejedes af Roskilde bispestol. Stednavnene 'Vestby Mark' og 'Vestby Vang' findes i dag overleveret som marknavne i området nord for anløbspladsen, og henfører til en landsby, der nedlagdes i 1670'erne, hvor jorden kom ind under Selsø hovedgård. Vestby nævnes flere gange i løbet af middelalderen, tidligst i Roskilde Bispens Dombog i 1291-99.

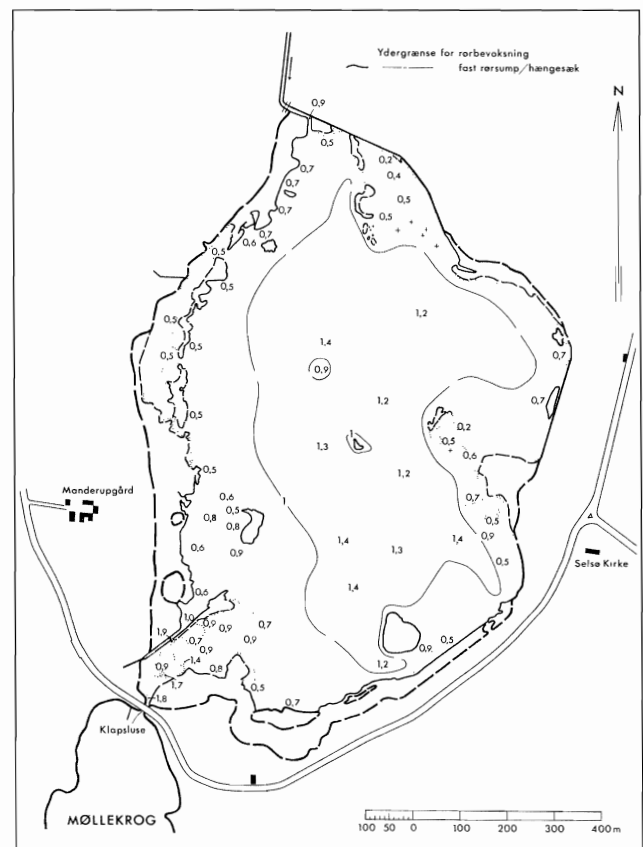

Fig. 26. Vanddybder i Selsø sø. Vandspejlet var ved opmålingen i 1981 0,1 m o.DNN. Med skravering er angivet 0,5 m koten ved anløbspladsen. Efter Høy & Dahl 1996 med tilføjelser.

Landsbyens nøjagtige placering har ikke kunnet stedfæstes på grundlag af de skriftlige kilder (Hornsherred undersøgelsen 1977), men i forbindelse med udgravningen i 1994 fremkom flere hustomter fra tidlig middelalder, der opfattes som hørende til den forsvundne landsby (Sørensen & Ulriksen 1995).

Prøvegravning syd for Selsø kirke 1990⁴²

Der foreligger ældre efterretninger om fund af kraftige kampestensfundamenter med rester af en 1,5 m bred nord-sydgående mur i munkesten med smallere murrester på tværs heraf på kirkegårdens sydlige del (Danmarks Kirker IV). Sammen med disse oplysninger gav opløjede skår af østersøkeramik anstød til en mindre prøveundersøgelse på den højtliggende mark umiddelbart syd for Selsø kirke, der resulterede i spor efter en tidlig middelalderlig bebyggelse. Der fandtes grøfter, gruber og stolpehuller, hvoraf nogle indeholdt tidlig middelalderlig østersøkeramik, men der kunne ikke udskilles genkendelige konstruktioner. Dateringen taget i betragtning er det nærliggende, at der kan være tale om en del af landsbyen Vestby, måske i form af en tidlig udgave af hovedgården.

Prøvegravning af anløbspladsen 1992⁴³

Efter høst i 1992 blev der med rendegraver lavet fem søgegrøfter i området nærmest bredden, hvor der kunne iagttages flere tuer i kornet. Der fremkom to grubehuse fra vikingetid, en middelalderlig hustomt og et antal spredte stolpehuller. Det kunne konstateres, at muldlagets tykkelse tiltog jo nærmere man kom Teglværksvej, der forløber langs bredden, men ved muldafrømningen kunne der ikke erkendes anlægsspor over undergrundsniveau.

Der blev desuden foretaget en serie boringer i strandengen mellem Teglværksvej og søen, men der blev ikke påvist kulturlag eller andre forekomster fra vikingetid eller tidlig middelalder.⁴⁴

Marken blev under og efter prøvegravningen afsøgt med metaldetektor, men der fremkom kun en enkelt genstand fra 11.-12. årh.

Udgravning af anløbspladsen 1994⁴⁵

Udgravningens hovedformål var at fastslå lokalitetens art, udstrækning og dateringsramme. Prøvegravningen og vækstforandringerne i kornet tydede på, at anløbspladsens bygninger koncentrerede sig nærmest norets bred, men i øvrigt kunne dække hele "gryden". Der blev udlagt fire felter og otte søgegrøfter, i alt omkring 130.000 m², der stort set kunne afgrænse yngre jernalders aktiviteter. I søgegrøft 7, nordligst i undersøgelsesområdet, registreredes stolpehuller, men der må under alle omstændigheder være tale om

udkanten af pladsen, da et vidtstrakt vådområde findes 50 m nordligere. Mod nordøst tyndede anlægssporene ud i felt 4, og søgegrøfterne 5 og 6 var stort set uden anlægsspor. Øst herfor sætter bakken til plateau'et en naturlig grænse for bebyggelsen. Søgegrøfterne mod syd blev udlagt for at godtgøre, hvorvidt grubehusbebyggelsen fortsatte op ad bakken ved kirken. Der opsamledes flere detektorfund netop hér, men det var meget tydeligt, at dybdepløjning og grubning på bakken har gjort sit til, at eventuelle anlægsspor kan være forsvundet. I søgegrøft 1 dukkede anlæggene først op nedenfor kote 5 m (på nuværende terræn), hvor muldlaget gradvist tiltog til tæt på 1 m's tykkelse i den nordøstgående lavning, der kan ses syd for felt 3. Her var adskillige store fyldskifter med ildskørnede sten, der dog ikke blev undersøgt nærmere p.g.a. manglende tid. I søgegrøft 2 fandtes enkelte, spredte stolpehuller og fyldskifter. Sydligst i søgegrøft 4 fremkom enkelte stolpehuller på toppen af bakken, der dog ikke med sikkerhed kunne henføres til konstruktioner, endsige dateres, mens der ikke fandtes anlæg nord herfor. Dette område var endvidere uden detektorfund, ligesom det var tilfældet omkring de sydøstligste søgegrøfter. Kun på toppen af bakken i søgegrøft 3 fremkom anlægsspor, bl.a. i form af hus 47.

På baggrund af resultaterne fra prøvegravningen i 1992, blev muldafrømningen med gravemaskine foretaget med skyldig hensyntagen til eventuelle anlæg over undergrundsniveau, men årlig grubning af sprøjtespor og dybdepløjning har, som allerede nævnt, forringet bevaringsforholdene dramatisk. Kun i et enkelt tilfælde fandtes en nogenlunde velbevaret tomt i muldhorisonten, nemlig en smedje fra senmiddelalder eller renæssance i felt 2 og hus 47 i søgegrøft 3.

De mange vækstforandringer, der kunne ses i kornet i 1992, viste sig ikke kun at stamme fra en grubehusbebyggelse, men i lige så høj grad fra en senere landsby. Felterne var præget af talrige stolpehuller, hvoraf kun en stærkt begrænset del kunne henføres til genkendelige konstruktioner. Endvidere var der mange gruber, grøfter og store plamager fra nedrevne middelalderbygninger, hvor ikke mindst sidstnævnte var med til at sløre billedet af grubehusbebyggelsen.

Grubehusene tegnede sig som store, nærmest cirkulære fyldskifter, der, i forhold til landsbyfasens anlæg, var mere sorte og præget af ildskørnede sten. Det stod hurtigt klart, at en del af grubehusene var forstyrrede af senere nedgravninger. Således fremkom ved flere lejligheder teglstumper i anlæg, der ellers kun omfattede yngre germanertids- og vikingetidsmateriale.

Fylden fra grubehuse, de undersøgte gruber og partier af kulturlag blev vand- eller tørsoldet gennem 4

mm net. Grubehusene blev opdelt i kunstige horisontale lag på 10 cm's tykkelse med henblik på at udskille eventuelle kronologiske og funktionsmæssige forskelle. Fyld fra stolpehuller blev ikke soldet, men disse anlæg blev snittet og tømt med graveske.

Hverken anløbspladsen eller landsbyen kan betragtes som fuldstændig undersøgt. Det er nærliggende, at der vil kunne findes flere huse ved yderligere udgravning mellem felter og søgegrøfter, men det vil formentlig ikke være i en størrelsesorden eller i form af andre bygningstyper, der vil kunne vælte det indtryk, der hersker på det foreliggende grundlag.

Grubehuse

Der er fundet og undersøgt 37 grubehuse (fig. 27), der udgør hovedbestanddelen af anløbspladsens konstruktioner. De var alle orienteret øst-vest med en tagbærende stolpe i hver gavl. I overfladen tegnede de sig som rundede eller ovaloide sortgrå fyldskifter, og kun i et par tilfælde viste husets grundplan sig at være firkantet. Næsten alle grubehuse var nedgravet i strandvolden, og i det område, der karakteriseredes af skalgrus, kunne hyppigt iagttages en sammenkitning af undergrundsmaterialet ved anlæggenes bund. Der er formentlig tale om en naturlig kemisk reaktion mellem skalgrus og fyld. Der kunne i enkelte tilfælde konstateres oprensning af et grubehus én eller flere gange, hvilket normalt betragtes som et udtryk for kontinuitet. I toppen af fylden i flere af husene sås endvidere brændt ler, ildskørnede sten og slagger i større eller mindre omfang, der tyder på en sekundær anvendelse af gruberne i forbindelse med forarbejdning af metal, formentlig jern. Ved bunden af grubehusene fandtes i en del tilfælde mindre koncentrationer af sten, hvoraf nogle kunne være ildskørnede. Hyppigt lå disse koncentrationer i hver sin ende af huset, ligesom der ofte var vævevægte i forbindelse hermed. Angivelser af forholdet mellem forskellige keramiktyper skal tages med det forbehold, at uornamenterede sideskår og bundskår kun sjældent kunne identificeres med sikkerhed.

Nedenfor følger en kortfattet beskrivelse af grubehusene. Anlægsbetegnelsen gælder for selve fyldskiftet. Størrelse og dybde er angivet ved/fra afgravet overflade, og orienteringen efter placeringen af de tagbærende stolper. Afstanden mellem de tagbærende stolper er målt fra stolpehullernes centrum.

Hus 1

Grubehus. Anlæg BÆI.

Uregelmæssigt rundet nedgravning i ler (3,7 x 2,6 x 0,35 m) med jævn bund. De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,5 m, orienteret Ø-V. Fylden var relativt homogen.

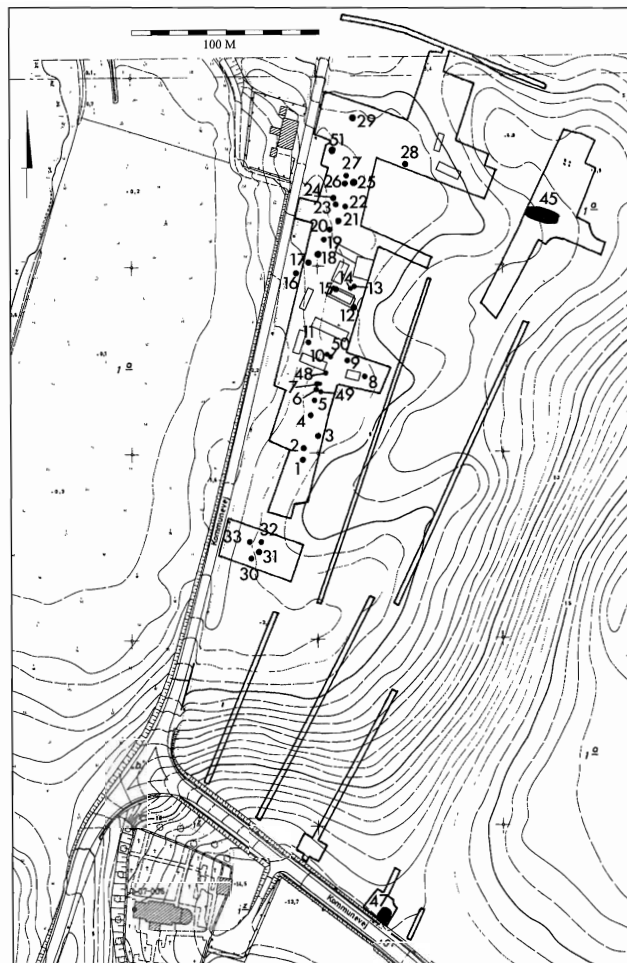

Fig. 27. Selso-Vestby. Hustomter fra yngre jernalder angivet med sort. Numrene henviser til teksten.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod overvejende af uornamenterede skår. Et enkelt skår havde et rombisk stempel og kamstreg, mens et andet var med indfaldende, afrundet rand. Bundene var flade. Et sideskår havde en tynd, omløbende vulst på bugknækket, en kombination der bør placere skåret indenfor østersokeramikken. En næsten intakt benkam med brede skinner, dekoreret med en bort i dobbeltlinie, og "cirkel-prik"-ornamentik kombineret med dobbeltlinier (Sørensen & Ulriksen 1995, fig. 11). Hertil kom en jernnagle samt knogler fra pattedyr.

Datering: 7.-10. årh.

Hus 2

Grubehus. Anlæg ABW.

Rundet nedgravning i skalgrus og ler med jævn bund (4,0 x 2,9 x 0,25-0,7 m). Langs kanterne var huset kun nedgravet til 0,25 m under afgravet terræn, mens et 3 x 2,4 m stort område havde en let rundet bund og var nedgravet til 0,7 m under afgravet terræn. De formodede tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 3,8 m, orienteret Ø-V. Den vestlige stolpe var placeret udenfor selve gruben, mens der i østenden dels fandtes et stolpehul indenfor nedgravningen, dels et stolpehul udenfor. Afstanden mellem de to stolper udenfor gruben var 4,3 m. Fylden var relativt

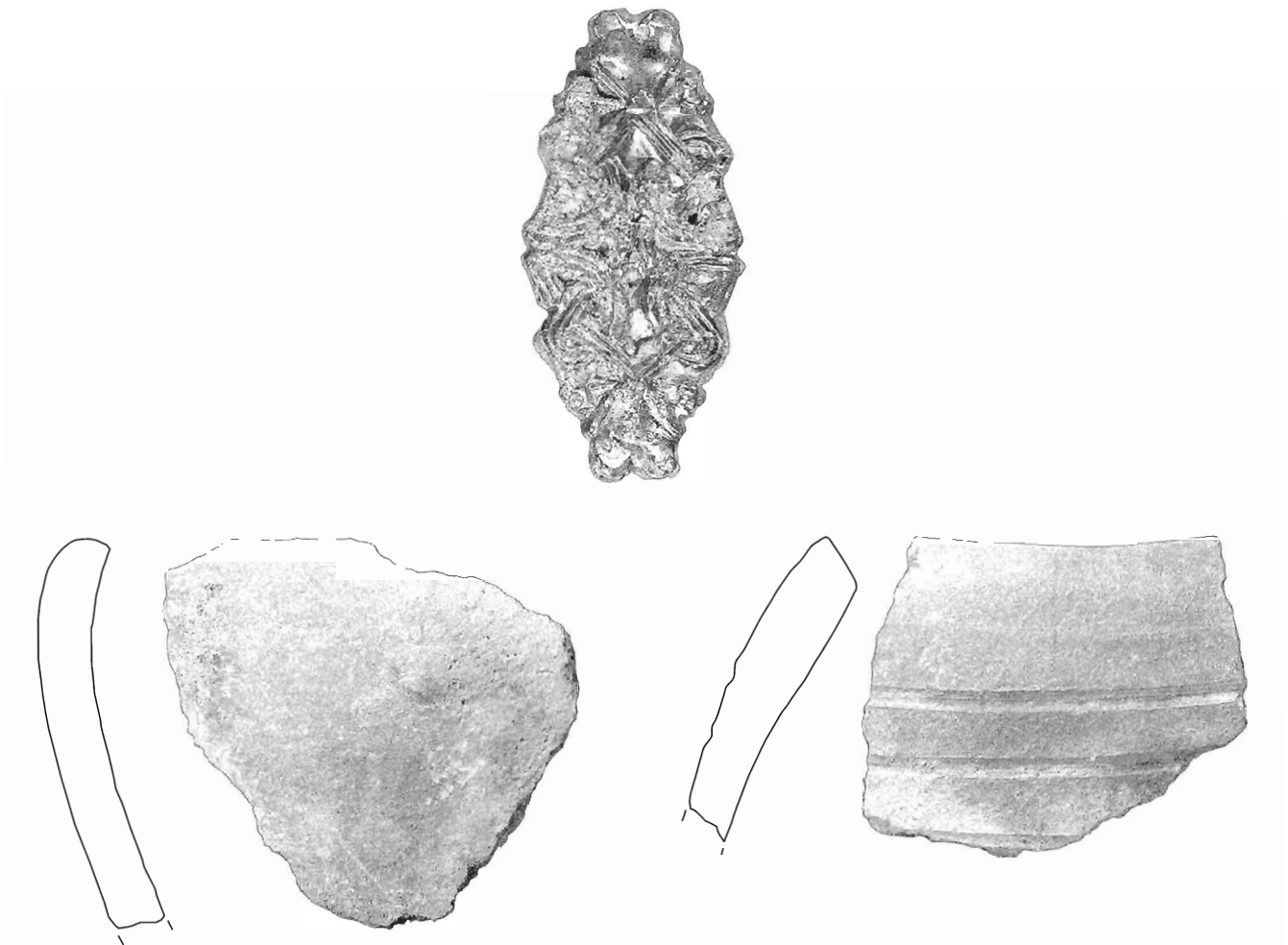

Fig. 28. Selsø-Vestby. Genstande fra grubehus 2. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

homogen. I tilfyldningen af grubehusets østdel fandtes en horisont med sten.

Genstandsmateriale: Keramikken domineredes af uornamenterede skår; et enkelt sideskår havde en bred omløbende fingerfure, og der fandtes ligeledes østersøkeramik med indfaldende rand og omløbende furer. Randskårene havde enten indfaldende eller udfaldende afrundet rand, bundene

var flade. Ca. 0,5 m nede i fylden fandtes en ligearmet fibel i borrestil (fig. 28). Hertil kommer et mindre kværnstensfragment af granit, søpindsvin, vættelys, knogler af pattedyr og fisk.

Datering: På baggrund af fiblen må tilfyldningen af grubehuset dateres til første halvdel af 10. årh. Østersøkeramikken er ikke nødvendigvis i modstrid med dette.

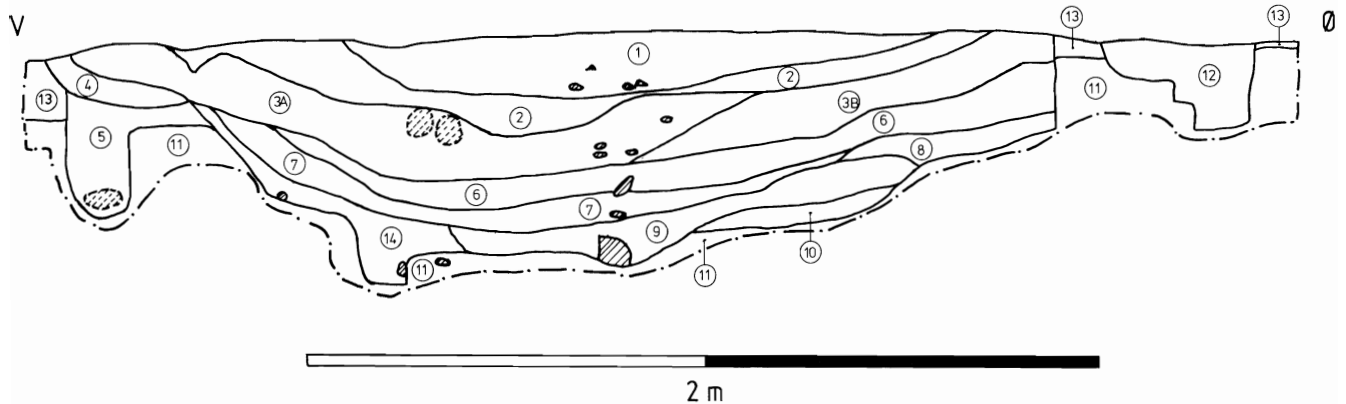

Fig. 29. Selsø-Vestby. Grubehus 3 i snit. Tegn. Annie Larsen.

Hus 3

Grubehus. Anlæg ØW.

Rundet nedgravning i ler og skalgrus med ujævn bund (2,6 x 2,9 x 0,6 m). De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,8 m, orienteret Ø-V. Fylden var stærkt lagdelt (fig. 29).

Genstandsmateriale: Keramikken bestod overvejende af uornamenterede sideskår, men der foreligger også tre skår af østersøtype med omløbende furer. Husets eneste randskår med indvendigt afrundet rand blev fundet i den østlige tagbærende stolpe, og fra bundlaget i gruben findes et bundskår med flad bund. Hertil kommer lerklining og knogler fra pattedyr.

Datering: Østersøkeramikken fremkom i de øverste 10 cm af fylden, og kan derfor principielt være senere indlejret som følge af de intensive middelalderlige aktiviteter. Dateringsrammen kan dog ikke indsnævres til mindre end 6.-11. årh.

Hus 4

Grubehus. Anlæg AÅÅ. Sydsiden forstyrret af senere grøft.

Rundet, fladbundet nedgravning i sand (3,1 x 3,2 x 0,1-0,2 m). De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,75 m, orienteret Ø-V. Fylden var homogen.

Genstandsmateriale: Østersøkeramikken var enerådende med dekoration i omløbende furer. Randene var indfaldende. Endvidere fandtes fragmenter af en jernplade, et jernsøm, lerklining og knogler fra pattedyr. Der foreligger yderligere en del fund fra udgravningen af grubehuset, men de blev fundet i forbindelse med forstyrrelsen i sydsiden, hvorfor de ikke med sikkerhed kan henføres til bygningen.

Datering: 10.-11. årh.

Fig. 30. Selsø-Vestby. Grubehus 5. Den sydlige halvdel bortgravet. Trækulpletten i hjørnet er nederste horisont af et stenlagt ildsted, hvor der har været bronzeforarbejdning.

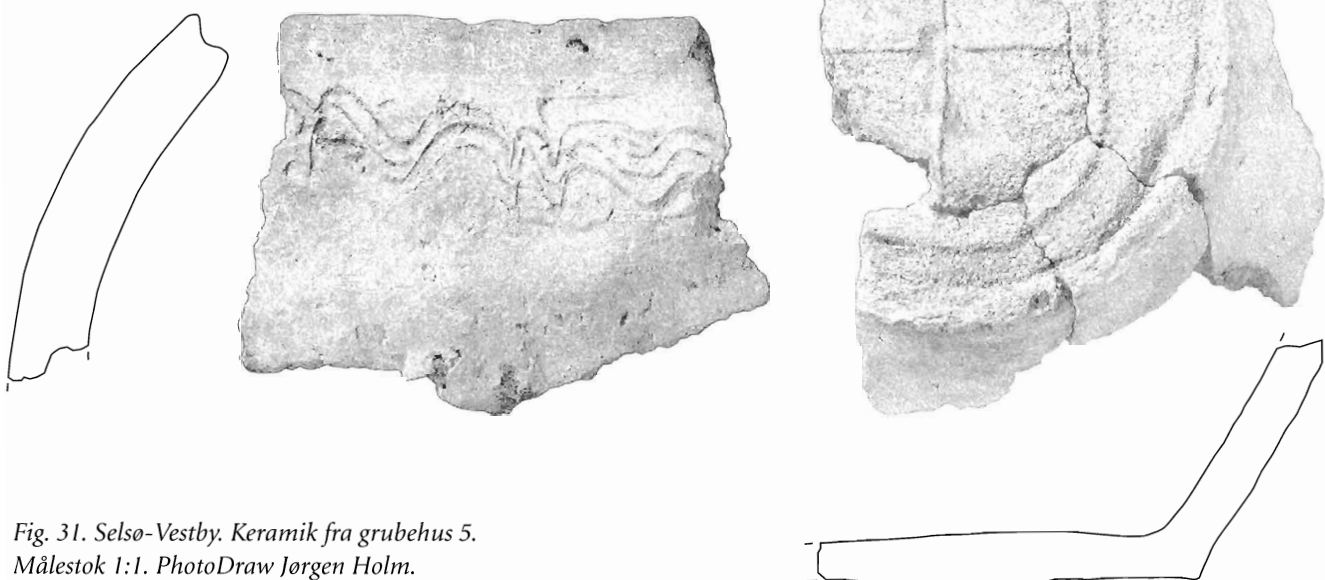

Fig. 31. Selsø-Vestby. Keramik fra grubehus 5. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

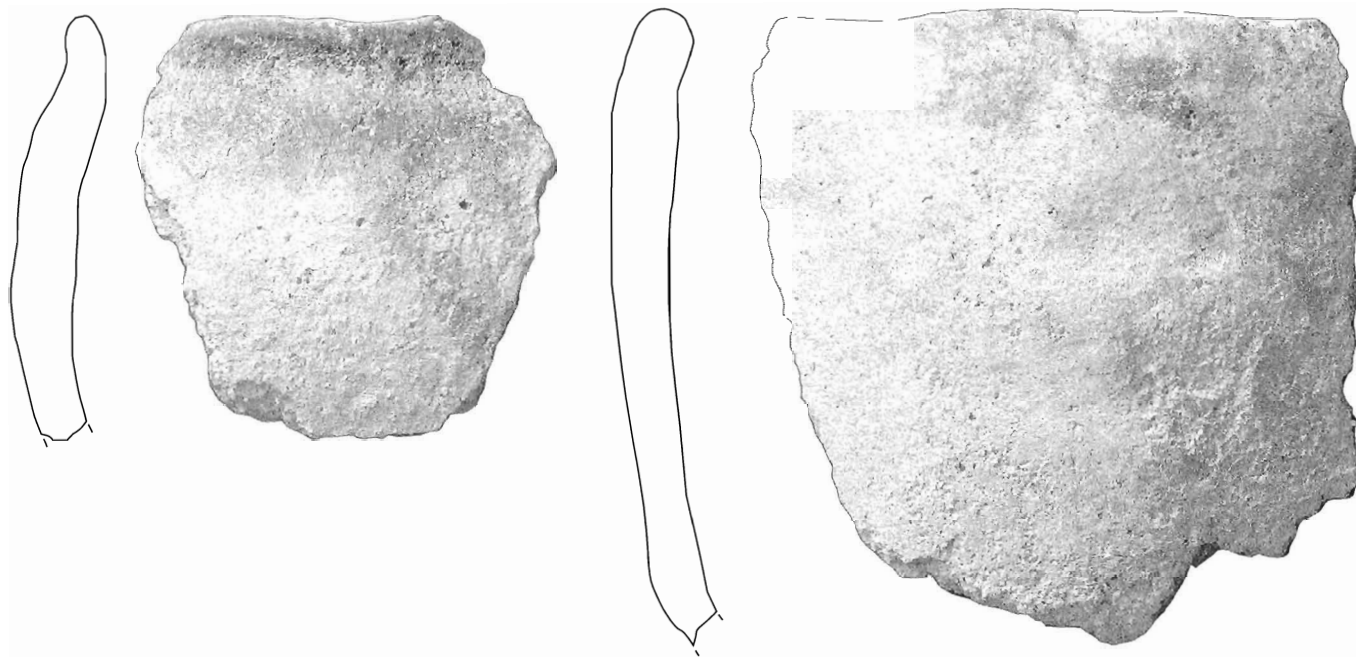

Fig. 32. Selsø-Vestby. Keramik fra grubehus 6. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

Hus 5

Grubehus. Anlæg ACA. Forstyrret af en middelalderlig grøft og stolpehuller.

I fladen tegnede fyldskiftet sig lidt uregelmæssigt, (3,2 x 2,8 m), mens det ved bunden var kvadratisk (2,2 x 2,2 x 0,4 m) med væglinien markeret af pæle, nedrammet med ca. 40 cm's mellemrum. De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,6 m. Fylden var homogen, og ved bunden kunne udskilles et ca. 5 cm tykt lag over et centimeter-tyndt lag af trækul, der var udrømning fra ildstedet i husets sydøstlige hjørne (fig. 30). Dette ildsted kunne følges i tre faser, hvoraf de to yngste bestod af et lag flade, ildskørnede sten dækket af rødbrændt ler. I den ældste fase var ildstedet en lav, trækulsfyldt grube, og i forbindelse hermed fandtes mod vest en lille nedgravning, der formentlig har tjent som indblæsningshul. I ildstedets anden fase fandtes klumper af smeltet bronze, slagger og rester af en formodet esseplade. I nordsiden af ildstedet var i denne fase endvidere opbygget en oval "skål" af ubrændt ler, der ved udgravningen var fyldt med trækul. Ildstedet var mod væggen afgrænset af en lerbræmme.

Genstandsmateriale: Keramikken karakteriseredes af østersøskår, der fandtes overalt i fylden (fig. 31). Af de 22 randskår var kun seks at regne for 'bopladskeramik', hyppigst med udfaldende rand. Randskår af østersøtyper var oftest indfaldende, mens udfaldende var få. Ornamentikken prægedes af en til to rækker skrånede indstik tæt under randen, og herunder var omløbende furer. Endvidere forekom skår med omløbende bølgelinie kombineret med omløbende furer eller skrånede indstik, samt Menkendorflignende stykker med omløbende bølgelinie i kamstreg. Bundskårene var flade, og der var bundmærke i to

eksemplarer. I øvrigt fandtes en bennål, 'benknap' af rørknogle (Sørensen & Ulriksen 1995, fig. 12), benpren, fragmenter af en basaltkværnsten, forstenet søpindsvin, ubestemmelige jernstykker, fragmenter af avlsten, smeltet bronze, slagger, knogler af pattedyr og fisk.

Datering: Østersøkeramikken var delvist efterdrejet på randpartiet og i nogle tilfælde på karrets øverste del, og kan dateres til 10. årh. Tilstedeværelsen af skår af Menkendorf-type er ikke nødvendigvis i modstrid med dette.

Hus 6

Grubehus. Anlæg ABZ. Forstyrret af en middelalderlig grøft.

Næsten kvadratisk nedgravning i skalgrus med jævn bund (2,8 x 2,8 x 0,25-0,5 m). De tagbærende stolper er formentlig udskiftet en gang og orienteret Ø-V. Den indbyrdes afstand var hhv. 2,0-2,15 m og 2,6 m. Fylden var homogen.

Genstandsmateriale: Keramikken domineredes af uornamenterede skår. Randene var hyppigst udfaldende, men der var også indfaldende, afrundede eksemplarer (fig. 32). Bundene var flade. Der fandtes to sideskår af østersøkeramik ornamenteret med omløbende furer. Det ene blev fundet i de øverste 10 cm af fylden, mens det andet fremkom 30-40 cm nede. Der fandtes en næsten intakt benkam med brede skinner dekoreret med bort i dobbeltlinie, krydsskravering i dobbeltlinie og "cirkel-prik"-ornamentik på skinner og yderste tandplader (fig. 33). Tabletformet tenvægt af sandsten med koncentriske cirkler på top og bund og omløbende linier på siden, mindst 12 vævevægte eller dele af vævevægte af ler, heraf kun to brændte. Endvidere fandtes en jernkniv, flere ubestemmelige jernstykker, dele af en

kværnsten af glimmerskifer med røde granater, forstenet søpindsvin, knogler af pattedyr og fisk.

Datering: De to østersøskår kan ikke typebestemmes med sikkerhed, men magring og brænding afviger ikke fra de øvrige potteskår fra grubehuset. Der kan imidlertid være tale om sekundær indblanding fra en middelalderlig grøft, der skærer grubehuset. Under alle omstændigheder tyder tilstedeværelsen af kun to erkendelige østersøskår i et ellers relativt omfangsrigt keramikmateriale på, at grubehuset er blevet fyldt til før anden halvdel af 10. årh. Denne datering kan finde nogen støtte i benkammen, der typologisk hører hjemme i 8.-9. årh.

Hus 7

Grubehus. Anlæg AFD. Den vestlige ende af huset forstyrredes af en middelalderlig grøft.

I fladen tegnede det sig som en firkantet fladbundet, nedgravning i skalgrus og ler (3,3 x 4,6 x 0,4 m). Ved nordøsthjørnet var en udposning (1,9 x 2,3 m), der opfattes som et indgangsparti, hvis bund skrånede mod husgavlen til en dybde af 0,3 m. Efter fjernelse af fylden i grubehuset viste væglinjen sig som en række nedrammede pæle, sat med 0,3-0,4 m's afstand (4,3 x 3,0 m). Ligeledes havde indgangspartiet vægge af nedrammede pæle. De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 4 m. I østgavlen var yderligere en kraftig stolpe i hvert hjørne, og én mellem den tagbærende stolpe og nordøsthjørnet (fig. 34). Fylden var homogen, og ved bunden kunne udskilles to gulvlag på 1-5 cm's tykkelse. I sydøsthjørnet kunne allerede fra fyldlagets top ses et ildsted af ler og sten, der flere gange var fornyet. Ved bunden af grubehuset sås i den sydlige del flere pletter af brændt ler og trækul, der formentlig stammer fra ildstedet. Langs husets vægge kunne i bundlaget endvidere iagttages en bræmme af trækul, mest markant i vestenden.

Genstandsmateriale: I forhold til de øvrige grubehuse var fundmaterialet omfangsrigt (704 genstande), og helt domineret af keramik (638 stykker). Ca. 45% kunne identificeres som østersøtyper, og heraf var 41 randskår med enten indfaldende eller udfaldende rand. Der fremkom kun tre bundskår af østersøkeramik, alle med standring og de to med korsformede bundmærker. Ornamentikken var domineret af omløbende furer, af og til kombineret med skrånede indstik tæt under randen. Desuden forekom omløbende bølgelinier eller runde indstik. Bopladskeramikken var også velrepræsenteret med 52 randskår, hvoraf 13 var indfaldende og syv udfaldende. De øvrige kunne ikke bestemmes med sikkerhed. Desuden fandtes to stykker bronzeblik, bronzeklump, jernnagler, nål af jern, flere ubestemmelige jernstykker, to enkle bennåle med gennemboring, en benknap af rørknogle, to kamtænder af ben, fragmenter af avlsten af ler, et stykke bjergkrystal, hvæssesten af sandsten, slagge, samt knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: Østersøkeramikken fandtes fra top til bund i fylden, og var typisk delvist efterdrejet på karrets randparti og i flere tilfælde også den øvre del af karvæggen. Grubehuset dateres til 10.-11. årh.⁴⁶

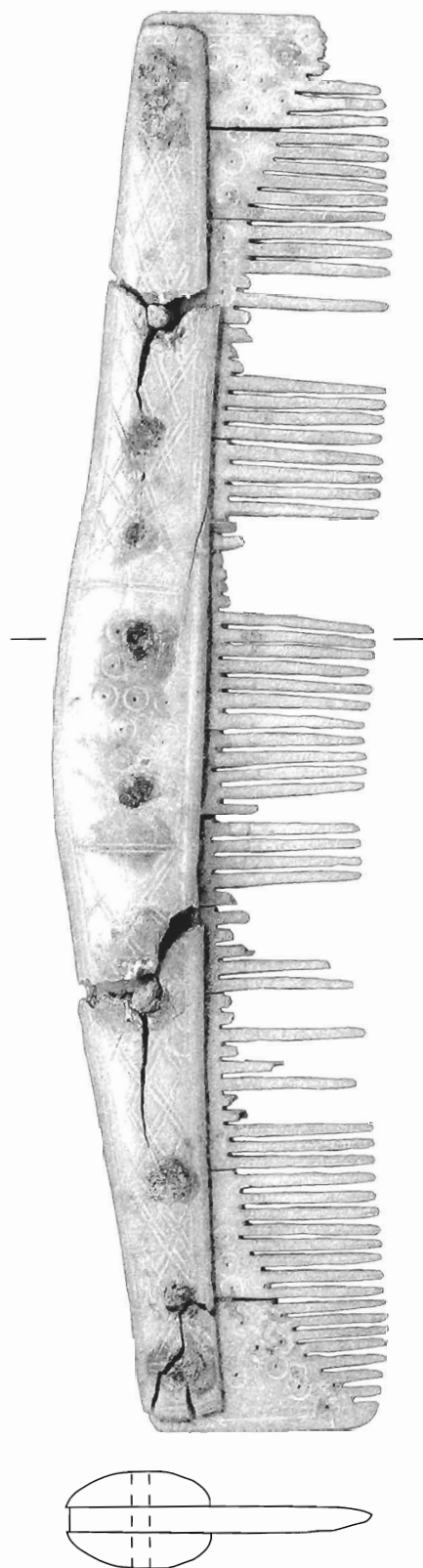

Fig. 33. Selsø-Vestby. Kam af ben og tak fra grubehus 6. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

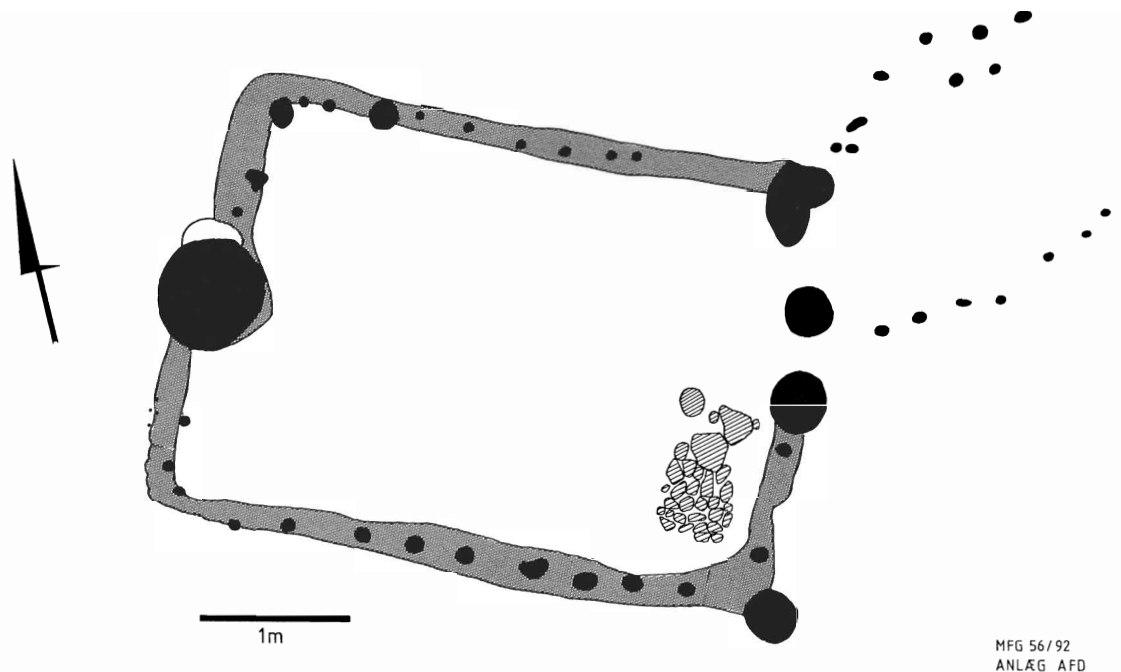

Fig. 34. Selsø-Vestby. Grubehus 7 i bundniveau. Tagbærende stolper og pælehuller i vægge og vindfang markeret med udfyldt signatur. En græstørnbræmme er angivet med gråtone. Tegn. Søren A. Sørensen.

Hus 8

Grubehus. Anlæg BEH.

Rundet nedgravning i moræneler (2,8 x 2,2 x 0,55 m) med noget ujævn bund. Midt i grubehuset fandtes et dybereliggende parti. De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,50 m, orienteret Ø-V. Fylden var overvejende homogen med en del mindre, ofte ildskørnede sten.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod udelukkende af uornamenterede skår. Randene var indfaldende bortset fra et enkelt eksemplar, der var udfaldende. Bundskårene var flade. En næsten intakt benkam med relativt smalle skinner dekoreret med skråkraving langs kanterne og lodrette dobbeltlinier og krydser midt på skinnerne. Et fragment af en bred kamskinne var dekoreret med "cirkel-prik"-ornamentik og en bort i dobbeltlinie langs kanterne. Endvidere fandtes flere løse kamtænder, en bennål med ringformet hoved, to hvæssesten af grå og mørkgrå skifer, en ubrændt væbevægt, jernkniv, forstenet søpindsvin, knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: 8.-10. årh.

Hus 9

Grubehus. Anlæg BEG. Forstyrres af yngre anlæg i sydvest, og den vestlige del af huset gennemskæres af en moderne vandledning.

Rund nedgravning i moræneler (3,1 x 2,5 x 0,2 m) med jævn bund. I husets centrale del fandtes en mindre nedgravning, 0,25 m dyb. Den rummede en del ildskørnede sten, men var i øvrigt forstyrret af en moderne nedgravning. De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,6 m. I bunden af grubehuset fandtes flere pælehuller og et stolpehul. Fylden var homogen.

Genstandsmateriale: Keramikken domineredes af uornamenterede skår, men omfatter desuden et sideskår af østersøkeramik med omløbende furer, og et randskår af østersøkeramik med indfaldende rand og rest af bølgelinie. Et uornamenteret randskår var udfaldende, mens to var indfaldende. Bundene var flade. Benkam med entrelacpræget ornamentik indenfor en enkeltbort og i et bredt bånd på tværs af skinnen (Sørensen & Ulriksen 1995, fig. 11), halvkugleformet drejet spillebrik af ben med rest af jernnitte i toppen, to bennåle, lancetformet pilespids af jern, flere ubestemmelige jernstykker, fragment af større slibe- eller kværnsten af bjergart, lerklining og knogler fra pattedyr.

Datering: De to skår af østersøkeramik var for små, til at de kunne identificeres nærmere. Forstyrrelserne taget i betragtning taler den øvrige keramik, der var uornamentet, og benkammen af typen med brede skinner, for en datering i 8.-9. årh.

Hus 10

Grubehus. Anlæg AKX.

Lidt uregelmæssig, rundet nedgravning (3,2 x 2,8 x 0,2 m) med jævn bund. De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 3,1 m. Fylden var homogen. I husets nordvestlige del fandtes en arbejdsgrube på ca. 1 m i diameter nedgravet til 0,4 m under grubehusets gulv (fig. 35). Denne arbejdsgrube indeholdt mange ildskørnede sten, brændt ler, et slaggeagtigt konglomerat og et trækulslag ved bunden. Der fandtes en del større marksten ved arbejdsgrubens kanter samt en i dens fyld, men deres eventuelle funktion er uvis.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod af uornamenterede sideskår og randskår med indfaldende eller udfalden-

de, afrundet rand. Bundene var flade. Der fremkom en lille løkke af bronzetråd, enden af en bronzenål og et stykke bronzeblik, samt helt smuldret bronzeblik. Hertil kom et grønt, krummet glasskår, smeltesdråbe af glas, fragment af en bennål, et fragment af en brændt vævevægt, lerklining, slagger, samt knogler af pattedyr og fisk.

Datering: 6.-10. årh.

Hus 11

Grubehus. Anlæg AIÅ.

Uregelmæssigt rundet nedgravning med jævn bund i skalgrus (3,1 x 2,3 x 0,2 m). De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,8 m, orienteret Ø-V. Midt i husets vestende fandtes ved bunden yderligere et stolpehul. Fulden var homogen.

Genstandsmateriale: Keramikken var udelukkende uornamenteret bopladskeramik. Randskårene var afrundede, men ellers ubestemmelige; bundene var flade. I øvrigt fandtes et fragment af en smal kamskinne af hjortetak med lodrette dobbeltlinier, en kamtand, knogler af pattedyr og fisk.

Datering: Keramikken tyder på en datering før anden halvdel af 10. årh., og kamskinnen må nok henføres til 10. årh.

Hus 12

Grubehus. Anlæg NX.

Rund-oval fladbundet nedgravning i skalgrus (3,4 x 2,9 x 0,33 m). I nordsiden var en lav afsats eller 'bænk'. De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 3 m, orienteret Ø-V. Grubehusets fyld var homogen, men øverst kunne iagttages en flad, sekundær nedgravning med brændt og ubrændt ler, et kompakt lag jernslagge, trækul og småsten, hvoraf en del var ildskørnede. Langs nordøsthjørnet sås i toppen af fylden et omkring 1,5 m langt forløb af knuste blåmuslingeskaller. Det fulgte kanten af ler- og trækulslamagen, og fortsatte ned under denne til en dybde af ca. 15 cm under anlæggets overflade. Centralt i huset fandtes ved bunden et tyndt trækulslag, og i sydsiden lå flere større og mindre sten sammen med 3-4 vævevægte af ubrændt ler.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod udelukkende af uornamenteret bopladskeramik med både indfaldende og udfaldende randpartier, og flade bunde. Der fandtes 14 vævevægte af ubrændt ler, hvoraf en stor del lå ved grubens bund. I samme niveau fandtes en næsten intakt benkam med brede skinner ornamenteret med krydsskravering i dobbeltstreg (fig. 36). Desuden fremkom en grøn aflang glasperle og et fragment af en orangerød flerleddet glasperle, tabletformet tenvægt af sandsten og tabletformet tenvægt af rød sandsten med koncentriske cirkler på top og sider, jernkniv, jernnagle med rektangulært hoved, kringleformet stykke af jern, talrige slagge, knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: Keramik og benkam giver en datering til 8.-9. årh.

Hus 13

Grubehus. Anlæg KÆ. I fladen hang gruben sammen med grubehus 14, men ved snittet kunne den indbyrdes alder ikke fastlægges. Grubehuset var præget af en del senere stolpehuller, der i fladen tydeligt sås i fyldskiftets kanter.

Lidt uregelmæssig rektangulær nedgravning i sand med flad bund og rundede hjørner (2,8 x 2,2 x 0,1 m). Af de tagbærende stolper var kun den østlige påviselig. Ud fra nedgravningens form har grubehuset tilsyneladende været orienteret Ø-V. Fulden var homogen.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod udelukkende af uornamenterede sideskår, der med forsigtighed kan betegnes som 'bopladskeramik' og ikke østersøkeramik. Hertil kommer hele eller fragmenter af vævevægte af ubrændt ler, en bennål med rundet hoved og gennemboring, et lille stykke uforarbejdet rav, knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: Manglen på østersøkeramik tyder på en datering før midten af 10. årh.

Hus 14

Grubehus. Anlæg KY. I fladen hang gruben sammen med grubehus 13, men ved snittet kunne den indbyrdes alder ikke fastlægges. Grubehuset var præget af en del senere stol-

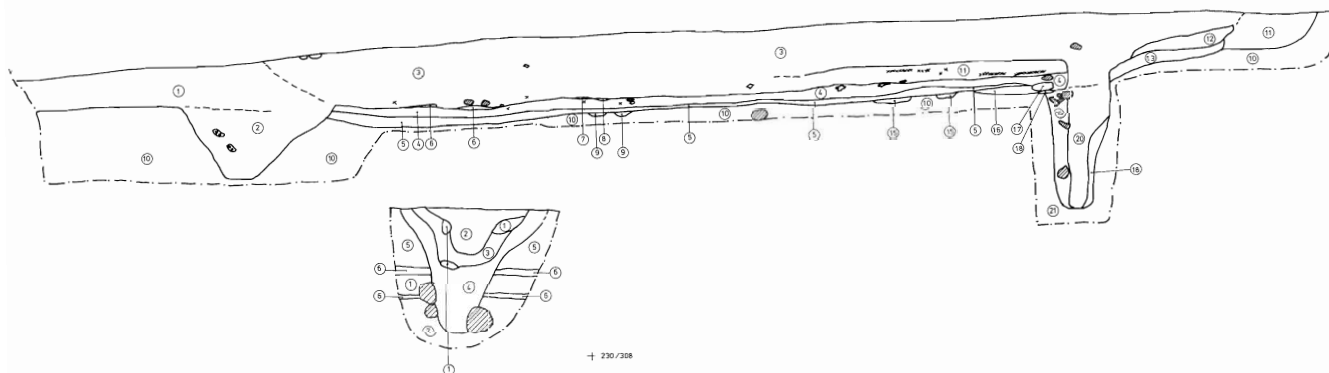

Fig. 35. Selsø-Vestby. Grubehus 7 i snit.

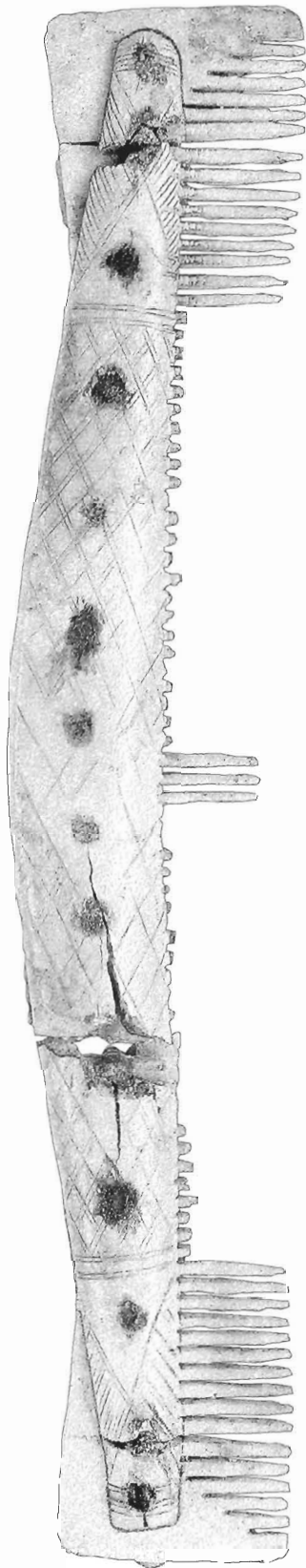

Fig. 36. Selsø-Vestby. Kam af ben og tak fra grubehus 12. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

pehuller, der i fladen tydeligt sås i fylldskiftets kanter, og ved udgravningen kunne iagttages flere stolpehuller i grubehusets bund, ligesom der forekom flere meget sene indslag i fundmaterialet.

Rundet, fladbundet nedgravning i sand (3,5 x 3,0 x 0,25 m). De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 3,0 m, orienteret NØ-SV. Fylden var homogen og centralt i huset fandtes en mindre koncentration af ildskørnede sten.

Genstandsmateriale: Lidt under halvdelen af potteskårene kunne identificeres som østersøkeramik, der bl.a. omfattede randskår ornamenteret med skråstillede kamstik kombineret med omløbende bølgelinie og omløbende furer tæt under randen (fig. 37), samt sideskår med tætstillede omløbende furer. Randpartierne var delvist efterdrejede, oftest kun på ydersiden. Der blev kun fundet fire randskår af 'bopladskeramik' - både indfaldende og udfaldende - mens de resterende 67 sideskår var uornamenterede. Der fandtes fragmenter af en eller flere benkamme, heraf et lille endestykke af en tilsyneladende smal skinne med bort af dobbeltlinie langs kanten. Desuden foreligger der et merlespiger af hjortetak, små slagger, knogler af pattedyr og fisk.

Datering: Østersøkeramikken omfatter randformer og ornamentik, der kan genfindes i de slaviske områder som Fresendorf- og Vipperowtyper, der i tid spænder fra 9. årh. til 11. årh. To stykker tegl opfattes som sekundær indblanding fra yngre nedgravninger.

Hus 15

Grubehus. Anlæg AZO1. Grubehuset blev først erkendt som sådan på et sent tidspunkt, da det efter muldafrømningen stadig lå under et 10-20 cm tykt nedrivningslag fra en middelalderlig bygning (hus 39). Kun grubehusets sydside blev dokumenteret i fladen. Endvidere er grubehuset forstyrret af senere stolpehuller, således at hele nordsiden var bortgravet i forbindelse med udgravning af middelalder-tomten. (Se fig. 52)

Firkantet, fladbundet nedgravning i skalgrus med runde hjørner (3,4 x 2,8 x 0,35 m). De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 3,3 m, orienteret Ø-V. Fylden var homogen med en del større og mindre sten.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod stort set kun af uornamenterede skår, heriblandt et par randskår med udfaldende rand. Bundene var flade. Endvidere fremkom et randskår af østersøkeramik med udfaldende rand og dekoreret med skråstillet indstik over omløbende furer. Et randskår af et klæberstenskar kunne sættes sammen med skår fra hus 21.

To prene af ben, formodentlig merlespiger, fragment af en bred kamskinne med bort i enkeltlinie, fragmenter af to brændte vævevægte, fragment af ubrændt vævevægt, naglehoved af jern, lerklining, lidt slagger, knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: Kamskinnen var relativt smal, og kan sammen med klæberstensskåret og østersøkeramikken datere huset til 10. årh.

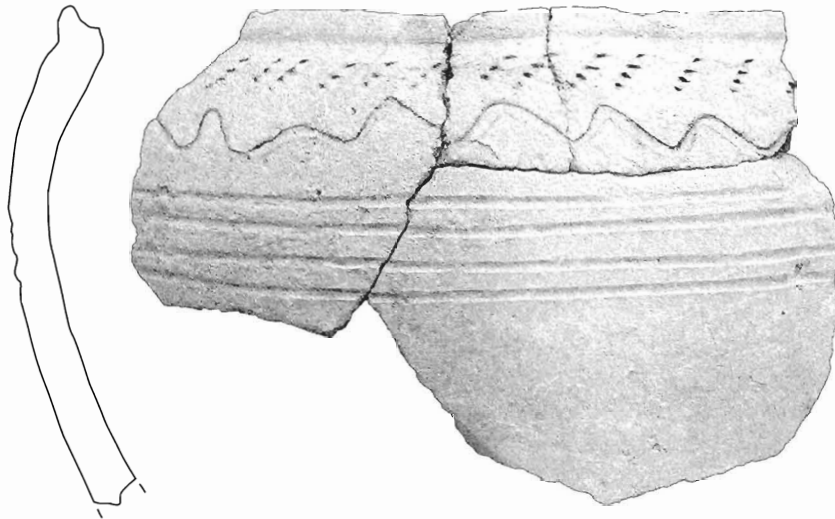

Fig. 37. Selsø-Vestby. Østersøkeramik fra grubehus 14. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

Hus 16

Grubehus. Anlæg H. Udgravet ved prøvegravningen i 1992.

Oval fladbundet nedgravning i skalgrus (3,1 x 2,3 x 0,2 m). De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,5 m, orienteret øst-vest. Endvidere fandtes et stolpehul i hver langsideside, lidt acentralt placeret mod øst, og to stolper i midteraksen ud for den østlige tagbærende stolpe. Fylden var overvejende homogen, mens bundlaget var karakteriseret af et hårdt sammenkittet sediment af skalgrus, småsten, knogler og keramik.

Genstandsmateriale: Uornamenteret 'bopladskeramik' med dominans af indadbøjede rande og kun en enkelt udadbøjet, flade bunde. Hvæssesten af skifer, fragment af bred kamskinne med bort af dobbeltlinie og overfladen med lodrette streger og "cirkel-prik"-ornamentik. Fragment af bennål, enkel mathvid glasperle, angel fra jernkniv, halvkugleformet tenvægt af sandsten, merlespiger af afsavet hjortetakspresse (afslidt på spidsen), kastet hjortetak med rosenkrans og en af to sprosser afsavet, flere ubestemmelige jernstykker, slagge, brændt ler, to søpindsvin, knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: Keramikken kan henføres til yngre germanertid og vikingetid, og manglen på østersøkeramik tyder på en datering før midten af 10. årh. Fragmentet af en bred kamskinne er typologisk ældre end kamme med smalle skinner, og peger på en datering til 8.-9. årh.

Hus 17

Formodet grubehus. Anlæg AØG. Fyldskiftet blev kun delvist frilagt, da vestdelen lå udenfor udgravningsfeltet. Når anlægget tolkes som et grubehus skyldes det fundmaterialet og den fysiske sammenhæng med en række af grubehuse, der var placeret med en indbyrdes afstand på omkring 7 m.

Uregelmæssig nedgravning med ujævn bund. Den frilagte del af anlægget målte 2,0 x 2,2 m. En formodet tagbærende stolpe stod ud for fyldskiftets østende. Fylden var i top-

pen karakteriseret af stærkt rødbrændt ler og aske, mens den øvrige fyld var relativt homogen.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod udelukkende af uornamenterede sideskår. To fragmenter af vævevægte af brændt ler, perle af kalksten, to ubestemmelige jernstykker, et stykke uforarbejdet rav, hugspån af hjortetak, slagge, lerklining og knogler af pattedyr.

Datering: 6.-10. årh.

Hus 18

Grubehus. Anlæg IÅ.

Ovaloid, fladbundet nedgravning i skalgrus (4,0 x 3,5 x 0,45 m). I det nordvestlige hjørne var en flad udposning med store mængder trækul. Det drejer sig formentlig om et udendørs ildsted, der bl.a. kan paralleliseres med fund i Lejre. Udover den oprindelige opgravning, har grubehuset været oprenset to gange. De tagbærende stolper kunne imidlertid kun ses udskiftet to gange, og i begge faser var den indbyrdes afstand 2,45 m. Øverst i fylden sås en mindre afrundet, flad nedgravning, tilsyneladende i to faser, hver bestående af et trækulslag med ildskørnede sten i bunden, der dækkedes af leret muld. Fylden i grubehusets tre faser var overvejende homogen. Ved bunden af fase 2 fandtes en koncentration af ildskørnede sten og trækul, hvorimellem også lå vævevægte af ubrændt ler. Under sten og trækul fandtes bunden af et stolpehul. Ved bunden af fase 1 lå i samme område en afgrænset plet af skalgrus.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod næsten udelukkende af uornamenteret 'bopladskeramik', hvor randskårene domineredes af indfaldende rande, mens udfaldende rande kun udgjorde en tredjedel af de bestemmelige skår. Bundskårene var flade. Der fremkom et enkelt sideskår, helt dækket af omløbende furer, der må henregnes til østersøkeramikken. I grubehusets østlige ende fandtes seks vævevægte af ubrændt ler, og flere klumper af samme materiale, der muligvis er helt opløste vævevægte.⁴⁷ Endvidere fandtes en

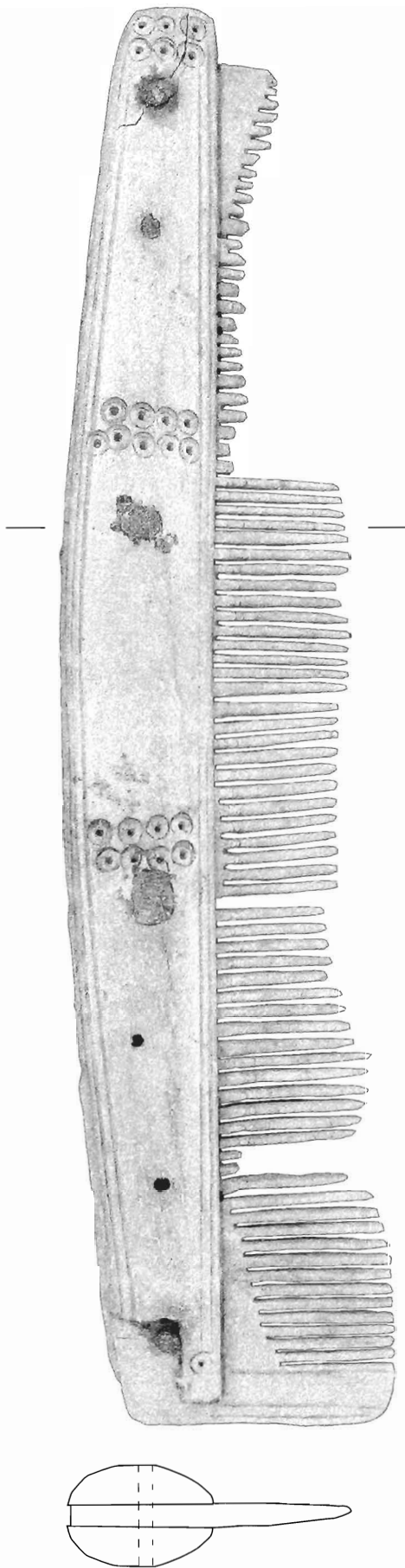

Fig. 38. Selso-Vestby. Kam af ben og tak fra grubehus 18. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

jernkniv, en krummet jernkniv, forrustet jernring, jernnagle med rhombisk hoved, flere ubestemmelige jernstykker, en næsten intakt kam med brede skinner dekoreret med bort af dobbellinie langs kanten og lodrette dobbeltrækker af "cirkel-prik"-ornamentik (fig. 38). Hertil kommer to løse kamtænder, et merlespiger af hjortetak (fig. 39), en enkel gråblå glasperle, slagger, samt knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: Genstandsmaterialet kan kun danne basis for en bred dateringsramme til 6.-10. årh.

Hus 19

Grubehus. Anlæg GÅ. Forstyrret af moderne vandledning.

Uregelmæssig, næsten fladbundet nedgravning i skalgrus (4,6 x 3,6 x 0,45 m). De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på ca. 3 m, orienteret Ø-V. I den sydlige ende er der tre stolpehuller på række, og centralt i grubehuset fandtes bunden af to stolpehuller. Fylden var i toppen karakteriseret af et sort trækulsholdigt lag, mens den nedre del var mere homogen uden erkendeligt gulvlag.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod næsten udelukkende af 'bopladskeramik'. Der var dobbelt så mange indadbøjede som udadbøjede rande, og bundene var flade. Et par sideskår var dekoreret med et rudestempel (fig. 40), og et andet med en smal, omløbende linie, mens de øvrige skår var uornamenterede. Sværdfæsteknap af jern, der, trods temmelig forrustet, kunne ses at have to stiliserede dyrehoveder i enderne, mens der på bredsiderne var et mønster af gruber og indlagte tråde af gyldent metal. Et cirkulært stykke bronzeblik, der i den ene side var trukket en smule ud i en spids af uvis funktion, jernkniv, ubestemmeligt stykke jern, fragmenter af kamskinner fra mindst to benkamme, hvoraf den ene var ornamenteret med indridsede vandrette linier. Hertil kommer løse kamtænder, en bennål med rundt hoved og gennemboring, en krog af ben, ubrændt vævevægt, lerklining, slagger, søpindsvin, samt knogler fra pattedyr og fisk. Endvidere fremkom tre stykker tegl, der betragtes som hidrørende fra en senere forstyrrelse.

Datering: Stempelornamenteret keramik i så fragmenteret stand som det er tilfældet hér, er vanskelige at datere blot nogenlunde entydigt.⁴⁸ Sværdfæsteknappen er af JP type E, der dateres til 9. årh. og kamfragmenterne kendes i fund fra 9.-10. årh. En datering til 9. årh. må anses for sandsynlig.

Hus 20

Grubehus. Anlæg HN. Kun bunden var bevaret, og en del af kanterne blev fjernet ved muldafrømningen. Husets dokumenterede form svarer derfor ikke til den oprindelige, hvilket bl.a. ses på de tagbærende stolpers placering i nedgravningen.

Oprindelig en rundet nedgravning i skalgrus, der ved dokumentationen målte 3,25 x 2,1 x 0,2 m. Bunden var næsten flad. De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,9 m, orienteret NØ-SV. Fylden var homogen.

Genstandsmateriale: Keramikken var uornamenteret 'bopladskeramik' med indfaldende randparti. Der fandtes ingen bundskår. Endvidere fremkom en krummet jernkniv,

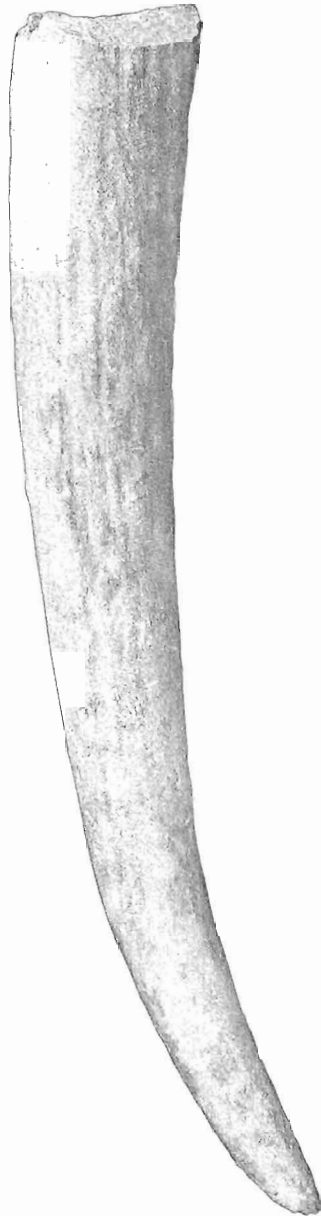

Fig. 39. Selsø-Vestby. Merlespiger af hjorttak fra grubehus 18. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

stilkene fra et søm eller nagle af jern, en hvæssesten af grå skifer, en kamtand af ben, lerklining, samt knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: Grundlaget er spinkelt, men grubehuset må tidsfæstes bredt mellem 6. årh. og 10. årh.'s første halvdel.

Hus 21

Grubehus. Anlæg A. Vestdelen af huset udgravedes i 1992, mens den østlige blev undersøgt i 1994.

Cirkulær fladbundet nedgravning i fin sand (3,9 x 3,8 x 0,5 m). De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på ca. 3,0 m, og har været udskiftet en enkelt gang, orienteret Ø-V. Fylden var homogen, og der blev ikke konstateret et erkendeligt gulvlag.

Centralt i huset, men højt oppe i fylden, var en koncentration af ildskørnede sten.

Genstandsmateriale: Uornamenteret 'bopladskeramik', randskårene indadbøjede, flade bunde. Klæberstensskår, (syv stk.) hvoraf et skår kunne sættes sammen med skår fra grubehus 15. Et stykke klæbersten var sekundært forarbejdet, men knækket ved forsøg på gennemboring. I husets østende fandtes tre vævevægte af ubrændt ler. Endvidere fremkom i fylden en hvid glasperle, en hvæssesten, en kamtand, flere stykker ubestemmeligt jern, slagge (bronze?), to knusesten, to søpindsvin, samt knogler af pattedyr og fisk.

Datering: Keramik og klæbersten tyder på en datering i første halvdel af 10. årh.

Hus 22

Grubehus. Anlæg BBW.

Rund, fladbundet nedgravning i skalgrus (3,3 x 3,2 x 0,3 m). De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 3,0 m, og i den østlige ende er der formentlig tale om en udskiftning. Fylden var homogen.

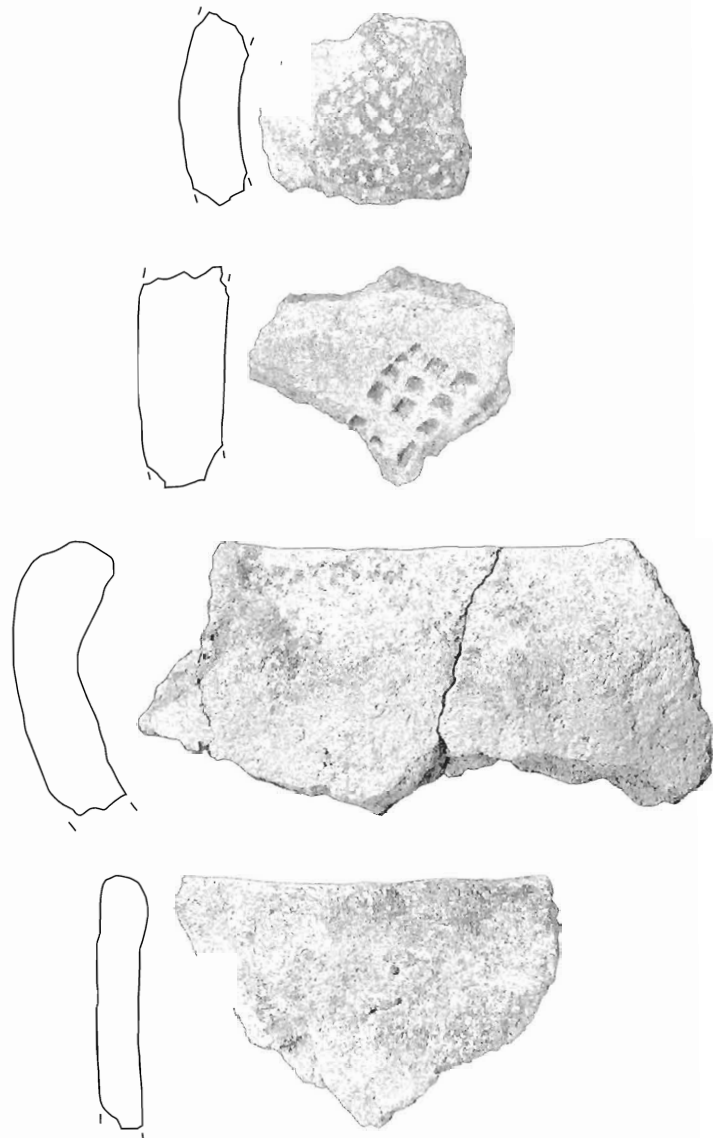

Fig. 40. Selsø-Vestby. Keramik fra grubehus 19. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

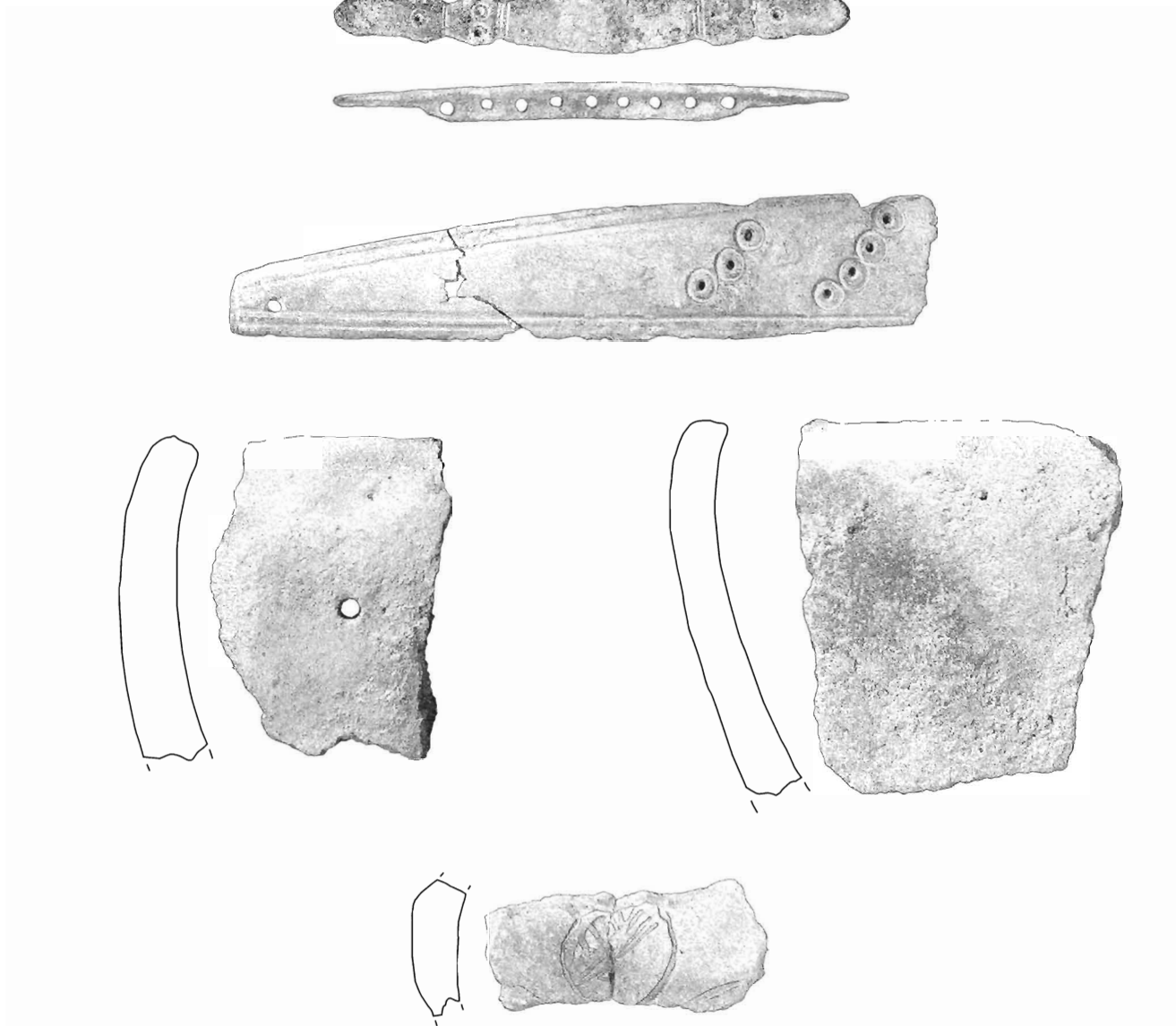

Fig. 41. Selsø-Vestby. Genstande fra grubehus 23. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod udelukkende af uornamenterede skår af 'bopladskeramik', hvor randskårene var indfaldende og bundene flade. Fragment af sortglittet konisk tenvægt af brændt ler, fragmenter af to vævevægte af ubrændt ler, forarbejde til merlespiger af hjortetak, to kamtænder af ben, flere ubestemmelige jernstykker, hvæssesten, lerklining, samt knogler af pattedyr og fisk.

Datering: 6.-10. årh.

Hus 23

Grubehus. Anlæg BAR.

Oval nedgravning i skalgrus (4,2 x 3,8 x 0,65 m) med jævn bund. De tagbærende stolper har været udskiftet mindst en gang, men hvilke der hører sammen, var ikke til at afgøre. De stod med en indbyrdes afstand på mellem 2,7 og 3,3 m, orienteret Ø-V. I forbindelse med de tagbærende stolper fandtes stenkonzentrationer i to lag. I bunden af huset fremkom yderligere tre til fire stolpehuller og to pæle-

huller. Fylden var homogen med en del, op til håndstore sten.

Genstandsmateriale: Keramikken var næsten udelukkende uornamenteret 'bopladskeramik', bortset fra et enkelt sideskår ornamenteret med et cirkelformet stempel, der muligvis også har haft et korsmotiv. Randskårene domineredes af indfaldende, afrundede rande, mens kun en fjerdedel var udfaldende. Bundene var flade. Der forekommer endvidere et sideskår med tre, øjensynlig vandrette, furer, men det kunne ikke med sikkerhed afgøres, hvorvidt der var tale om et østersøskår eller ej. Mellem 30 og 40 cm nede i fylden fremkom en kædeskiller af bronze, der set fra oven har et stiliseret dyrehoved med "cirkel-prik"-ornamentik i hver ende (fig. 41). På bagsiden sås en 'kam' med ni huller til kæderne. Der fremkom fragmenter af flere kamme, bl.a. to brede skinner hvor den ene havde bort langs kanterne i dobbeltlinie og en 8-talsformet dekoration i "cirkel-prik"-ornamentik, mens den anden havde bort langs kanterne i

dobbeltlinie og skråtstillede bånd i "cirkel-prik"-ornamentik. Hertil kommer et endestykke af en kamskinne med lodrette streger. Der fandtes tre enkle glasperler (mørkegrøn, rødbrun og blå med gult kryds), samt en rødlig aflang perle med syv vulste. Endvidere fremkom to tabletformede tenvægte af sandsten med omløbende riller på alle flader, adskillige større og mindre fragmenter af vævevægte af ubrændt ler, tre hvæssesten af skifer og en af sandsten, en

rådyrtak med tre spidser, en jernkniv, to jernøkner, to jernkroge, flere ubestemmelige jernstykker, lerklining, slagger, samt knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: Kædeskilleren har paralleller på Gotland og Bornholm, og dateres 7. årh. Kamfragmenterne er af den typologisk ældre type, mens de stempelornamenterede skår ikke kan dateres nærmere en yngre germanertid/vikingetid.

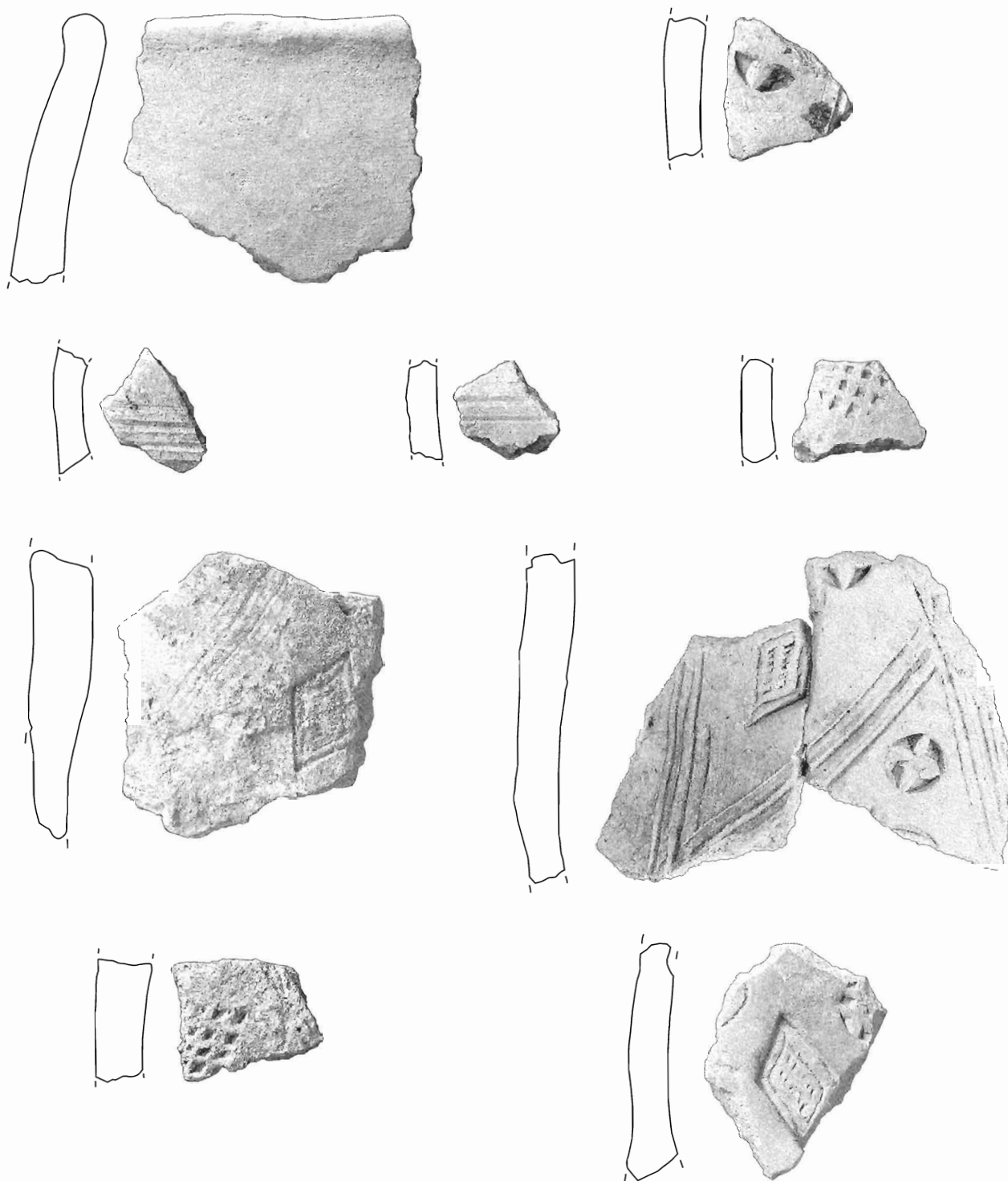

Fig. 42. Selsø-Vestby. Keramik fra grubehus 26. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

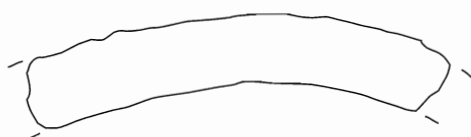
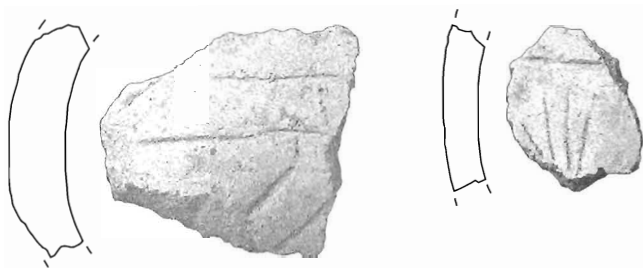

Fig. 43. Selsø-Vestby. Keramik fra grubehus 27. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

Hus 24

Grubehus. Anlæg BAL.

Rund nedgravning (2,5 x 2,4 x 0,45-0,55 m) med jævn bund. Ved udgravningen viste der sig et fyldskifte i husets nordlige hhv. sydlige del, der kunne tyde på et vægforløb. I husets vestende fandtes den eneste tagbærende stolpe. Fylden viste tegn på, at huset har været gravet op mindst en gang.

Genstandsmateriale: Keramikken omfatter et enkelt sideskår med ruderformet stempel. Den øvrige keramik er uor-

nameret, heriblandt to randskår med hhv. indfaldende og udfaldende, afrundet rand. Bundskårene var flade. Hertil kom et stykke afklippet bronzeblik, en tøndeformet tenvægt af kalksten, ti hele og fragmenterede væevægte af brændt eller ubrændt ler, hvæssesten af sandsten, en bennål med rundet hoved, fragment af avlsten af ler med rest af blæsebælgshul, lidt slagge, samt knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: 6.-10. årh.

Hus 25

Grubehus. Anlæg BDM.

Uregelmæssig rundet, fladbundet nedgravning (3,1 x 2,9 x 0,4 m). De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2 m, orienteret Ø-V. Ved den østlige tagbærende stolpe fandtes endnu et stolpehul, ligesom et stenfyldt stolpehul fremkom i grubehusets sydside. Fylden var homogen.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod af uornamenterede skår, hvor randene overvejende var indfaldende, men også udfaldende typer sås. Bundene var flade. Ravperle, konisk tenvægt af brændt ler med fire prikker i bunden, fragmenter af væevægte af brændt og ubrændt ler, jernkniv, lille plade af jern, slagge, samt knogler af pattedyr og fisk.

Datering: 6.-10. årh.

Hus 26

Grubehus. Anlæg BEE.

Ovaloid nedgravning i skalgrus (3,2 x 2,7 x 0,25 m) med jævn bund. I vestenden var en noget uformelig, langstrakt udposning (1,1 x 0,5 x 0,15 m), der formentlig er nedslidning i forbindelse med indgangen. De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,2 m, orienteret Ø-V. I den vestlige ende fandtes yderligere en stolpe, der enten har været en udskiftning af den tagbærende stolpe, eller fungeret som dørstolpe. Fylden var homogen, og bærer præg af, at huset har været oprenset mindst en gang.

Genstandsmateriale: Keramikken var overvejende uornamenteret, men omfattede desuden flere sideskår med kamstreger og ruderformede eller runde gitterstempler og runde korsstempler. I et tilfælde sås kombinationen af krydsende kamstreger, runde korsstempler og et ruderformet stempel, og på et andet et ruderformet stempel sammen med et fragmenteret cirkelstempel (fig. 42). Desuden fandtes to sideskår med omløbende furer, hvor det ikke med sikkerhed kan afgøres, hvorvidt der er tale om østersøkeramik eller ej. Blandt randskårene dominerede udfaldende typer, og bundene var flade. Hertil kom en perle af spiralsnoet bronzetråd, enkel bennål, fragment af konisk tenvægt af brændt ler, tabletformet tenvægt af sandsten, fragmenter af væevægte af brændt ler, kamtand af ben, flere ubestemmelig jernstykker, slagge, knogler af pattedyr og fisk.

Datering: Perlen, lavet af spiraloprullet bronzetråd, har en parallel fra Lindholm Høje, grav 1755, hvori bl.a. fandtes et stempelornamenteret lerkar og en næbfibel (Ramskou 1976). Den stempelornamenterede keramik må betragtes

som værende lokal p.g.a. kombinationen af to forskellige stempeltypen. Dateringen er formentlig 7.-8. årh.

Hus 27

Grubehus. Anlæg AAW.

Rundet, fladbundet nedgravning i skalgrus (3,1 x 2,8 x 0,5 m). På nordsiden kunne i fladen iagttages en større udposning, der ved udgravningen blev afgrænset til 2,0 x 2,3 x 0,2 m ved grubehusets nordøstlige hjørne. Der muligvis tale om et indgangsparti. De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,3 m, orienteret Ø-V. Fylden var homogen. Ved det nordvestlige hjørne var i toppen af fylden flere samlinger af sten, hvoraf nogle var ildskørnede. Herunder fandtes adskillige vævevægte af brændt og ubrændt ler.

Genstandsmateriale: Keramikken var overvejende uornamenteret, men enkelte sideskår var dekorerede med rombiske stempler kombineret med kamstreger, ligesom der fandtes sideskår udelukkende med linieornamentik (fig. 43). Sidstnævnte skår henregnes under den lokale stempel- og linieornamenterede keramik, snarere end til østersøkeramikken. Der er vel at mærke tale om ganske små fragmenter, der dog ved deres lysebrune farve og skærv adskiller sig fra det øvrige skårmateriale. Randskårene var uornamenterede, og domineredes af udfaldende rande, men også indfaldende rande forekom. Bundene var flade med eller uden en smal 'standring'. Det øvrige fundmateriale bestod af 16 hele eller fragmenterede vævevægte af brændt eller ubrændt ler, tre tabletfornede tenvægte af sandsten, hvoraf to var ornamenterede med omløbende furer, fire enkle glasperler af hhv. blå, gulgrønt og rødt glas, et turkis gennemskinneligt glaskår, fragmenter af to forskellige brede kamskinner med kantbort i dobbeltlinie, flere løse kamtænder, skive af hjortetak med savspor, hornstjæle, nål af jern, jernring, flere ubestemmelige jernstykker, bronzeblik, lerklining, forstenet søpindsvin, lidt slagge, samt knogler af pattedyr og fisk.

Datering: Kammen med brede skinner og bort i dobbeltlinie kan pege på en datering i 8.-9. årh., hvortil den stempelornamenterede keramik også kan henføres.

Hus 28

Grubehus. Anlæg PO. Bund af grubehus.

Rund, fladbundet nedgravning i sand (2,5 x 1,8 x 0,1 m). De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,0 m, orienteret Ø-V. Fylden var homogen, og må under ét betragtes som bundlaget. Allerede efter muldafrømningen med gravemaskine kunne flere ubrændte vævevægte ses i toppen af fyldskiftet.

Genstandsmateriale: Der fremkom kun to uornamenterede sideskår af yngre jernalder/vikingetids karakter. Der fandtes rester af mindst syv vævevægte af ubrændt ler, samt to tenvægte af sandsten, hvoraf den ene var ornamenteret med omløbende linier. Endvidere foreligger der en krum bennål med gennemboring i den ene ende (Sørensen & Ulriksen 1995, fig. 10), samt en lille slagge.

Datering: Der fandtes ingen sikkert daterende genstande, men parallelfund fra andre af pladsens grubehuse viser, at hus 28 må dateres til 6.-10. årh.

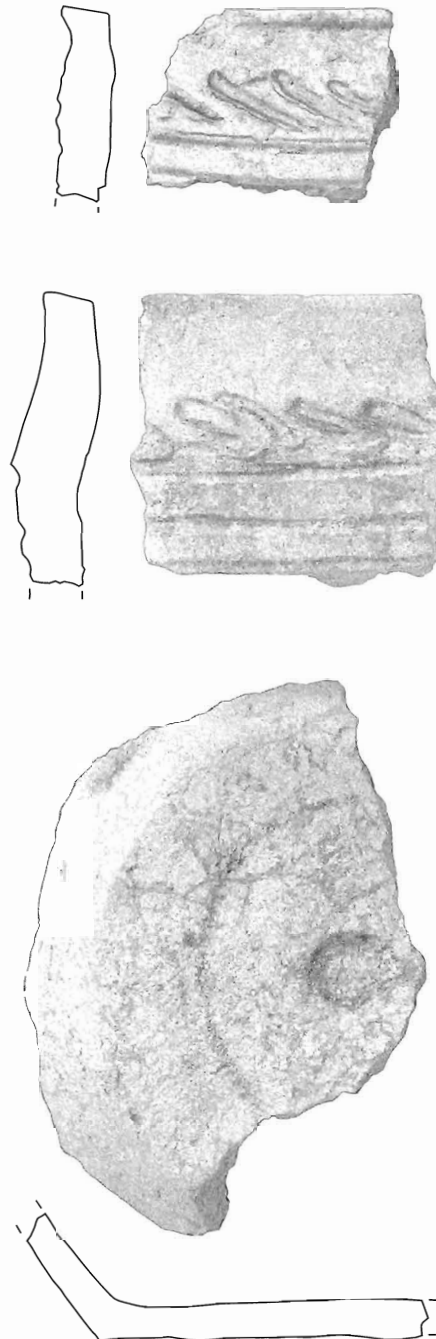

Fig. 44. Selsø-Vestby. Østersøkeramik fra grubehus 29. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

Hus 29

Grubehus. Anlæg DL.

Cirkulær fladbundet nedgravning i moræneler (3,3 x 3,25 x 0,6 m). Langs nordsiden var en lav afsats eller 'bænk'. De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,9 m, og har været udskiftet en gang, orienteret VNV-ØSØ. Fylden var øverst præget af ildskørnede sten og trækul, mens hovedparten var homogen. I grubehusets sydøstlige del fandtes ved bunden en koncentration af trækul og ildskørnede sten, muligvis fra et ødelagt ildsted. Under ildstedet var undergrunden stærkt rødfarvet af jernudfældninger.

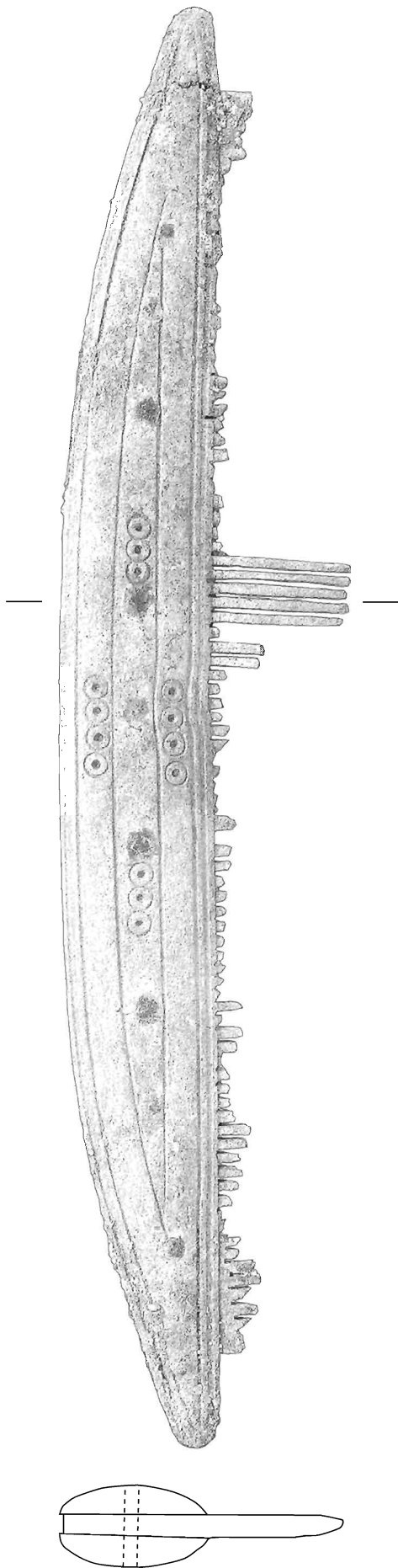

Fig. 45. Selsø-Vestby. Kam af ben og tak fra grubehus 30. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

Genstandsmateriale: Keramikken kunne for en tredjedels vedkommende identificeres som østersøtyper, mens resten var uornamenteret 'bopladskeramik'. Østersøkeramikens randskår var ind- eller udfaldende oftest med tydelige spor af efterdrejning, hyppigt kun på ydersidens øverste 1-2 centimeter (fig. 44). Ornamentikken bestod af omløbende furer, evt. kombineret med en omløbende bølgefure eller skråtstillede aflange indstik. Bundskårene havde en svagt markeret standring, og et enkelt skår havde mærke efter drejeskiven. For 'bopladskeramikens' vedkommende dominerede randskår med udfaldende randparti, og bundene var flade. I øvrigt fandtes en formentlig nordtysk sølv mønt fra 11. årh., et fragment af en smal kamskinne med stregornamentik, hvæssesten af skifer og sandsten, halvsfærisk tenvægt af sandsten med koncentriske cirkler i bunden, konisk sortglittet tenvægt af brændt ler, to stykker bronzeblik og en kort tynd bronzestang, to enkle glasperler (gennemskinnelig turkis og hvid), 20 stykker affald fra glasperle fremstilling (Sørensen & Ulriksen 1995, fig. 9), et skår af grønt glas, ubestemmelige jernstykker, knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: Østersøkeramikken blev fundet både i top og bund af grubehusets fyld, og det relativt markante indslag af denne type tyder på, at den har været almindelig i grubehusets tilfyldningsperiode. Østersøkeramikens randformer og dekoration kan sammenlignes med slaviske typer som Fresendorf, Vipperow og eventuelt Bobzin, der syd for Østersøen kan dateres til 10.-11. årh. En datering til 11. årh. støttes af sølv mønten, der dog var meget medtaget, og ikke kunne bestemmes nærmere.

Hus 30

Grubehus. Anlæg ZQ.

Uregelmæssig ovaloid nedgravning i sand med jævn bund (4,7 x 3,7 x 0,15 m). Der påvistes 12 mindre stolpe- og pælehuller i og omkring grubehuset, men kun i vestenden kunne den tagbærende stolpe defineres med sikkerhed. Fylden i den centrale del af grubehuset var karakteriseret af et - nogle steder to - lag sten, hvoraf nogle var ildskørnede. Herunder var et bundlag.

Genstandsmateriale: Keramikken var uornamenteret. Randskårene domineredes af indfaldende typer, men udfaldende var ligeledes tilstede. Bundskårene var flade. En næsten intakt benkam med brede skinner og spidsede ender var dekoreret med en bort i dobbeltlinier og "cirkelprik"-ornamentik (fig. 45). Hertil kommer et fragment af endnu en kam og flere løse kamtænder, en væbevægt af brændt ler, hvæssesten af sandsten, enkel grøn glasperle, fragment af jernkniv, ubestemmeligt fladt jernstykke, slagger, lerklining, knogler fra pattedyr og fisk

Datering: Keramikken dækker tidsrummet 6.-10. årh., mens kammen indsnævrer tilfyldningen til ca. 8.-9. årh.

Hus 31

Grubehus. Anlæg ZN.

Ovaloid nedgravning med lidt ujævn bund i sand med strandskaller (3,7 x 2,9 x 0,3 m). De tagbærende stolper

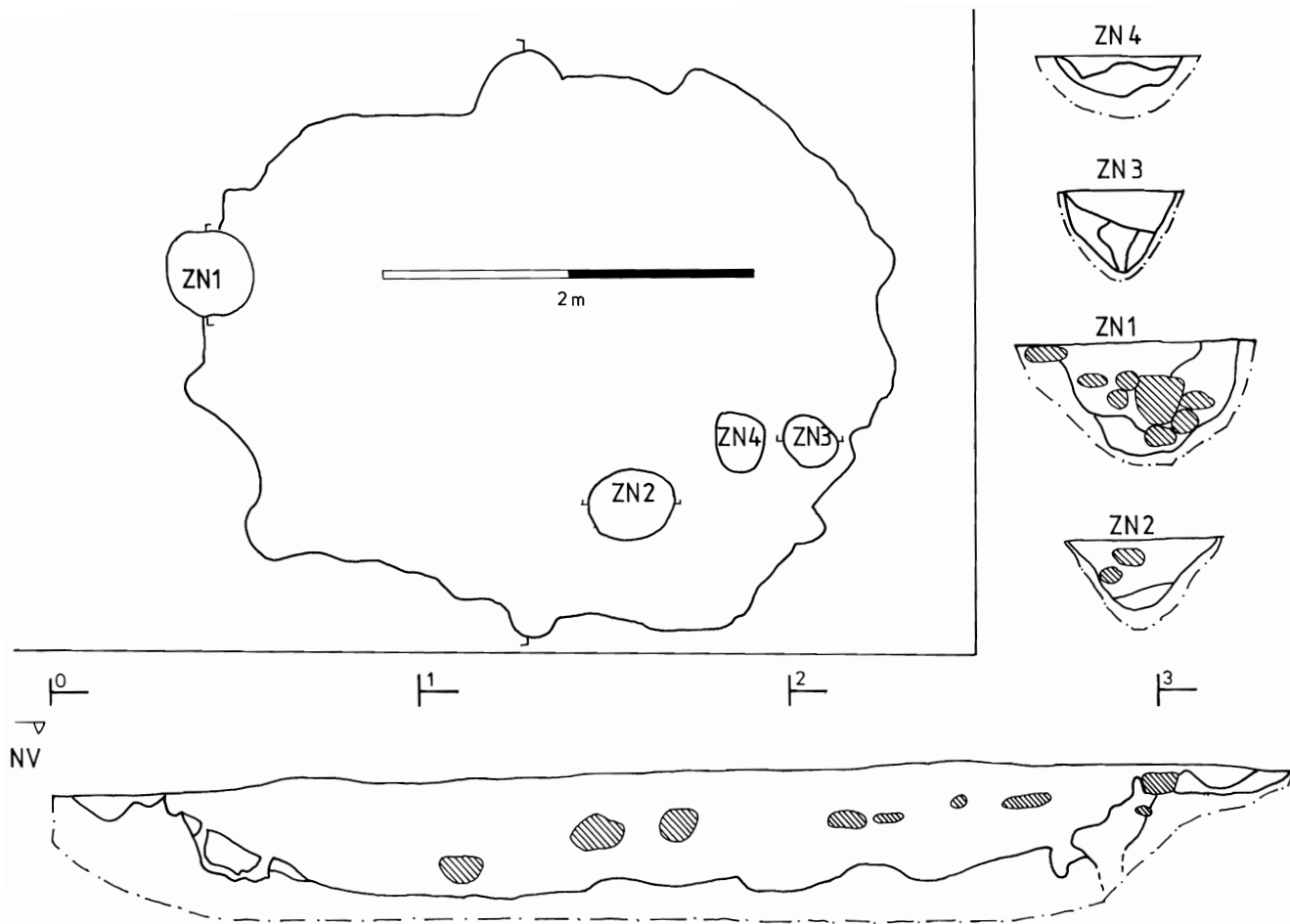

Fig. 46. Selsø-Vestby. Grubehus 31 i flade og snit. Tegn. Annie Larsen.

stod med en indbyrdes afstand på 3,3 m, orienteret Ø-V. (Fig. 46). Der har formentlig været foretaget en udskiftning en enkelt gang, i hvert fald i østenden. I sydøstsiden af grubehuset fandtes yderligere et stolpehul. Fylden var homogen, og der kunne ikke udskilles et gulvlag.

Genstandsmateriale: Oldsagerne koncentrerede sig klart i fyldens øverste 10 cm, mens bundlaget kun omfattede ganske få genstande. Keramikken bestod næsten udelukkende af uornamenterede sideskår, bortset fra et enkelt østersøkår med omløbende furer. Der fandtes enkelte randskår med indfaldende eller udfaldende afrundede rande. Desuden fremkom jernkniv, fragmenter af ubrændte vævevægte, en konisk tenvægt af rødbrændt ler, tabletformet tenvægt af sandsten med koncentriske cirkler på over- og underside og omløbende furer på kanten. Endvidere fragmenter af en dobbeltkam af ben, lerklining, knogler af pattedyr og fisk.

Datering: Keramikken tyder på en datering til 6.-10. årh. Dobbeltkammen betragtes som senere indblanding.

Hus 32

Grubehus. Anlæg BQ.

Noget uregelmæssigt rundet, fladbundet nedgravning i fin sand (3,6 x 3,1 x 0,2 m). Mod øst var en lav, aflang udposning på grubehuset (2,5 x 1,2-1,5 x 0,1 m), muligvis nedslidning i forbindelse med en indgang. De tagbærende

stolper stod med en indbyrdes afstand på 3 m, orienteret Ø-V. Tæt nord for den østlige tagbærende stolpe fandtes yderligere to stolpehuller. Fylden var generelt homogen, bortset fra stedvise pletter af grov skalholdig sand ved bund og sider.

Genstandsmateriale: Østersøkeramik med skrå indstik og omløbende furer tæt under en let udfaldende fortykket rand. 'Bopladskeramik' med udfaldende eller indadbøjede og afrundede rande, flade bunde, nogle med svag standring. Nål af bronze med halvkugleformet hoved, tabletformet blyemne med smalt, rektangulært centralt hul, to ornamenterede koniske tenvægte af brændt ler (fig. 47), samt en tabletformet tenvægt af kalksten. Hertil kommer fragmenter af vævevægte af brændt og ubrændt ler, fragmenter af

Fig. 47. Selsø-Vestby. Tenvægte af brændt ler fra grubehus 32. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

Fig. 48. Selso-Vestby. Keramik fra grubehus 50. Målestok 1:1. PhotoDraw Jørgen Holm.

benkam, fragment af bennål, forarbejdet hjortetak, klinknagle af jern, flere ubestemmelige jernstykker, brændt ler, samt knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: Keramikken domineres af uornamenterede sideskår, mens der er lige mange randskår af h.h.v. østersø- og 'bopladskeramik'. Ornamentikken og randprofilerne på østersøskårene kan sammenlignes med Woldegk- eller Vipperowkeramik fra det slaviske område, hvor de har en fremtrædende stilling i h.h.v. 9.-10. årh. og 10.-11. årh. Rammedateringen bliver på dette grundlag bred, men de øvrige genstande kan ikke indsnævre den yderligere.

Hus 33

Grubehus. Anlæg WI. Grubehuset var stærkt forstyrret af flere middelalderlige nedgravninger, og efter muldafrøningen fremstod fyldskiftet som 7,1 x 4,5 m stort i fladen. Under udgravningen blev det klart, at der måtte være tale om flere anlæg, der var gravet ned oven i hinanden, hvilket blev bekræftet af profilen. Grubehusets oprindelige form og størrelse er på den baggrund meget vanskelig at fastlægge.

Noget uregelmæssig, fladbundet nedgravning i sand (ca. 4 x 4 x 0,45 m). Der blev kun påvist en tagbærende stolpe i husets vestende, udskiftet en enkelt gang. Fylden var kun intakt ved bunden.

Genstandsmateriale: De senere forstyrrelser bevirker, at genstande der med sikkerhed kan henføres til grubehuset er fåtallige. I de højereliggende og tilstødende lag fandtes imidlertid talrige oldsager, der kronologisk er samtidige med anløbspladsens øvrige grubehuse.

Keramikken er uornamenteret med flade bunde, og det ene randskår er med indfaldende, afrundet rand. Hertil

kommer lidt slagger, lerklining, knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: På baggrund af keramikken placeres grubehuset i 6.-10. årh.

Hus 48

Grubehus. Anlæg AVV. Huset var meget nedslidt og forstyrret af middelalderlige stolpehuller.

Uregelmæssig nedgravning i skalgrus (2,7 x 1,9 x 0,2 m) med ujævn bund. De tagbærende stolper har været udskiftet en gang, og stod med en indbyrdes afstand på 2,9 m og 3,0 m, orienteret Ø-V. Indenfor fyldskiftets grænser fandtes en stolpe i hver gavl. Nogenlunde midt for hver langside fandtes yderligere et stolpehul. Fylden var homogen, men i øvrigt præget af en del ildskørnede sten.

Genstandsmateriale: Keramikken var uornamenteret med flade bundskår, og udfaldende eller indfaldende rande. Der fandtes et fragment af en dobbeltkam af ben med bronzenitter, der opfattes som sekundær. Hertil kommer et ubestemmeligt stykke jern, lerklining, knogler af pattedyr og fisk.

Datering: 6.-10. årh.

Hus 49

Grubehus. Anlæg ADU.

Ovaloid nedgravning i grus med jævn bund (2,5 x 2,0 x 0,15 m). De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 2,5 m orienteret Ø-V. Fylden var homogen.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod af uornamenterede kardele, hvor de to randskår var indfaldende. Et enkelt sideskår var forsynet med to spinkle furer, men hvorvidt

der er tale om østersøkeramik er vanskeligt at sige på baggrund af det lille skår. I øvrigt fremkom en ubrændt vævevægt, lidt lerklining samt knogler af pattedyr og fisk.

Datering: 6.-10. årh.

Hus 50

Grubehus. Anlæg AKV.

Uregelmæssig rundet, fladbundet nedgravning i skalgrus (2,4 x 2,1 x 0,3 m). Der påvistes kun en tagbærende stolpe i vestenden, men denne taler sammen med grubens flade bund, fundmaterialet og den øst-vestlige orientering for, at anlægget har været et grubehus.

Fylden var homogen, men centralt i profilen sås en yngre nedgravning.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod udelukkende af uornamenteret 'bopladskeramik', heriblandt en hel karside med flad bund og svagt udfaldende, afrundet rand (fig. 48). Randskårene var i øvrigt både af udfaldende og indfaldende typer. Hertil kom et knivsblad af jern, lidt slagge, lerklining, knogler af pattedyr og fisk.

Datering: Det ukarakteristiske fundmateriale giver en dateringsramme på 6.-10. årh.

Hus 51

Grubehus. Anlæg BCE.

Rund nedgravning i sand (3,2 x 2,5 x 0,15-0,33 m) med jævn bund. Ca. 0,15 m under afgravet terræn indskrænktes fyldskiftet til 2,15 x 1,90 m. De tagbærende stolper stod med en indbyrdes afstand på 1,7 m, orienteret Ø-V. Fylden var homogen.

Genstandsmateriale: Keramikken bestod af uornamenterede skår, hvoraf et enkelt var et randskår med indfaldende rand. Bundskårene var flade. Konisk tenvægt af brændt ler med to indstik i bunden, halvkugleformet tenvægt af sandsten med to omløbende furer på siden, en kamtand af hjortetak, lidt slagge, en kalksten med hul i, samt knogler fra pattedyr og fisk.

Datering: 6.-10. årh.

Treskibede langhuse

Der påvistes to langhuse og en staklade med parvist placerede, indre tagbærende stolper. Langhusene fandtes isolerede i hver sin ende af undersøgelsesområdet, og kan kun dateres med forbehold på baggrund af typologi, mens stakladen er dateret v.h.a. keramik. Længde- og breddeangivelser er målt fra stolpehullernes centrum.

Hus 45

Treskibet langhus med buede langvægge, orienteret ØØ-VNV. (Fig. 49).

Af hustomten (13 x 3-3,8 m) var kun bevaret de tagbærende stolper, i alt fem sæt hvoraf de to yderste sæt var indtrukne. Hvorvidt de samtidig markerer bygningens gavle er i sagens natur svært at afgøre med sikkerhed. Konstrukti-

onen er regelmæssig, og karakteriseres af en relativt stor afstand mellem de tagbærende stolper på tværs af bygningens centrale parti (3,7-4,0 m), mens spændet på langs er bemærkelsesværdigt kort, nemlig 2,5-2,8 m. Spændet til de indtrukne sæt i hver ende er til gengæld omtrent 3,7-3,8 m.

Der fremkom intet genstandsmateriale fra stolpehullerne.

Datering: Dateringen af huset må udelukkende ske på grundlag typologiske træk, og en stolpesætning som ved hus 45 skal almindeligvis placeres i yngre jernalder. At afstanden mellem de tagbærende stolper er større på tværs end på langs af huset afviger fra den almindelige huskonstruktion fra den periode, hvor forholdet er omvendt. Umiddelbart kan grundplanen minde om krumvægshuse fra 11.-12. årh., hvor de traditionelle indre tagbærende stolper er blevet afløst af kraftigere vægstolper, der bærer tagets vægt (f.eks. T. Christensen 1990). Imidlertid er stolpesætningen i hus 45 ikke nær så bred som tilfældet er for 11.-12. årh.'s krumvægshuse, mens spændet mellem stolperne til gengæld er længere på langs ad bygningen. Såfremt de yderste stolpesæt skal opfattes som værende placeret i gavlene, er det et træk, der karakteriserer huse fra vikingetid, ligesom det er tilfældet for de tagbærende stolper, der på langs af huset beskriver et buet forløb (Hansen, Hvass & Mikkelsen 1991:20). En direkte parallel til hus 45 har ikke kunnet opdrives i litteraturen, men, uden anden sammenligning i øvrigt, kan det bemærkes, at der i de store halvbygninger i Lejre, der dateres til 7.-10. årh. (T. Christensen 1993:172ff), er et lignende forhold mellem spændet på langs og på tværs i de tagbærende stolper. At henføre hus 45 til dette tidsrum må anses for realistisk.

Hus 46

Treskibet "staklade" med to sæt tagbærende stolper, 4,3 x 2,5 m, orienteret ØNØ-VSV.

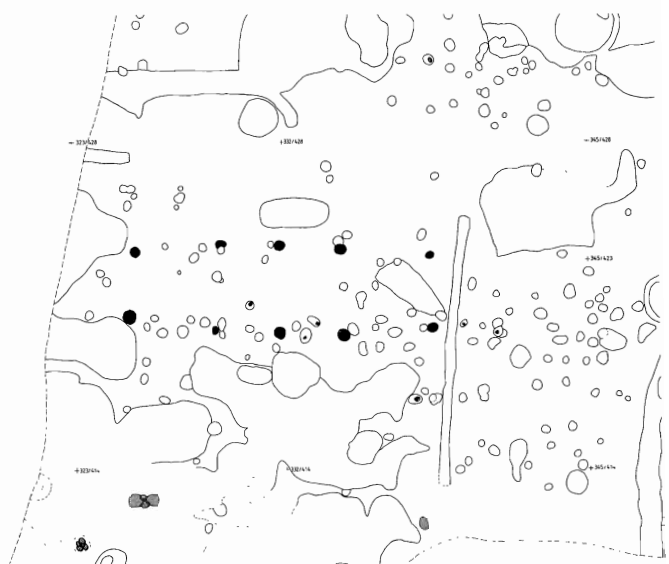

Fig. 49. Selsø-Vestby. Hus 45. Tagbærende stolper er angivet med udfyldt signatur.

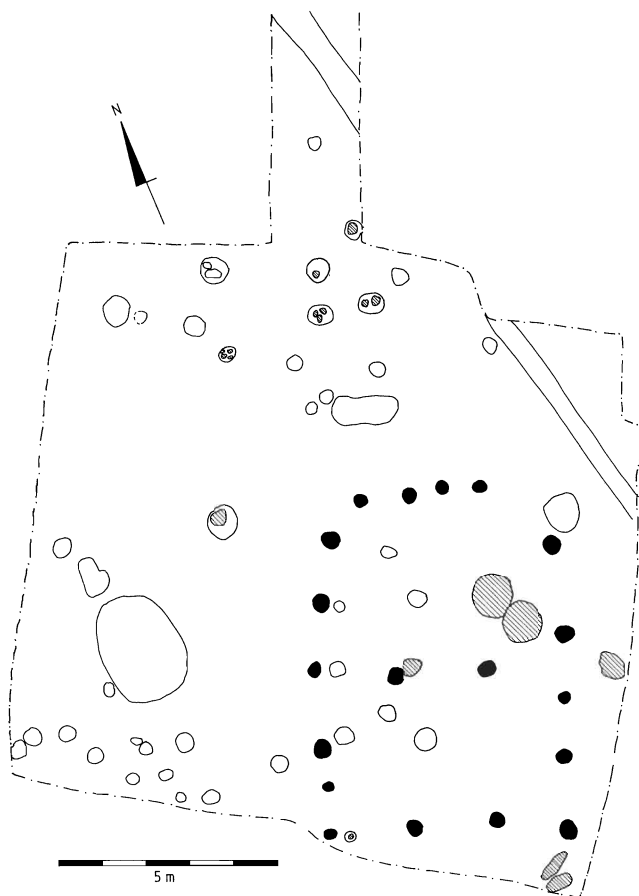

Fig. 50. Selsø-Vestby. Hus 47. Tagbærende stolper og vægge angivet med udfyldt signatur.

Datering: I et af stolpehullerne fandtes et skår af østersøkeramik af tidlig middelalderlig karakter. En parallel til bygningen er fundet ved udgravningen af den tidlig middelalderlige enkeltgård Todderup ved Tilst (Hoff & Jepsen 1994, fig. 2).

Hus 47

Treskibet langhus med rette vægge og svagt rundet gav. Kun en del af tomten blev frilag, da den mod syd forsvandt ind under asfaltvejen mellem Selsø kirke og Sønderby. Stolpehullerne blev iagttaget i et mørkebrunt muldrag, og kun undtagelsesvist var anlæggene så dybt nedgravede, at de nåede undergrundsleren.

Den frilagte del var 8,5 m lang og 5,5 m bred, orienteret N-S. Væggene bestod af enkeltstående stolpehuller med en nogenlunde jævn afstand på 1,5-2 m, og den vestlige væg har været udskiftet. (Fig. 50). Hvorvidt der har stået et sæt tagbærende stolper i gavlen, var vanskeligt at fastslå med sikkerhed på baggrund af snittene. Stolpehullerne i de to sikre sæt var ikke markant kraftigere end vægstolperne, og de fire stolpehuller i nordgavlen skilte sig ikke ud.

Der blev ikke fundet genstandsmateriale i anlæggene, men fra det mørkebrune muldrag, hvori stolpehullerne var nedgravet, opsamledes to tyndvæggede, sortglittede sideskår af keramik. En detektorafsøgning af pløjelag, muldrag, anlæg og det omgivende markareal gav end ikke den mindste stump metal.

Datering: En typologisk datering er problematisk, da hustomten ikke kunne frilægges i sin fulde udstrækning. På baggrund af analyser af jyske jernalderhuse tyder midtskibets ringe bredde, i forhold til afstanden mellem væggene, på, at huset tidligst er opført i 5.-7. årh. (Hansen, Mikkelsen & Hvass 1991). En datering til 9. årh. kan dog komme på tale, set i forhold til den ældste fase fra Bøgelund ved Varpelev (Tornbjerg 1992:73ff).

De eneste genstandsfund fra det lille felt fremkom under fladeskovlingen af tomten i form af sortglittede lerkarskår. De henføres normalt til romersk jernalder, men kan stadig forekomme i ældre germanertid (S. Jensen 1982). Skårene kan ikke med sikkerhed knyttes til langhuset, men kunne underbygge en datering til 5. årh. I så fald er det indtil videre de eneste vidnesbyrd om aktiviteter ved Selsø-Vestby i ældre germanertid.⁴⁹

Etskibede langhuse

Under udgravningen fandtes ti hustomter af middelalderlige langhuse. De havde alle jordgravede stolper i de rette vægge, men kun sjældent kunne der påvises gavlstolper. Det var karakteristisk, at størstedelen af bygningerne blev fundet delvis under 10-20 cm tykke nedrivningslag. Dateringen af husene beror dels på et sporadisk genstandsmateriale fra stolpehullerne, dels på fund fra de dækkende lag. Hustypen kendes fra en lang række udgravninger i Danmark, og synes at have haft en lang levetid fra midten af 12. årh. og frem gennem middelalderen (Fraes Rasmussen 1994). Længde- og breddeangivelser er målt fra stolpehullernes centrum.

Hus 34

Etskibet langhus med rette vægge, formentlig med udskud mod syd.

Tomten var 8,5 x 5 m inkl. et omkring 1 m bredt udskud, orienteret ØSØ-VNV. Væglinierne bestod af kraftige stolpehuller, og ved hver gavl var en dobbeltstolpe.

Datering: Der blev ikke fundet genstande i stolpehullerne, og husets form har en lang levetid. På baggrund af de øvrige huse fra landsbyfasen med samme grundkonstruktion, dateres bygningen til *terminus post quem* tidlig middelalder.

Hus 35

Etskibet langhus med rette vægge, delvist overlejret af et nedrivningslag.

Huset var 18 x 4,3 m, orienteret ØSØ-VNV. Væglinierne bestod af kraftige stolpehuller, og nordvæggen er tilsyneladende blevet udskiftet. I gavlene fandtes i vest en dobbeltstolpe, mens der i øst kun var en enkelt stolpe. Omtrent 1 m vest for husets vestgavl fandtes hus 36 orienteret vinkelret i forhold til hus 35.

Datering: Der blev ikke gjort fund i forbindelse med anlæggene, og huset dateres typologisk til *terminus post quem* tidlig middelalder.

Hus 36

Etskibet langhus med rette vægge, delvist overlejret af et nedrivningslag.

Huset var svagt trapezformet, 13 x 4,0-4,5 m, orienteret NNØ-SSV. Væglinierne bestod af kraftige stolpehuller, og i nordgavlen fandtes et stolpehul. Omtrent midt i huset var et skillerum, markeret af to stolpehuller (Sørensen & Ulriksen 1995, fig. 21).

Datering: Der blev ikke gjort fund i forbindelse med anlæggene, og huset dateres typologisk til *terminus post quem* tidlig middelalder.

Hus 37

Etskibet langhus med rette vægge, delvist overlejret af nedrivningslag. Huset blev muligvis ikke frilagt i sin helhed, da den østlige ende kan have fortsat udenfor udgravningsfeltet.

Tomten var 21,5 x 4,7 m, orienteret VNV-ØSØ. Væglinierne bestod af kraftige stolpehuller (fig. 51).

Datering: I væghullerne fandtes en enkel bennål uden gennemboring, et fragment af en kværnsten af glimmerskifer med røde granater og et sideskår af østersøkeramik ornamenteret med omløbende furer. Det overlejrende nedrivningslag rummede ligeledes østersøkeramik, ben af stjerpotte og glaserede skår. I dette lag fandtes store mængder knogler fra gælning af sild.⁵⁰ Huset dateres til tidlig middelalder.

Hus 38

Etskibet langhus med rette vægge.

Huset var 15 x 4 m, orienteret NNØ-SSV. Væglinierne bestod af kraftige stolpehuller, og i sydgavlen fandtes to stolpehuller.

Datering: Typologisk dateres huset til *terminus post quem* tidlig middelalder.

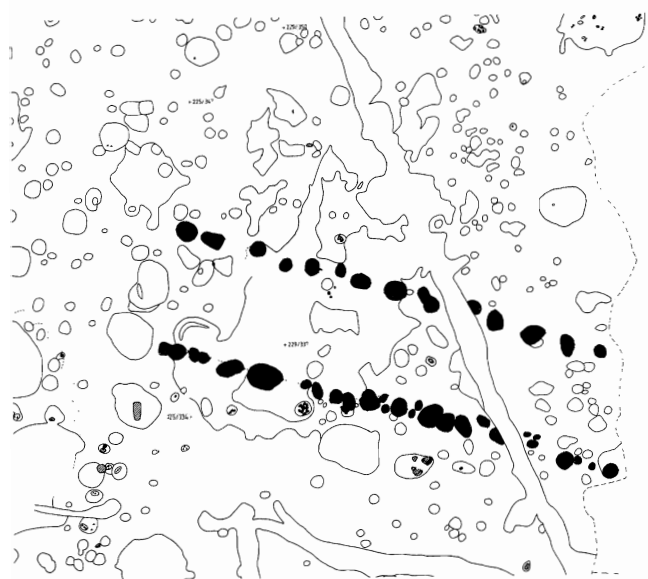

Fig. 51. Selsø-Vestby. Hus 37. Vægstolperne angivet med sort.

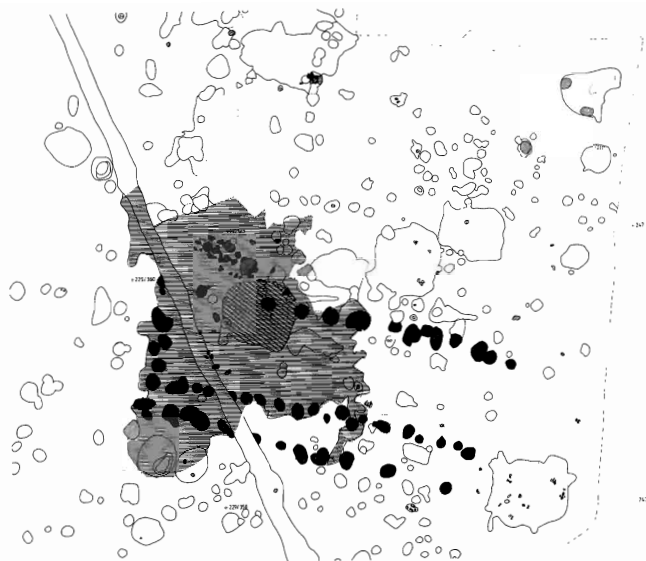

Fig. 52. Selsø-Vestby. Hus 39. Vægstolper angivet med sort, mens grubehus 15 er markeret med skravering og nedrivningslaget med gråtone.

Hus 39

Etskibet langhus med rette vægge, delvist overlejret af nedrivningslag. Grubehus 15 fandtes herunder, delvist forstyrret af i langhusets nordvæg.

Huset var 14 x 6 m, inkl. et udskud på 1-1,5 m langs sydvæggen, orienteret VNV-ØSØ. Langs nordvæggen fandtes en række stolpehuller, der muligvis er rester af et udskud. Vestgavlen var sat med en stolperække (fig. 52).

Datering: I væghullerne fandtes en ubestemmelig sølv-mønt, en kraftig tenvægt af sandsten med omløbende furer på siden, et sideskår af østersøkeramik med omløbende fure og bølgelinie, en hank og et glaseret randskår (Sørensen & Ulriksen 1995, fig. 22). I nedrivningslaget fandtes et par skår af grønglaseret keramik. Huset dateres til *terminus post quem* midten af 13. årh.

Hus 40

Etskibet langhus med rette vægge, delvist overlejret af nedrivningslag.

Huset var 12 x 4,3-4,8 m, orienteret NNØ-SSV. Væglinierne bestod af kraftige stolpehuller.

Datering: Huset dateres typologisk til *terminus post quem* tidlig middelalder.

Hus 41

Etskibet langhus med rette vægge, delvist overlejret af en hustomt fra renessancen. Langhusets længde kunne ikke fastslås endeligt.

Huset var mindst 10 m langt, og 4-4,8 m bredt med svagt trapezformet grundplan, orienteret VNV-ØSØ. Væglinierne bestod af stolpehuller.

Datering: Typologisk datering til *terminus post quem* tidlig middelalder.